

Alexander Langer

Living together

تعایش

Zusammenleben

Συνύπαρξη Vivre

ensemble Suživot

Суживот

ՄԻԱՍԻՆ ԱՊՐԵԼՈՒ

Convivenza

חיים משותפים

Conviețuirii

Bashkëjtesa

Birlikte yaşam

Fondazione
Alexander Langer
Stiftung

Alexander Langer

Living together

تعایش

Zusammenleben

Συνύπαρξη

Vivre ensemble

Suživot Суживот

ՄԻԱՍԻՆ ԱՊՐԵԼՈՒ

Convivenza

חיים משותפים

Conviețuirii

Bashkëjetesa

Birlikte yaşam

Published with the support of the Autonomous Province and the Municipality of Bolzano

AUTONOME PROVINZ
BOZEN - SÜDTIROL

PROVINCIA AUTONOMA
DI BOLZANO - ALTO ADIGE

Città di Bolzano
Stadt Bozen

Alexander Langer, Ten points for the art of living together

Edited by Umberto Cini

Fondazione Alexander Langer Stiftung
www.alexanderlanger.net
info@alexanderlanger.net

*The photos published in the book portray the recipients of the Alexander Langer Prize
(www.alexanderlanger.org/it/2)*

A few introductory words

I have often been asked what I have learned and would suggest to others from my experience in South Tyrol of co-existing cultures communicating with each other and sometimes coming into conflict (an issue which has marked my whole life and in a certain sense shaped its course) together with my more recent experience at the European Parliament, or more generally, in the context of European movements for peace and solidarity.

That is how the idea came to me to try and write a short text on how to live together, which I have presented, discussed and fine-tuned on many occasions.

I fully realize that in such a short text – moreover an abstract one, without reference to any specific situation, into which I have condensed a series of considerations on inter-ethnic relations and conflict situations (or even inter-cultural, inter-religious, inter-racial conflicts), I may be running the risk of over-generalizing. However, I am also convinced that the time is now more than ripe not so much for defining “ethnic rights” (or national, religious or other rights), as for seeking a set of criteria with which to build an order for different cultures to live together. These points should of course be understood in the first instance not so much as a set of legal rules, but much more as values and practices for mutual tolerance, getting to know each other and coming together.

I hope that these modest ten points of mine can provide stimulus and practical ideas to take us in that direction.

Alexander Langer

1997-1998.
Khalida Messaoudi,
Yolande Mukagasana,
Jacqueline Mukansonera

Alexander Langer: ten points for the art of living together

1. ACCEPT THAT MANY ETHNIC GROUPS SHARING THE SAME SPACE WILL BE THE NORM RATHER THAN THE EXCEPTION; THE CHOICE WE HAVE TO MAKE IS BETWEEN ETHNIC EXCLUSION AND LIVING TOGETHER

More and more often we will find living together in the same place, especially in cities, communities with different languages, cultures, religions, and ethnic backgrounds. Moreover this is nothing new. In the European cities of Antiquity and the Middle Ages, there were also African, Greek, Armenian, Jewish, Polish, German, Spanish and other neighbourhoods.

Multi-ethnic¹, multi-cultural, multi-religious, multi-lingual, multi-national living together, therefore, is and will be increasingly normal rather than exceptional. This does not mean that it will be easy or straightforward, on the contrary. What is different, unknown and strange makes life more complicated, may create fear, and can become the object of distrust and hatred. It can spur competition, even in its extreme form of “*mors tua, vita mea*”.

This can be seen in the experience of someone coming from one valley to another in the same region to get married: they have to adapt while seeking in return respect and adaptation. The ever-growing migratory trends and mobility which modern life brings with it lead inevitably to a higher level of inter-ethnic and inter-cultural inter-weaving, all over the world. For the first time in history, we can – perhaps – in full awareness choose how, in a peaceful way, to deal with and solve the problems raised by these movements of so many persons, communities and peoples, even if they are so often caused by violence (misery, exploitation, environmental destruction, war, persecution, etc.).

However, fine words and intentions will not be enough: if we really want to provide a structure for different groups sharing the same territory, we must develop a complex art of living together. Besides, it is increasingly evident that approaches based on the affirmation of ethnic or similar rights – e.g. national, religious, tribal, or “racial” - through such objectives as the ethnic state, ethnic secession, ethnic cleansing, national homogenization, etc., lead to conflicts and wars on an unforeseeable scale. The choice between ethnic exclusivism (however it is motivated, even in

¹ “Ethnic” is used here as the term covering most of the national, linguistic, religious and cultural characteristics which define a collective identity and can exasperate it to the point of ethno-centricity: the most widespread collective ego-mania of today.

self-defence) and multi-ethnic living together is the key question when it comes to addressing the ethnic problems of today, whether it is a matter of oppressed or minority ethnic groups, recent or earlier immigration, religious minorities, ethnic re-awakenings, or inter-ethnic, inter-confessional, inter-cultural conflicts.

Multi-ethnic living together can be seen and felt as an enriching experience, as an extra opportunity, rather than as a punishment: we do not need sermons against racism, intolerance and xenophobia, we need positive experiences and plans, and a culture of living together.

2. RESPECT BOTH IDENTITY AND LIVING TOGETHER: NEVER THE ONE WITHOUT THE OTHER; NEITHER FORCED INCLUSION NOR FORCED EXCLUSION

“The clearer we are separated, the better we will understand each other”: there is today a strong tendency to deal with the problems of multi-ethnic cohabitation through sharper separations. “Melting pots” do not enjoy a large consensus where they are pursued as a stated objective (for example, in the USA), and there have been countless rebellions against more or less forced assimilation. At the same time, we see movements for equality, against marginalization and ethnic discrimination, and for equal dignity.

Policies for forced inclusion (assimilation, prohibition of language or religion, etc.), or forced exclusion (marginalization, “ghetto-ization”, expulsion, eradication, etc.) have not given positive results. We must allow for a broader range of individual and collective options, accepting and offering moments of ethnic “intimacy” at the same time as inter-ethnic meetings and co-operation. On the one hand, the guarantee that one can maintain one’s identity, and on the other hand, equal dignity and equal opportunities to participate, must together form a whole. This requires, of course, that not only public rules and regulations, but also the communities concerned should guide their efforts towards this option of living together.

3. KNOW EACH OTHER, TALK TO EACH OTHER, FIND OUT ABOUT EACH OTHER, INTER-ACT: “THE MORE WE HAVE TO DO ONE WITH ONE ANOTHER, THE BETTER WE WILL UNDERSTAND EACH OTHER”

Living together offers and requires many possibilities of reciprocal knowledge. In order for this to happen with equal dignity and without marginalization, we need to get to know each other the very best we can. “The more we have to do one

with one another, the better we will understand each other”, might be the counter-proposal to the separatist slogan recalled above. Learning the language, history, culture, habits, prejudices, stereotypes and fears of different communities living together is an essential step in inter-ethnic relations. An important role can be played by shared sources of information (inter-cultural, multi-ethnic newspapers, radio and TV broadcasts etc.), common opportunities for learning and entertainment, spending time with each other at least occasionally, the possibility of sharing – even if only exceptionally – “internal” events of a community other than one’s own (celebrations, rites, etc.), and even such a simple thing as an invitation to lunch or dinner. Common story books, common celebrations of public events, even perhaps moments of common prayer and meditation can do a lot to avoid the risk that ethno-centric visions are consolidated to the point that they become obvious and are taken for granted.

4. SEE ETHNIC AS NOT THE ONLY DIMENSION: THERE ARE SO MANY OTHER COMMON DENOMINATORS SUCH AS TERRITORY, GENDER, POSITION IN SOCIETY, LEISURE ACTIVITIES

There is a legitimacy to and maybe even good reasons for the ethnic organization of society and of its various communities: as long as this is from free choice, and does not become in turn integralist and totalitarian. Therefore, we will have to accept ethnic political parties, ethnic associations, ethnic clubs, and often also ethnic schools and places of worship. However, it is obvious that if the intention is to promote living together, rather than ethnic isolation, or self-isolation, then value must be given to all the other dimensions of private and community life which are not principally ethnic. First of all, the territory we share and its upkeep, as well as professional, social, age-related, and in particular gender-linked objectives and interests; women may be better placed to discover and experience common objectives and sensitivities.

What must be avoided is that people live all their lives and every moment of their daily existence within ethnic structures and dimensions, and therefore they should be offered other opportunities, which by their nature will be inter-ethnic. It is essential for people to be able to meet and talk and show their value not only through the “diplomatic representation” of their own ethnic group, but also directly: it is therefore quite relevant that every person should be able to enjoy strong individual human rights, alongside the necessary rights of the community, some of which will also have an ethnic connotation (use of language, protection of traditions, etc.); not all community rights need to be applied and channelled

along only ethnic lines (e.g., social rights – a home, a job, assistance, health – or environmental rights).

5. DEFINE AND LIMIT BELONGING AS LEAST RIGIDLY AS POSSIBLE, DO NOT EXCLUDE MULTIPLE BELONGINGS AND THEIR OVERLAPPING

Normally, ethnic belonging does not require any particular definition or delimitation: it is the fruit of history, tradition, education, habits, rather than of preferences, will, and deliberate choice. The more rigid and artificial becomes the definition of belonging to one group rather than to another, then the greater becomes the danger of an inherent vocation for conflict. The emphasis on discipline in, or even the ethnic imposition of, language use, religious practice, dress (if not imposed uniform), daily behaviour, even to the extent of a legal definition of belonging (registration, indications on documents, etc.) entails an unhealthy pressure to stand up and be counted, to engage in trials of strength and tug-of-wars, to put up barricades and physical borders, and to demand a territory exclusively for one's own group.

On the other hand, allowing and promoting a more flexible and less exclusive practical sense of belonging, which therefore permits a certain osmosis between different communities and multiple references on the part of "borderline" individuals, helps to create "grey areas", with low levels of ethnic definition and discipline, and therefore enhances free exchange, inter-communication and interaction.

Avoiding all legal forms of "labelling" persons on the basis of ethnic origin or belief is one of the measures needed to prevent conflicts, xenophobia, and racism. The self-determination of individuals and of communities must not begin with the definition of their own borders and entry prohibitions, but rather it should come from their positive definition of their own values and objectives, and it must not lead to exclusionism and separateness. It must be possible to show openly loyalty to several communities, and not exclusively to just one: this is something in which all children of immigrants, of "mixed families" and from more pluralistic and cosmopolitan backgrounds will recognize themselves.

6. RECOGNIZE AND MAKE VISIBLE THE MULTI-ETHNIC DIMENSION: RIGHTS, PUBLIC SIGNS, DAILY GESTURES, THE RIGHT TO FEEL AT HOME

The co-existence of different ethnic groups, languages, cultures, religions and

traditions on the same territory, in the same city, must be recognized and made visible. The members of different communities who live together must feel that they are “at home”, that they are citizens, that they are accepted and rooted (or that they can put down roots). Bi-lingualism or multi-lingualism, permission to establish different religious, cultural and linguistic institutions, the existence of specific structures and opportunities that showcase and value each ethnic group present, are important elements for a culture of living together.

The greater the organization of the co-existence of languages, cultures, religions, characteristic signs, the less one will have to deal with disputes over the relevance of places or of territories for one or the other ethnic group: we need to dilute all forms of ethnic exclusivism or integralism in a natural co-existence of many different signs, sounds, smells and institutions. (Franjo Komarica, Bishop of Banja Luka, a multi-ethnic city with a Serbian majority in Bosnia and Herzegovina, puts it simply: “a meadow with many different flowers is more beautiful than a meadow where only one kind of flower grows”).

Europe has learned the hard way to accept that more than one set of beliefs can co-exist on the same territory without one of them trying to dominate all the others or their trying to expel each other in turn: now the same process must take place explicitly in favour of a multi-ethnic reality; different ethnic groups living together in the same space, with appropriate individual and collective rights in order to guarantee equal dignity and freedom for all, must become the rule, not the exception.

7. RECOGNIZE THAT RIGHTS AND GUARANTEES ARE ESSENTIAL, BUT THEY ARE NOT ENOUGH; ETHNOCENTRIC NORMS FAVOUR ETHNOCENTRIC BEHAVIOUR

Do not believe that ethnic identity and inter-ethnic living together can be guaranteed above all by laws, institutions, structures and courts, if they are not deeply rooted among the people, and if they do not have a foundation in a widespread social consensus; but neither underestimate the importance of a clear and reassuring framework of norms, guaranteeing to everyone the right to their own identity (through linguistic, cultural, educational rights, media, etc.), to equal dignity (through the guarantees of full participation and non-discrimination), to self-government where needed, without trying to annex another of the ethnic communities living together.

It seems to be particularly important that situations of inter-ethnic living together should benefit from a status of autonomy that pushes the local community (all of it, without any ethnic discrimination) to take its fate in its own hands, thereby

making necessary inter-ethnic cooperation, so as to develop a common territorial awareness (and of “Heimat”): this can help to discourage attempts at resolving tensions and conflicts by exaggerating territorial “status” (annexations, changes to borders, etc.).

Nor must we forget that laws and structures which are heavily ethno-centric (i.e. based on the continuous emphasis on ethnic belonging, on sharp ethnic separation, etc.), inevitably lead to an escalation of conflicts and tensions, and to the generation or reinforcement of ethno-centric attitudes, whereas – on the contrary – laws and structures that are supportive of inter-ethnic cooperation can encourage and strengthen good options for living together.

8. GIVE IMPORTANCE TO THOSE WHO MEDIATE, BUILD BRIDGES, JUMP OVER WALLS AND EXPLORE FRONTIERS. WE NEED “TRAITORS TO THE ETHNIC HARD LINE”, BUT NOT “DEFECTORS”

In every situation of inter-ethnic co-existence, we can expect in the beginning a lack of mutual knowledge, relationships and familiarity. An extremely positive role can potentially be played by persons, groups, and institutions who deliberately place themselves at the borders between communities living together and thereby cultivate in all sorts of ways knowledge, dialogue and cooperation.

The promotion of common events, opportunities for meeting and common action, does not appear spontaneously, but requires a stubborn and yet delicate work of awareness-building, mediation and familiarization, which must be carried out with care and credibility. Given the identity of the different ethnic groups and the more or less clear borders between them, it is fundamental in such societies that someone be dedicated to the exploration and crossing of borders: this is an activity which in situations of tension and conflict may seem like smuggling, but it is decisive in softening rigidities, relativizing borders and favouring interaction.

Explosions of nationalism, chauvinism, racism, religious fanaticism, etc. are among the most disruptive factors of civil togetherness we know (worse than social, ecological or economical tensions), and they have an impact on practically all dimensions of collective life: culture, the economy, daily life, prejudices, habits, and of course politics and religion. There is, therefore, a need for a strong capacity to face and defuse ethnic conflicts. This means that in every ethnic community we need to bring to the fore those persons and forces capable of self-criticism with regard to their own community: real “traitors to the ethnic hard line”, who, however, must never turn into defectors, if they want to keep

their roots and remain credible. Precisely in the case of conflicts, it is essential to relativize and diminish the impulses that lead ethnic communities to seek external support (protective powers, external interventions, etc.) and to uphold what binds everyone to the territory.

9. BAN ALL FORMS OF VIOLENCE: A VITAL CONDITION

In a situation of inter-ethnic co-existence, it is rare for there to be no tensions, no competition, no conflicts: unfortunately, conflictuality of ethnic, religious, national, or racial origin has an enormous power to involve and mobilize people and it brings into play so many elements of collective emotionality that, if things get out of hand, it becomes difficult to manage and resolve reasonably.

There is one need that rises imperiously above all others: to ban all forms of violence, to nip decisively in the bud ethnic violence whenever it appears, which – if tolerated – is likely to trigger spirals that are truly devastating and uncontrollable. In this case too, laws and the police are not enough: society needs to feel deeply and morally repelled; to say a convinced and convincing “no” to violence.

10. PLANT THE SEEDLINGS OF A CULTURE OF LIVING TOGETHER: MIXED INTER-ETHNIC GROUPS

Mixed inter-ethnic groups (however small they may be) can be of inestimable value in situations of tension, conflictuality or even mere co-existence. They can learn through their own experience, as if experimenting in a brave pioneering laboratory, the problems, difficulties and opportunities of inter-ethnic living together. Inter-ethnic groups can have their own precious value and carry out their activities in the most diverse fields: from religion to politics, from sports to socializing in leisure time, from trade union work to being active in culture. In any case, they will represent the most advanced stage of experimenting in living together, and therefore deserve total support from those who care for the art and culture of living together as the only realistic alternative to the widespread re-emergence of ethno-centric barbarism.

Translation by Andy Hartley

1999. Ding Zilin, Jiang Peikun

2000. Nataša Kandić, Vjosa Dobruna

عشر نقاط لفن التعايش

1. التعايش بين الأعراق (الإثنيات) المتعددة هو القاعدة وليس الاستثناء؛ العيش معا بدلا من الإقصاء العرقي :

يوما بعد يوم، تزداد حالات المجتمعات (المجموعات العرقية) التي تضطر للعيش معا في نفس الإقليم، أو المنطقة، خاصة في المدن رغم اختلاف لغاتها وثقافتها وأديانها وخلفياتها العرقية. وهذا ليس جديداً، فقد اشتملت المدن الأوروبية في العصور القديمة والوسطى، على أحياء أفريقية، ويونانية، وأرمينية، ويهودية، وبولندية، وألمانية، وإسبانية وغيرها. وبذلك ستصبح ظاهرة التعدديات العرقية، والثقافية، والدينية، واللغوية، والوطنية التي تعيش معها ظاهرة طبيعية، وليست استثنائية، على نحو متزايد. غير أن هذا لا يعني أنها ستكون سهلة أو واضحة، بل على العكس من ذلك، فمن شأن التنوع، والمجهول، والغريب أن يعقد الحياة، وأن يولد الخوف، كما يمكن أن يصبح مصدرا لانعدام الثقة والكراهية، وأن يدفع بالتنافس إلى أقصى درجاته، ليصبح في «هالك حياتي» «mors tua، vita mea»، أي في هلاك الآخر حياة لي. ويتجلى ذلك من خلال تجربة من ينتقل من مكان إلى مكان بهدف الزواج، وبالتالي يجب أن يتكيف مع البيئة الجديدة وفي الوقت نفسه يسعى في طلب الاحترام والتكيف. إن الزيادة المستمر للتنقل والهجرة التي تفرضها الحياة المعاصرة تؤدي حتماً إلى مستوى أعلى من التفاعل بين الأعراق والثقافات، في جميع أنحاء العالم. ولأول مرة في التاريخ، لعل من الممكن لنا أن نتعامل بضمير واع مع هذه التنقلات العديدة للناس والمجتمعات والسكان بطريقة سلمية، حتى لو كان مصدرها في كثير من الأحيان هو العنف (البؤس، والاستغلال، والتدمير البيئي، والحرب، والاضطهاد، وما إلى ذلك). لكن حسن الكلام والنوايا المعلنة تعتبر أمورا ليست كافية: إذا كان المرء يريد حقاً تعزيز العيش معاً بين أشخاص متنوعين في نفس الإقليم، فيجب عليه أن يطور فتناً معقداً من فنون العيش معاً. إلى جانب ذلك، يتضح بشكل متزايد أن النهج القائم على تأكيد الحقوق العرقية أو المماثلة - سواء أكانت وطنية أو طائفية أو قبلية أو «عنصرية» - من خلال أهداف مثل الحالة العرقية، أو الانفصال العرقي، والتطهير العرقي، والتجانس القومي، إلخ.، تؤدي إلى صراعات وحروب ذات نطاق غير متوقع. يعتبر الاختيار بين التفرد العرقي (مهما كانت دوافعه، حتى في الدفاع عن النفس) والتعايش فيما بين الأعراق المتعددة قضية أساسية من القضايا العرقية في الوقت الحاضر، سواء كان المرء يتعامل مع مجموعات أو أقليات عرقية مضطهدة، أو مهاجرين قدامى أو جدد، أو أقليات دينية أو انبعاثات عرقية أو صراع عرقي، أو طائفي أو ثقافي. يمكن النظر إلى مسألة عيش الأعراق المتعددة معا باعتبارها مسألة إثراء وفرصة لتحقيق ما هو أفضل، بدلاً من إدانتها ونقدها: إننا لا نحتاج إلى مواعظ ضد العنصرية والتعصب وكراهية الأجانب، بل إلى تجارب ومشاريع إيجابية، تعزز ثقافة العيش معاً.

2. الهوية والعيش معا: لا أحد بدون الآخر؛ لا للإدماج (الدمج) القسري أو الإقصاء القسري :

«كلما تم الفصل بيننا بوضوح، كلما فهمنا بعضنا البعض بشكل أفضل»: حالياً هناك نزعة قوية للتعامل مع مشاكل التعايش المتعدد الأعراق من خلال حالات فصل أكثر دقة بين المجموعات العرقية. لا يوجد الآن إجماع كبير على «بوتقات الانصهار»، حتى في الدول التي تم الإعلان فيها عن هذه الاستراتيجية كهدف واضح (على سبيل المثال، في الولايات المتحدة الأمريكية)، وهناك حالات تمرد لا حصر لها ضد الاستيعاب القسري. وفي الوقت نفسه، نشهد وجود حركات تدعو للمساواة، وضد التهميش والتمييز العرقي، وأخرى تطالب بالمساواة في الكرامة.

إن سياسات الإدماج القسري (الاستيعاب، حظر لغة أو دين، إلخ) ، أو الإقصاء القسري (التهميش، «العزل»، الطرد، الاستئصال، إلخ) لم تعط نتائج إيجابية. يجب أن يضمن المرء عددًا أكبر من الخيارات الفردية والجماعية، وقبول لحظات «الحميمية» العرقية كتعبير عن الهوية التي يجب أن لا تسبب الضرر للقاء والتعاون بين المجموعات العرقية. إن الضمان الذي يمكن للمرء أن يحافظ على هويته من جهة، والحصول على فرصة متساوية للمشاركة من جهة أخرى، يجب أن يتغذى على الآخر بطريقة متبادلة. ومن الواضح أن هذا لا يقتضي فقط أن تقوم الأنظمة والتعليمات العامة بتوجيه جهودها في اتجاه التعايش الودي بين المجتمعات المعنية، ولكن قبل كل شيء يقتضي هذا أن ترغب المجتمعات نفسها أولاً في القيام بذلك.

3. التعرف على بعضنا البعض، والتحدث فيما بيننا، وإبلاغ بعضنا البعض عن أنفسنا، والتفاعل فيما بيننا: «كلما اضطررنا إلى القيام بواحدة من هذه الأمور مع الآخر، كلما تفهمنا بعضنا البعض بشكل أفضل» :

يقدم العيش معا ويتطلب الكثير من إمكانيات المعرفة المتبادلة. ولكي يحدث ذلك بمساواة في الكرامة ودون تهميش، فإن من المهم تطوير أقصى مستوى ممكن من المعرفة المتبادلة. «كلما اضطررنا إلى القيام بواحدة من هذه الأمور مع الآخر، كلما تفهمنا بعضنا البعض بشكل أفضل»، أن هذا المقترح يمكن أن يكون مقترحاً مضاداً للشعار الانفصالي المذكور أعلاه. إحدى الخطوات الأساسية في العلاقة بين الأعراق تكمن في تعلم اللغة والتاريخ والثقافة والعادات والأفكار المسبقة والقوالب النمطية، ومخاوف المجتمعات المختلفة التي تعيش معا. يمكن لمصادر المعلومات المشتركة (مثل الصحف الثقافية ذات الأعراق المتعددة، والبيت الإذاعي والتلفزيوني ، وما شابه ذلك) القيام بدور هام في هذا المجال، إضافة إلى فرص التعلم والترفيه المشتركة، واللقاءات المتبادلة بين الفينة والأخرى، وفرصة المشاركة في مناسبات «داخلية» لإحدى الجاليات - حتى لو كانت مناسبة حصرية على تلك الجالية - تختلف

عن المناسبات الخاصة بالجاليات الأخرى مثل الأعياد، والطقوس، وغيرها، وحتى بعض الدعوات البسيطة لتناول الغداء أو العشاء. يمكن لكتب القصص الشائعة، والاحتفالات العامة بالمناسبات العامة، وربما لحظات الصلوات والتأملات المشتركة، أن تفعل الكثير لتفادي الخطر المتمثل في توطيد الرؤى العرقية (الإثنية) المركزية إلى درجة تصبح فيها واضحة وطبيعية.

4. «هل العرقية جميلة؟» ولما لا؟، ولكن ليس على بعد واحد فقط: الجغرافية/الإقليم والنوع الاجتماعي (الجنس) والموقف الاجتماعي ووقت الفراغ والعديد من القواسم المشتركة الأخرى قد تكون مهمة أيضاً :

في بعض الأحيان، بالنسبة للمجتمعات المختلفة، يمكن أن يكون للمنظومة العرقية في المجتمع شرعيتها وحتى أسبابها الوجيهة لوجودها: ومع ذلك يجب أن يكون ذلك بمحض خيارها، وليس أن تصبح لاحقاً مندمجة (مذابة) وضمن إطار شمولي . وهذا يعني أنه سيتعين علينا قبول الأحزاب العرقية، والجمعيات العرقية، والأندية العرقية، وكذلك أيضاً المدارس و الكنائس العرقية. ولكن من الواضح أنه إذا كان البعض يفضل العيش معاً، بدلاً من العزلة العرقية (الذاتية)، فسوف يحتاج هؤلاء إلى الاهتمام بجميع الأبعاد الأخرى للحياة الخاصة للفرد والمجموعة، وهي أمور لا تعتبر فوق كل المسائل العرقية. أولاً وقبل كل شيء الإقليم المشترك ورعايته، فضلاً عن الأهداف والمصالح المهنية والاجتماعية والعمرية، وتلك المرتبطة بالنوع الاجتماعي خصوصاً، إذ يمكن للمرأة اكتشاف الأهداف والجوانب الحساسة وتجربتها بشكل أفضل. يجب أن يتجنب أبناء الأعراق المختلفة قضاء كل حياتهم وكل لحظات وجودهم اليومية داخل الهياكل والأبعاد العرقية الذاتية، وبالتالي يجب أن يوفر لهم فرصاً أخرى عادة ما تكون ذات طبيعة عرقية متعددة بين العرقيات المختلفة (بين الأعراق) . أو من الضروري أن يستطيع الناس الالتقاء والتحدث وإظهار قيمتهم/قيمتهم ليس من خلال «التمثيل الدبلوماسي» لمجموعتهم العرقية، أو من خلال مربع سكني إلى آخر، ولكن بشكل مباشر: لذلك من المهم تماماً أن يتمتع كل شخص بحقوق إنسانية فردية قوية، إلى جانب الحقوق المجتمعية الضرورية. إذ أن بعضها سيكون له دلالة عرقية (إثنية) مثل استخدام اللغة وحماية التقاليد، وما إلى ذلك ، وليس هناك حاجة إلى تطبيق جميع الحقوق المجتمعية وتوجيهها فقط وفقاً للخطوط العرقية على سبيل المثال : الحقوق الاجتماعية - في المنزل، والعمل، ومد يد العون، والصحة - أو الحقوق البيئية.

5. قم بتعريف الانتماء وتحديد به بأقل ما يمكن من الصرامة (الحدية)، ولا تقصي/تستبعد الانتماءات والتداخلات المتعددة :

عادة، لا يتطلب الانتماء العرقي تعريفاً أو تحديداً خاصاً: فهو ثمرة للتاريخ والتقاليد والتعليم والعادات قبل أن يكون مسألة خيارات أو إرادة أو اختيار دقيق. وكلما أصبح تعريف الانتماء وتحديد به ضد الآخرين صلباً ومصطنعاً، كلما زاد خطر الدعوة الكامنة للصراع. إن التركيز على التهذيب (الانضباط) العرقي، أو ما هو أسوأ، على فرض العرقية (الاثنية) في استخدام اللغة، والممارسات الدينية، وعادات ارتداء الملابس (المغالة في مسألة فرض الزي الرسمي)، وفي المواقف اليومية، إلى حد التعريف القانوني للانتماء (التسجيل، الملاحظات على الوثائق، وما إلى ذلك) تحمل معها ضغوط غير صحية لتقف لبعضها البعض، وتختبر قوة بعضها البعض، وتشد الحبل، وتقيم الحواجز والحدود المادية، وتطالب بإقليم، أو منطقة، خاصة بها تكون لمجموعتها بشكل حصري.

ومن ناحية أخرى، إن قبول وتعزيز إحساس عملي بالانتماء يكون أكثر مرونة وأقل حصرية، وبالتالي السماح لبعض التناضح بين مختلف المجتمعات والمرجعيات المتعددة في مسألة «الحدود»، يساعد على خلق «مناطق رمادية»، مع تعريف وتهذيب (انضباط) عرقي منخفض، ومن ثم يعزز التبادل الحر والتواصل والعمل المشترك بين المجموعات العرقية. إن تجنب جميع الأشكال القانونية «لوضع علامة (الوسم)» على أشخاص على خلفية عرقية (أو طائفية، الخ) يعتبر إجراءً من إجراءات درء النزاعات، والحد من كراهية الأجانب والعنصرية.

يجب ألا ينبع تقرير المصير للأفراد والمجتمعات من تعريف المرء لحدوده ومحددات الوصول إليه، بل يجب أن ينبع من التعريف الإيجابي لقيم المرء وأهدافه، ويجب ألا يصل إلى حد الإقصاء والانفصال. يجب على المرء أن يؤيد مفهوم الولاء المفتوح إلى العديد من المجتمعات، وليس مفهومًا حصريًا إقصائيًا، وهو مفهوم قبل كل شيء يمكن أن يتعرف فيه أبناء المهاجرين /وأبناء العائلات المختلطة والناس القادمون من خلفيات متعددة /وذات خلفية عالمية ويستطيعون من خلال ذلك تمييز أنفسهم .

6. اعترف بالتعددية العرقية وأظهر أبعادها: القواعد، والحقوق، واللغات، والعلامات العامة، والإيماءات اليومية، والحق في الشعور كأنك في وطنك :

يجب الاعتراف بالتعايش بين مختلف المجموعات العرقية واللغوية والثقافية والدينية والتقليدية في نفس الإقليم وفي نفس المدينة كما يجب إظهار ذلك للعيان. يجب أن يشعر أعضاء المجتمعات المختلفة التي تعيش معاً بأنهم «في وطنهم»، وأنهم مواطنون، وأنهم مقبولون ومتجذرون (أو يمكنهم أن يزرعوا جذورهم) فيه. تعتبر ثنائية (أو تعددية) اللغة، وإمكانية إنشاء مؤسسات دينية وثقافية ولغوية متنوعة، ووجود هياكل وفرص محددة تقدم الدليل والقيمة لكل مجموعة عرقية موجودة- تعتبر عناصر مهمة لثقافة المعية (culture of

(togetherness). كلما زاد تنظيم التعايش بين اللغات والثقافات والأديان والعلامات المميزة، كلما قل التعامل مع النزاعات حول صحة المواقع أو الأقاليم لمجموعة عرقية أو لأخرى: فمن الضروري تخفيف كل أشكال الحصرية أو الانصهارية العرقية (ethnic exclusivism or integralism) في التعايش الطبيعي بين مختلف اشكال العلامات العرقية والأصوات والروائح والمؤسسات المتعددة .

لقد تعلمت أوروبا بالطريقة الصعبة قبول وجود عدة طوائف يمكن أن تتعايش في نفس الإقليم دون محاولة إحداها السيطرة على الآخرين أو طرد بعضهم البعض: والأن يجب أن تتم العملية نفسها بشكل هادف فيما يتعلق بواقع التعددية العرقية. إن التعايش بين المجموعات العرقية المختلفة في نفس المكان، مع التمتع بالحقوق الفردية والجماعية الملزمة من أجل ضمان المساواة في الكرامة والحرية للجميع، يجب أن يصبح القاعدة، وليس الاستثناء.

7. الحقوق والضمانات ضرورية، لكنها ليست كافية؛ المعايير العرقية المركزية تفضل السلوك العرقي المركزي :

يجب على المرء أن لا يعتقد أن الهوية العرقية والعيش المشترك بين الأعراق يمكن ضمانهما في المقام الأول من خلال القوانين والمؤسسات والهياكل والمحاكم، إذا لم تكن متجذرة بعمق بين الناس، وإذا لم يكن لديها أساس في توافق اجتماعي واسع الانتشار. ولكن يجب على المرء ألا يقلل من أهمية وجود إطار معياري واضح ومطمئن، يضمن للجميع الحق في حصول المرء على هويته (من خلال الحقوق اللغوية والثقافية والتعليمية ووسائل الإعلام ، الخ)، وعلى كرامته المتساوية (من خلال ضمان المشاركة الكاملة، ضد جميع أشكال التمييز)، وعلى الحكم الذاتي الضروري، دون أي نزعة لضمها لصالح واحد من المجتمعات العرقية التي تعيش معاً. من المهم على وجه الخصوص أن تستفيد حالات التعايش بين الأعراق من وضع الاستقلال الذاتي الذي يدفع أفراد المجتمع المحلي (كل ذلك، دون أي تمييز عرقي) إلى أخذ مصيرهم بأيديهم، ويعزز التعاون بين الأعراق، لتطوير ضمير إقليمي territorial conscience (و «هيمات» Heimat) مشتركة: وهذا يمكن أن يعمل على تثبيت محاولات حل التوترات والصراعات مع الحجج بعيدة المنال حول «الوضع» الإقليمي (حالات ضم، وتغيير في الحدود، وما إلى ذلك).

ويجب ألا ينسى المرء أن القوانين والهياكل ذات الطابع العرقي المركزي الشديد (أي التي تستند إلى التركيز المستمر على الانتماء العرقي، وعلى الفصل العرقي الواضح، وما إلى ذلك)، تؤدي حتماً إلى تصعيد الصراعات والتوترات، وإلى توليد أو تعزيز المواقف المتمركزة حول العرقية، بينما - على النقيض من ذلك - يمكن للقوانين والهياكل التي تدعم التعاون بين الأعراق، أن تشجع وتعزز خيارات العيش الكريم معاً.

8. حول أهمية الوسطاء، وبناء الجسور، وقافري الجدران ومستكشفي الحدود :

في كل حالة من حالات التعايش بين الأعراق، يجب على المرء بداية أن يتعامل مع عدم وجود المعرفة والعلاقات والألفة المتبادلة. لذا من المهم للغاية وجود أشخاص ومجموعات ومؤسسات تضع نفسها بوعي على الحدود بين المجتمعات التي تعيش معا وتروج بشكل مكثف لجميع أساليب المعرفة والحوار والتعاون. إن الترويج للمناسبات واللحظات المشتركة في اللقاءات والعمل المشترك لا يظهر بشكل تلقائي، ولكنه يتطلب جهدا ومثابرة لبناء الوعي والوساطة والتألف، والذي يجب تطويرها بعناية ومصادقية. إلى جانب الهوية والحدود الواضحة إلى حد ما بين المجموعات العرقية المختلفة، فمن الضروري أن يلتزم الأشخاص، في مثل هذه المجتمعات، باستكشاف الحدود والتغلب عليها: هذا نشاط يبدو وكأنه مهرب في أوقات التوتر والنزاع، ولكنه حاسم لتخفيف حدة التوتر والحدود، ودعم التفاعل.

9. المطلوب هو «خونة للتماسك العرقي» ، وليس «فارين»؛ وشرط أساسي: حظر جميع أشكال العنف :

في حالة التعايش بين الأعراق، من النادر عدم وجود توترات، أو منافسة، أو صراعات- لسوء الحظ - فإن الصراع العرقي أو الديني أو القومي أو العنصري الأصل له قوة هائلة في المشاركة والتعبئة وينطوي على الكثير من عناصر الانفعالات الجماعية، لدرجة يكون فيها من الصعب السيطرة على الأمور وإعادة الحلول المعقولة إذا خرجت عن السيطرة: انفجارات العنف القومية والشوفينية والعنصرية والتعصب الديني، وما إلى ذلك - تعتبر العوامل الأكثر اضطرابا للتعايش المدني المعروف (أكثر من التوترات الاجتماعية أو الاقتصادية)، وتتطوي عمليا على جميع أبعاد الحياة المجتمعية: الثقافية و الاقتصادية و الحياة اليومية و الأحكام المسبقة و العادات، وكذلك الأبعاد السياسية أو الدينية. لذا يحتاج المرء إلى قدرة عالية على التعامل مع الصراع العرقي وحله. وهذا يعني أن كل مجموعة عرقية ستحتاج إلى إعطاء قيمة ضمن صفوفها إلى الناس والقوى القادرة على ممارسة النقد الذاتي، وانتقاد مجموعتهم العرقية: أي «خونة للتماسك العرقي» خونة حقيقيين، يجب ألا يتحولوا أبداً إلى فارين وهاربين، إذا كانوا يريدون الحفاظ على جذورهم والبقاء. إن من المهم في حالات الصراع تحديد وتقليص القوى التي تدفع المجتمعات العرقية المختلفة إلى البحث عن الدعم الخارجي (حماية القوى، والتدخلات الخارجية، وما إلى ذلك)، وإعطاء قيمة للروابط المشتركة بين المجموعات العرقية في الإقليم.

وهناك أمر يعتبر أكثر إلحاحاً: حظر جميع أشكال العنف، والرد بأقصى ما يمكن في كل مرة تظهر فيها جرثومة العنف العرقي، والتي - إذا تم التسامح معها - تنطوي على مخاطر لإثارة موجة مدمرة وخارجة عن نطاق السيطرة. وفي هذه الحالة أيضاً، لا تكفي القوانين والشرطة،

إذ يحتاج المرء إلى رد اجتماعي وأخلاقي حاسم، يستند إلى قاعدة قوية، تتمثل في رفض العنف جملة وتفصيلاً: («لا» للعنف يقينا واقتناعاً).

10. رواد ثقافة المعية: مجموعات عرقية مختلطة :

يمكن أن تكون للمجموعات الريادية العرقية المختلطة (مهما كانت صغيرة) قيمة غير عادية في حالات التوتر أو الصراع أو حتى في حالات التعايش البسيط. ويمكنهم اختبار ذلك على أنفسهم، في ما يمكن أن يطلق عليه بالمختبر الريادي الشجاع، واستكشاف المشاكل، والصعوبات، والفرص للمجموعات العرقية التي تعيش معا. يمكن أن يكون للمجموعات الريادية العرقية قيمتها الثمينة وأن تنفذ أنشطتها معا في المجالات الأكثر تنوعاً: من الدين إلى السياسة، ومن الرياضة إلى التنشئة الاجتماعية في أوقات الفراغ، ومن العمل النقابي إلى الالتزام الثقافي. وعلى أي حال، سيمثلون هؤلاء الرواد أكثر نقاط الاختبار تطوراً في العيش معا، وبالتالي سوف يستحقون الدعم الكامل من أولئك الذين يهتمون بفرن وثقافة المعية كبديل واقعي وحيد عن تكرار حدوث بربرية عرقية مركزية عامة.

Translation by Sami Adwann

يستخدم مصطلح «العرقية» (الإثنية) ethnic هنا بوصفه أكثر الخصائص القومية واللغوية والدينية والثقافية شمولاً، إذ تعرّف هذه الخصائص الهوية الجماعية، ويمكن أن تزداد حدتها إلى درجة النزعة العرقية المركزية (ethnocentrism)، وهي: هوس الأنا الجماعي (collective ego-mania) الأكثر شيوعاً هذه الأيام.

2001. Sami Adwan, Dan Bar-On

2002. Esperanza Martínez

Alexander Langer:

Zehn Punkte Kunst fürs Zusammenleben

1. DAS GEMEINSAME VORKOMMEN MEHRERER VOLKSGRUPPEN WIRD IMMER HÄUFIGER DER NORMALZUSTAND, NICHT DIE AUSNAHME SEIN; DIE ALTERNATIVE LAUTET: ENTWEDER ETHNISCHE AUSGRENZUNG ODER ZUSAMMENLEBEN.

Es wird immer häufiger vorkommen, daß in Europa Gemeinschaften verschiedener Sprache, Kultur, Religion, ethnischer Zugehörigkeit gemeinsam siedeln – vor allem in größeren Städten. Dies ist nicht neu. Auch im Altertum und im Mittelalter gab es in vielen europäischen Städten afrikanische, griechische, armenische, jüdische, deutsche, spanische... Gemeinden.

Das Zusammenleben zwischen Volksgruppen¹, Kulturkreisen, Konfessionen, Sprachen, Nationen u.dgl. gehört somit zum europäischen Normalzustand und ist keine außergewöhnliche Ausnahme – und dies wird zukünftig immer häufiger vorkommen. Damit ist noch nicht gesagt, daß dies leicht oder problemlos gelingt; ganz im Gegenteil. Fremdes, Ungewohntes, Verschiedenes kann das Leben komplizieren, Mißtrauen oder Angst erwecken, Spannung herbeiführen und unter Umständen Konflikt oder Konkurrenz bis zum extremen “entweder/oder” (“mors tua, vita mea”) steigern. Daß der Umgang mit Fremden nicht immer leicht ist, weiß man selbst aus der Erfahrung von Menschen, die aus einem Tal ins andere heiraten oder umsiedeln: gegenseitiges Kennenlernen, Anpassung, Respekt sind gefordert. Die Zunahme von großen Wanderungsströmen und die hohe Mobilität, die mit der modernen Industrie – und postindustriellen Gesellschaft zusammenhängt, führt unweigerlich auch zu wesentlich häufigeren und viel weiter verbreiteten Gelegenheiten inter-kultureller und inter-ethnischer Berührung und Begegnung – und zwar in allen Teilen der Welt. Zum ersten Mal in der Geschichte ist es – vielleicht? hoffentlich! – möglich, so erhebliche Wanderungen und Verschiebungen von Personen, Gruppen und Völkern auf friedliche Weise zu bewältigen, obwohl sie häufig durch Gewalt (Elend, Ausbeutung, Umweltzerstörung, Krieg, Verfolgung...) verursacht wurden. Doch genügen weder Rhethorik noch

¹ Die Ausdrücke “Volksgruppe” und “ethnisch” sollen hier – ohne Anspruch auf wissenschaftliche Präzision – als die heute üblichsten Benennungen für Gemeinschaften oder Gemeinschaftsempfinden verwendet werden, die mit Nation, Sprache, Religion, Kultur u.dgl. zu tun haben und somit eine gemeinsame Zugehörigkeit, ein kollektives “Wir” begründen, das sich unter Umständen bis zum Ethnozentrismus steigern kann.

guter Wille, um damit fertigzuwerden: will man tatsächlich das Zusammenleben zwischen unterschiedlichen Personen oder Gruppen auf demselben Territorium aufbauen, gilt es, eine umfassende und vielschichtige Kunst des Zusammenlebens zu entwickeln. Andererseits wird aber auch immer deutlicher, daß die forcierte Durchsetzung vermeintlicher ethnischer oder vergleichbarer (wie etwa konfessioneller, nationaler, stammesbezogener, "rassischer") Rechte durch Zielsetzungen wie Errichtung ethnischer Staatswesen, Durchführung "ethnischer Säuberungen" oder "nationaler Gleichschaltung", durch ethnische Separation oder Sezession u.dgl.m. Konflikte und Kriege unvorhersehbaren Ausmaßes nach sich zieht. Die Alternative zwischen ethnischer Ausgrenzung (wie immer man sie begründen mag – selbst wo es sich um Selbstschutz handelt) einerseits und pluri-ethnischem Zusammenleben andererseits ist heute die eigentliche Schlüsselfrage der Volksgruppenproblematik: mag es sich dabei um unterdrückte oder minderheitliche Volksgruppen handeln, mögen sie vor kürzerer oder längerer Zeit eingewandert sein, mag es um religiöse oder ethnische Minderheiten gehen, mag ethnisches Erwachen oder der Konflikt zwischen Volksgruppen, Konfessionen oder Kulturen im Spiel sein.

Pluri-ethnisches Zusammenleben kann als Bereicherung und neue Chance empfunden werden – aber auch als negativer Zustand, zu dem man sich verurteilt fühlt. Nicht Predigten gegen Rassismus, Intoleranz und Fremdenhaß werden den Durchbruch bringen, sondern viel eher positive Erfahrungen und Projekte, die eine Kultur des Zusammenlebens glaubhaft verkörpern.

2. IDENTITÄT UND ZUSAMMENLEBEN SIND NICHT TRENNBAR; KEIN ZWANG ZUM EINSCHLUSS, KEIN ZWANG ZUM AUSSCHLUSS.

"Je klarer wir trennen, desto besser verstehen wir uns": diese Devise galt früher für lange Zeit in Südtirol, unter diesem Motto geht man auch heute an die verschiedensten Situationen heran, wo mehrere Volksgruppen gemeinsam vorkommen und man die damit verbundenen Probleme im wesentlichen durch Trennung lösen möchte. Die Idee der "melting pots" (Schmelztiegel) – wie man beispielsweise in den USA anstrebt – begeistert niemanden in Europa, gegen mehr oder weniger erzwungene Assimilation wehrt man sich vielerorts. Aber gleichzeitig gibt es Bewegungen für Gleichheit, gegen ethnische Ausgrenzung und Diskriminierung, für Gleichberechtigung. Da ist ein Widerspruch.

Bisher wurde oft entweder die Politik des zwangsweisen Einschlusses (Assimilierung, Verbot und Unterdrückung sprachlicher oder religiöser Vielfalt) oder des zwangsweisen Ausschlusses (Ausgrenzung, Ghettoisierung, Vertreibung, Ver-

nichtung) versucht – beide haben weder Gerechtigkeit noch Befriedung gebracht. Gefordert ist hingegen eine breitere Palette individueller und kollektiver Optionen: es braucht sowohl “ethnische Intimität” (das Unter-sich-Sein) als Begegnung und Kooperation zwischen Volksgruppen. Gewährleistung der Erhaltung der Eigenart, einerseits, und echte Gleichberechtigung und Partizipation andererseits gehören zusammen und ergänzen sich gegenseitig. Dies erfordert jedoch nicht nur entsprechende öffentliche und verbindliche Regelungen und Institutionen, sondern vor allem, daß sich die betroffenen Volksgruppen für den Weg des Zusammenlebens statt der Konfrontation entscheiden.

3. GEGENSEITIGES KENNENLERNEN, DIALOG, INFORMATION, INTERAKTION: “JE MEHR WIR MITEINANDER ZU TUN HABEN, DESTO BESSER VERSTEHEN WIR UNS”.

Das Zusammenleben bietet und fordert viele Möglichkeiten gegenseitigen Kennenlernens. Damit dies mit gleicher Würde und ohne Ausgrenzung geschehen kann, braucht es die größtmögliche gegenseitige Kenntnis. “Je mehr wir miteinander zu tun haben, desto besser verstehen wir uns”, könnte die Antwort auf das oben zitierte Trennungsgebot lauten. Sprache, Geschichte, Kultur, Bräuche, Gewohnheiten, Ängste, Vorurteile, Stereotype der verschiedenen zusammenlebenden Volksgruppen kennen und verstehen zu lernen, trägt entscheidend zu guten Beziehungen bei. Eine ganz besonders wichtige Aufgabe kann dabei von Informationsträgern übernommen werden, die sich gleichzeitig an mehrere Volksgruppen wenden (Zeitungen, TV- und Rundfunksendungen, Veranstaltungen in mehreren Sprachen und/oder Kulturen), aber auch gemeinsame Möglichkeiten zur Gestaltung der Freizeit, zum Lernen, usw. Jede Gelegenheit zur Begegnung, jedes Angebot an die “anderen”, zumindest hin und wieder einen Blick in das Innenleben der eigenen Volksgruppe zu werfen (z.B. an Festen teilzunehmen), auch nur gelegentliche Einladungen zum Essen oder zu Ausflügen können da eine große Rolle spielen. Gemeinsame Geschichtsbücher, gemeinsames Begehen öffentlicher Anlässe, möglicherweise auch gemeinsames Gebet oder Meditation können stark dazu beitragen, die Gefahr ethnozentrischer Selbstübersteigerung in Grenzen zu halten und nicht gefährliche Selbstverständlichkeiten wachsen zu lassen.

4. ETHNIC IS BEAUTIFUL? JA, ABER NICHT EINDIMENSIONAL:

ES GIBT AUCH NOCH ANDERE GEMEINSAME NENNER

(UMWELT, GESCHLECHT, SOZIALE ANLIEGEN, FREIZEIT...).

Eine Gemeinschaft nach ethnischen Kriterien zu strukturieren, mag seine Legitimität und manchmal auch seine guten Gründe haben. Nur muß es sich um eine freie und demokratische Organisationsweise handeln, nicht um eine ausschließliche und dadurch wiederum totalitäre Einengung auf eine einzige Dimension. Man wird also zu akzeptieren haben, daß es ethnische Parteien, ethnische Vereine, ethnische Clubs, vielleicht sogar ethnisch strukturierte Kirchen und Schulen geben kann. Will man aber das Zusammenleben stärker fördern als die ethnische Isolierung und/oder Selbstisolierung, gilt es, auch alle anderen Dimensionen des persönlichen und gemeinschaftlichen Lebens aufzuwerten, die sich nicht in erster Linie ethnisch strukturieren. Man denke dabei zuallererst an die gemeinsame Sorge für Umwelt und Lebensraum, aber auch an berufliche, soziale, altersbedingte und viele andere Interessen. Gerade die besondere Sensibilität von Frauen kann in vielen Fällen quer zu ethnischer Abgrenzung verbindend wirken. Es darf nicht dazu kommen, daß Menschen ihr ganzes Leben und ihren gesamten Tagesablauf in Strukturen und Zusammenhängen verbringen, die vor allem ethnisch gekennzeichnet sind: sie brauchen auch Gelegenheiten, bei denen es selbstverständlich zu inter-ethnischer und inter-kultureller Begegnung kommt. Insofern ist es besonders wichtig, daß sich die einzelnen Menschen verschiedener Volksgruppe nicht bloß auf dem Umweg über die sozusagen offizielle Vertretung ihrer Volksgruppe – also von Block zu Block, von Lager zu Lager – begegnen. Deshalb ist es von so großer Bedeutung, daß auch in stark ethnisch gefärbten Gesellschaften und Strukturen Menschen – und Personenrechte gelten, die – neben den notwendigen kollektiven Rechten und Garantien – auch den einzelnen Personen Sicherheit bieten. Gewiß, viele Rechte haben ihre ethnische und damit notwendigerweise eine kollektive Dimension: sie haben mit Sprache, Schutz der Tradition, usw. zu tun, doch nicht alle kollektiv begründeten Rechte müssen auf ethnischer Basis in Anspruch genommen werden; insbesondere soziale und umweltbezogene Rechte (Wohnung, Arbeit, Fürsorge, Gesundheitsschutz, usw.) müssen unabhängig von jeder ethnischen Zuordnung beanspruchbar sein.

5. ETHNISCHE ZUGEHÖRIGKEIT SO DURCHLÄSSIG ALS MÖGLICH MACHEN,
ZUGEHÖRIGKEIT UND MITMACHEN AUF MEHREREN SEITEN
NICHT AUSSCHLIESSEN.

Normalerweise bedarf es keiner besonderen Festlegung, um die ethnische Zugehörigkeit zu bestimmen und abzugrenzen: sie geht auf Geschichte, Tradition, Erziehung, Gewohnheiten zurück, noch lange bevor sie bewußte Option, gewollte Entscheidung wird. Je rigider und je forcierter aber die Festlegung der Zugehörigkeit und die Abgrenzung gegenüber anderen wird, desto bedrohlicheres Konfliktpotential steckt in solchen Regelungen. Die Aufbauschung ethnischer Treue oder gar die erzwungene ethnische Loyalität etwa im Gebrauch der Sprache, Teilnahme an religiösen Übungen oder in der Bekleidung (bis hin zum Uniformzwang), aber auch im alltäglichen Verhalten, und erst recht die gesetzliche Definition einer rechtswirksamen Zugehörigkeit (samt Eintragung in Register oder dergleichen) tragen in sich den unheilvollen Auftrag, einander zu zählen und zu messen, was auch Kraftproben, Tauziehen und Majorisierung bedeuten kann – bis hin zur Errichtung von Barrikaden und sonstigen geradezu physischen Grenzziehungen, bis hin zur Forderung nach einem je eigenen Siedlungsgebiet für jede Volksgruppe. Deshalb ist es so wichtig, eine pragmatischere und flexiblere – vor allem: weniger exklusive – Auslegung der Zugehörigkeit zu einer Volksgruppe, Konfession u.dgl. zu bevorzugen: es muß eine gewisse Osmose mit fließenden Übergängen zwischen verschiedenen Gemeinschaften möglich sein, es muß für Grenzgänger erlaubt sein, sich da und dort zuzugesellen und teilzuhaben, es braucht – neben dem klar definierten Territorium – auch “Grauzonen”, Freiräume für Begegnung (“Freihandelszonen”, würde man sie kommerziell nennen), Existenzmöglichkeiten mit einem möglichst geringen Definitionszwang, ohne Herumreiten auf ethnischer oder konfessioneller Disziplin, dafür mit Chancen auf freieren Austausch, Kommunikation, Interaktion.

Man muß vermeiden, Personen gesetzlich in eine ethnische, konfessionelle oder gar rassische Schablone zu zwängen, ja, sie womöglich zu kennzeichnen – dies zu verhindern, gehört zu den notwendigen Vorbeugungsmaßnahmen gegen ethnische Konflikte, Xenophobie, Rassismus, Vertreibungsgelüste.

Die echte Selbstbestimmung der Personen und der Volksgruppen darf nicht vor allem die Festlegung der eigenen Grenzen oder den Erlaß von Zugangsverboten im Auge haben, sondern muß vielmehr von der positiven Benennung von Wert – und Zielvorstellungen ausgehen, und darf auf keinen Fall soweit gehen, daß Ausschließlichkeit und Trennung damit verbunden sind. Es muß auch die Möglichkeit geben, mehreren Gemeinschaften gegenüber offen und loyal zu sein – ohne Exklusivanspruch! Vor allem Kinder von Einwanderern oder aus “gemischten”

Familien, ebenso wie Personen mit stark pluralistischen oder kosmopolitischen Zügen brauchen diese Chance.

**6. PLURI-ETHNISCHES ZUSAMMENLEBEN MUSS AUCH SICHTBAR
ANERKANNT WERDEN: RECHTSORDNUNGEN, SYMBOLE,
ALLTAGSGESTEN MÜSSEN AUSDRÜCKLICH DAS HEIMATRECHT
FÜR DIE VIelfALT VERKÖRPERN.**

Das gemeinsame Vorkommen von verschiedenen Volksgruppen, Sprachen, Kulturen, Religionen, Traditionen... auf dem gleichen Siedlungsgebiet, in der gleichen Stadt, erheischt Anerkennung und sichtbares Heimatrecht. Die Angehörigen verschiedener Volksgruppen usw. müssen sich “daheim” fühlen können, ihr Bürgerschaftsrecht muß anerkannt sein, ihr Anspruch auf Verwurzelung muß berücksichtigt werden. Zwei – oder Mehrsprachigkeit, entsprechender Freiraum und Existenzrecht für die verschiedenen religiösen, kulturellen, sprachlichen und sonstwie “ethnisch” charakterisierten Einrichtungen gehören ebenso dazu wie das Vorhandensein von Strukturen und Möglichkeiten zur Begegnung. Je deutlicher das Heimatrecht und damit der freie Ausdruck von Identität auf dem ganzen gemeinsamen Siedlungsgebiet gesichert sind und je sichtbarer somit verschiedene Religionen, Sprachen und Kulturen auftreten können, desto weniger Raum wird die Forderung nach eigenen und exklusiven Territorien, Institutionen, usw. finden, und desto weniger wird man sich streiten müssen, wem dieser oder jener Ort “gehört” – man denke nur an die peinlichen jahrhundertealten Streitigkeiten zwischen Religionen und Konfessionen um den exklusiven Anspruch auf die verschiedenen heiligen Stätten Jerusalems! Jede Art des ethnischen Exklusivismus oder Totalitarismus läßt sich leichter vermeiden, wenn die gleichzeitige Präsenz mehrerer Volksgruppen durch die selbstverständliche Vielfalt von Zeichen, Sprachen, Symbolen, Einrichtungen gewährleistet wird. (Bischof Franjo Komarica von Banja Luka, einer heute sehr umstrittenen pluri-ethnischen Stadt Kroatiens mit serbischer Mehrheit, drückt dies so aus: “eine Wiese mit vielen verschiedenen Blumen ist viel schöner sei als eine, wo nur eine einzige Blumenart blüht”.) Europa hat mühsam und nach vielen Kriegen gelernt, die konfessionelle Vielfalt auf demselben Territorium zu akzeptieren, ohne daß die eine Konfession über die anderen herrschen oder die anderen vertreiben müßte. Nun muß diese Akzeptanz auch auf das Neben – und Miteinander von Volksgruppen, Nationen, Ethnien ausgedehnt werden; ein Zusammenleben, das die Anerkennung geeigneter individueller und kollektiver Rechte erfordert, um allen die gleiche Würde und die gleiche Freiheit zu sichern. Dies muß die Regel werden, nicht die Ausnahme bleiben.

7. RECHTE UND GARANTIE SIND WESENTLICH, GENÜGEN ABER NICHT; ETHNOZENTRISCHE REGELN FÖRDERN ETHNOZENTRISCHES VERHALTEN.

Man darf nicht glauben, daß ethnische Identität – ebenso wie das inter-ethnische Zusammenleben – vor allem durch Gesetze, Institutionen, Strukturen und Gerichte gesichert werden kann. Viel mehr kommt auf Verhaltensweisen und gesellschaftlichen Konsens der betroffenen Menschen und Gruppen an. Doch soll man die Wichtigkeit einer klaren und für alle verbindlichen Rechtsordnung nicht unterschätzen, die allen das Recht auf Eigenart (durch Absicherung sprachlicher, kultureller, schulischer, konfessioneller und sonstiger Rechte) sichert, allen Gleichberechtigung gewährleistet (Teilnahme, Information, Diskriminierungsschutz...) und die notwendige Selbstregierung ohne jeden Zwang zum Anschluß an die eine oder andere Gruppe anerkennt. Insofern ist es besonders wichtig, daß dort, wo mehrere Volksgruppen, Konfessionen usw. gemeinsam leben, die lokale Selbstverwaltung möglichst weit geht, damit alle zusammenlebenden Menschen und Volksgruppen gemeinsame Verantwortung und gemeinsame Zugehörigkeit zu dieser besonderen gemeinsamen Heimat entwickeln können. Gerade ein hohes Maß lokaler Selbstregierung kann auch ein gutes Gegenmittel gegen Anschlußgelüste, Grenzveränderungen u.dgl. sein, die erfahrungsgemäß leicht zu Konflikt und Krieg führen können.

Im übrigen sollte man bedenken, daß stark ethnozentrisch gefärbte Rechtsordnungen (in denen ethnische Zugehörigkeit und ethnische Trennung stark hervorgehoben wird) naturgemäß auch eher ethnozentrische Verhaltensweisen fördern und daher unvermeidlich Spannung und Konflikt stimulieren, während Gesetze, Strukturen und Rechtsordnungen, die eher den Dialog und die Zusammenarbeit zwischen Volksgruppen fördern, naturgemäß eine Kultur und Politik des guten Zusammenlebens ermutigen und stärken.

8. VON DER WICHTIGKEIT DER VERMITTLER, BRÜCKENBAUER, MAUERSPRINGER, GRENZGÄNGER; ES BRAUCHT "VERRÄTER DER ETHNISCHEN GESCHLOSSENHEIT", DOCH KEINE "ÜBERLÄUFER".

Wo immer Volksgruppen, Ethnien, Konfessionen u.dgl. auf demselben Raum zusammenleben, gibt es eine Ausgangssituation mit geringer gegenseitiger Kenntnis und Vertrautheit. Eine enorm wichtige Rolle können da Personen, Gruppen, Institutionen spielen, die sich bewußt entlang der Grenze zwischen den zusammenlebenden Gruppen bewegen und sich insbesondere der Aufgabe widmen, gegenseitiges Kennenlernen, Dialog und Zusammenarbeit zu fördern. Die Ver-

anstellung gemeinsamer Ereignisse oder Begegnungen, gemeinsame Aktionen u.dgl. entstehen ja nicht aus dem Nichts, sondern erfordern eine zähe und sensible Anbahnungsarbeit, wobei auch sehr viel Vermittlung und Einfühlung notwendig ist, die Sorgfalt und Glaubwürdigkeit erfordert. So wichtig es in Situationen des Zusammenlebens sein mag, die Eigenart der verschiedenen Gruppen zu pflegen, so bedeutsam ist es aber auch, daß es Kräfte gibt, die sich vor allem der Erkundung, Aufweichung und schließlich Überschreitung der Grenzen widmen. Wo Spannung oder Konflikt besteht, mag solche Tätigkeit als gefährlich beurteilt oder als Schmuggel unterbunden werden – trotzdem ist sie wesentlich, um Starrheit, Abgrenzung und Feindseligkeit aufzulösen und Interaktion zu fördern. Nationalismus, Chauvinismus, Rassismus, religiöser Fanatismus u.dgl. gehören zu den explosivsten Sprengkräften, die das gesellschaftliche Zusammenleben bedrohen – mehr als beispielsweise soziale, ökologische oder wirtschaftliche Faktoren. Praktisch alle Bereiche des sozialen Lebens werden angesprochen und stimuliert: Kultur, Wirtschaft, Alltag, Vorurteile, Gewohnheiten... nicht nur Politik oder Religion. Deshalb ist es so ungeheuer wichtig, daß ethnischer Konfliktstoff rechtzeitig erkannt und entschärft wird. Und gerade dazu braucht es die Abwehrkräfte gegen diesen Virus, die es in jeder Gemeinschaft gibt und die rechtzeitig unterstützt werden müssen, will man Explosionen verhindern. “Verräter der ethnischen Geschlossenheit” gehören zu den wichtigsten Abwehrkräften und bewahren kritische Distanz auch zur eigenen Gruppe – nur dürfen sie sich niemals in “ethnische Überläufer” ins andere Lager verwandeln, sonst verlieren sie ihre Wurzeln und werden sofort völlig unglaubwürdig. Gerade im Konfliktfall ist es von grundlegender Wichtigkeit, die divergierenden ethnischen Anliegen zu relativieren, die ethnische Geschlossenheit und die Versuchung, Schutzmächte von außen zu mobilisieren, in Grenzen zu halten, und dafür eher die gemeinsame Bindung an den gemeinsamen Lebensraum zu unterstreichen. Dazu braucht es Menschen, die fähig sind, die ethnische Geschlossenheit als obersten Wert zu unterlaufen und zu überwinden.

9. EINE GRUNDVORAUSSETZUNG: GEWALT MUSS AUSGESCHLOSSEN SEIN.

Selten wird es inter-ethnisches Zusammenleben ganz ohne Spannungen, Konkurrenz, Konflikte geben. Eher ist es – leider – so, daß ethnisches Konfliktpotential (zwischen Konfessionen, Nationen, Volksgruppen, Ethnien, “Rassen”...) eine enorme Mobilisierungskraft und die Fähigkeit in sich trägt, sehr schnell kollektive Emotionen, Solidarität, Kompaktheit, Ressentiments, Rache usw. auf den Plan zu rufen. Ethnische Konflikte sind wie kaum sonst welche imstande, Geschlos-

senheit zu schaffen, und lassen sich nur schwer in rationale Bahnen lenken, wenn sie außer Kontrolle geraten.

Da hat eine Grundvoraussetzung Vorrang vor allen anderen: jeder Art von Gewaltanwendung muß sofort Einhalt geboten werden! Wo immer der Keim der Gewalt in ethnischen Auseinandersetzungen auftaucht, muß man ihm mit äußerster Energie entgegentreten, denn würde er toleriert, käme damit eine verheerende Spirale in Bewegung, die kaum mehr aufzuhalten ist. Auch hier ist es nicht in erster Linie eine Frage der Polizei oder der Rechtsordnung, sondern vor allem einer ganz entschiedenen moralischen, gesellschaftlichen Absage an die Gewalt; einer festverwurzelten und überzeugenden ethischen Entscheidung zugunsten demokratischer, gewaltfreier Konfliktlösung.

10. VORDENKER UND VORLÄUFER DES ZUSAMMENLEBENS: GEMISCHTE GRUPPEN.

In Situationen des Zusammenlebens, der inter-ethnischen Spannung oder gar des Konflikts, gibt es ein unschätzbar wertvolles Friedensinstrument: nämlich gemischte inter-ethnische (inter-konfessionelle, inter-kulturelle...) Gruppen (so klein und bescheiden sie auch sein mögen). Solche Gruppen können am eigenen Leibe pionierhaft die Probleme, die Schwierigkeiten und die Chancen des inter-ethnischen Zusammenlebens erproben. Solche Gruppen können in den verschiedensten Feldern tätig sein: ob in Religion oder Politik, im Sport oder in der Freizeit, in Gewerkschafts- oder Kulturarbeit... In jedem Fall wird in solchen Gruppen das Zusammenleben in all seinen Aspekten praktisch erprobt und geübt – wer die schwierige Kunst des Zusammenlebens schätzt oder gar erlernen möchte, wisse, daß gemischte Gruppen der beste Weg dazu sind. Sie stellen heute wohl das einfachste und gleichzeitig das wirksamste Gegenmittel gegen den allorts aufflackernden ethnischen Konflikt und gegen den Rückfall in ethnozentrische Barbarei dar.

2003. Gabriele Bortolozzo

2004. Pogranicze Foundation

Αλεξάνδερ Λάγκερ: Δέκα σημεία για την τέχνη της συνύπαρξης

1. Η ΠΟΛΥΕΘΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΘΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΚΑΙ ΟΧΙ Η ΕΞΑΙΡΕΣΗ·
Η ΜΟΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΙΝΑΙ Η ΕΘΝΟΤΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ Η ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ.

Οι καταστάσεις κοινής παρουσίας κοινοτήτων με διαφορετική γλώσσα, πολιτισμό, θρησκεία και εθνότητα στην ίδια επικράτεια θα είναι όλο και πιο συχνές, κυρίως στις πόλεις. Αυτό εξάλλου δεν είναι καινούριο. Ακόμα και στις αρχαίες και μεσαιωνικές πόλεις υπήρχαν αφρικανικές, ελληνικές, αρμένικες, εβραϊκές, πολωνικές, γερμανικές, ισπανικές γειτονιές...

Η πολυεθνικότητα¹, πολυπολιτισμική, πολυθρησκευτική, πολυγλωσσική, πολυεθνική συνύπαρξη ανήκει, λοιπόν, και θα ανήκει όλο και περισσότερο, στην κανονικότητα και όχι στην εξαίρεση. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι είναι εύκολη ή δεδομένη, κάθε άλλο. Η διαφορετικότητα, το άγνωστο, το αλλιώτικο περιπλέκουν τη ζωή, μπορούν να προκαλέσουν φόβο, μπορούν να γίνουν αντικείμενο δυσπιστίας και μίσους, μπορούν να γεννήσουν ανταγωνισμό μέχρι το ακραίο σημείο να επαληθεύεται το δόγμα «ο θάνατός σου η ζωή μου». Το έχουμε δει να συμβαίνει όταν άτομα από μια κοιλάδα παντρεύονται σε άλλη κοιλάδα της ίδιας περιοχής και πρέπει κατά συνέπεια να προσαρμοστούν και απαιτούν με τη σειρά τους σεβασμό και προσαρμογή. Οι ολοένα και πιο μαζικές μεταναστεύσεις και η κινητικότητα που επιφέρει η σύγχρονη ζωή καθιστούν αναπόφευκτα υψηλότερο τον βαθμό διεθνολικής και διαπολιτισμικής συνύφανσης, σε κάθε γωνιά του κόσμου. Για πρώτη φορά στην ιστορία μπορούμε –ίσως– να επιλέξουμε συνειδητά να αντιμετωπίσουμε και να επιλύσουμε ειρηνικά αυτές τις τόσο πολυάριθμες μετακινήσεις ανθρώπων, κοινοτήτων, λαών, παρόλο που συνήθως πηγάζουν από τη βία (φτώχεια, εκμετάλλευση, περιβαλλοντική υποβάθμιση, πόλεμος, διώξεις...). Αλλά δεν αρκούν οι ρητορείες και ο διακηρυγμένος βολονταρισμός: αν θέλουμε να οικοδομήσουμε πραγματικά τη συμπαρουσία διαφορετικών ανθρώπων στην ίδια επικράτεια, είναι απαραίτητο να αναπτύξουμε μια περίπλοκη τέχνη συνύπαρξης. Από την άλλη πλευρά, γίνεται όλο και πιο σαφές ότι οι προσεγγίσεις που βασίζονται στην κατοχύρωση των εθνολικών και συναφών δικαιωμάτων –π.χ. εθνικά ή δικαιώματα που αφορούν την ομολογία πίστωσης, τη φυλή ή τη «ράτσα»– μέσω στόχων όπως το εθνολικό κράτος, η εθνολική απόσχιση, η εθνολική κάθαρση, η εθνολική ομογενοποίηση κ.λπ. οδηγούν σε συρράξεις και πολέμους απρόβλεπτης εμβέλειας. Η επιλογή ανάμεσα στον εθνολικό αποκλεισμό (όπως και να αιτιολογείται,

ακόμα και για λόγους αυτοάμυνας) και στην πολυεθνοτική συνύπαρξη αποτελεί το πραγματικό ζήτημα-κλειδί στη σημερινή εθνοτική προβληματική. Είτε πρόκειται για καταπιεσμένες ή μειονοτικές εθνότητες, για πρόσφατη ή παλαιότερη μετανάστευση, για θρησκευτικές μειονότητες, για εθνικές αφυπνίσεις είτε για διεθνοτικές, διαθρησκευτικές και διαπολιτισμικές συγκρούσεις.

Η πολυεθνοτική συνύπαρξη μπορεί να γίνει αντιληπτή και να βιωθεί ως εμπλουτισμός και πρόσθετη ευκαιρία παρά ως καταδίκη: δε χρειάζονται κηρύγματα ενάντια στον ρατσισμό, τη μισαλλοδοξία και την ξενοφοβία, αλλά θετικές εμπειρίες και σχέδια και μια κουλτούρα συνύπαρξης.

2. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ: ΠΟΤΕ Η ΜΙΑ ΧΩΡΙΣ ΤΗΝ ΑΛΛΗ· ΟΥΤΕ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΟΥΤΕ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ.

«Όσο πιο σαφώς διαχωριζόμαστε, τόσο καλύτερα θα καταλαβαίνουμε ο ένας τον άλλο»: υπάρχει σήμερα μια ισχυρή τάση να αντιμετωπίζουμε τα προβλήματα πολυεθνοτικής συμπαρουσίας μέσα από τους πιο ξεκάθαρους διαχωρισμούς. Δεν τυγχάνουν ευρείας συναίνεσης τα «melting pots», τα χωνευτήρια που επιδιώκονται εκπεφρασμένα ως στόχος (επί παραδείγματι, στις ΗΠΑ), και είναι αναρίθμητες οι εξεγέρσεις ενάντια στις λίγο ως πολύ αναγκαστικές αφομοιώσεις. Την ίδια στιγμή, συναντώνται κινήματα υπέρ της ισότητας, ενάντια στην περιθωριοποίηση και τις εθνοτικές διακρίσεις, υπέρ της ίσης αξιοπρέπειας.

Εξίσου αναποτελεσματικές αποδείχθηκαν οι πολιτικές τόσο της αναγκαστικής ενσωμάτωσης (αφομοίωση, γλωσσικές και θρησκευτικές απαγορεύσεις κ.ά.), όσο και του αναγκαστικού αποκλεισμού (περιθωριοποίηση, γκετοποίηση, απελάσεις, εξόντωση...). Χρειάζεται να προσφερθεί μια πιο ευρεία γκάμα ατομικών και συλλογικών επιλογών, επιτρέποντας και προσφέροντας στιγμές εθνοτικής «οικειότητας», καθώς και διεθνοτικής συνάντησης και συνεργασίας. Οι εγγυήσεις για τη διατήρηση αφενός της ταυτότητας και αφετέρου της ίσης αξιοπρέπειας και συμμετοχής πρέπει να αλληλοσυμπληρώνονται. Αυτό βεβαίως προϋποθέτει ότι όχι μόνο οι δημόσιοι κανόνες και τα νομικά πλαίσια, αλλά κυρίως οι ενδιαφερόμενες κοινότητες, θα προσανατολίζονται προς αυτή την επιλογή συνύπαρξης.

3. ΓΝΩΡΙΖΟΜΑΣΤΕ, ΣΥΖΗΤΑΜΕ, ΕΝΗΜΕΡΩΝΟΜΑΣΤΕ, ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΟΥΜΕ:
«Όσο περισσότερο σχετιζόμαστε μεταξύ μας, τόσο καλύτερα θα
καταλαβαίνουμε ο ένας τον άλλο».

Η συνύπαρξη προσφέρει και απαιτεί πολλές δυνατότητες αμοιβαίας γνωριμίας. Για να μπορέσει να συμβεί αυτό με όρους ίσης αξιοπρέπειας και χωρίς περιθωριοποίηση, χρειάζεται να αναπτύξουμε το μέγιστο δυνατό επίπεδο αμοιβαίας γνωριμίας. Το «Όσο περισσότερο σχετιζόμαστε μεταξύ μας, τόσο καλύτερα καταλαβαίνουμε ο ένας τον άλλο» θα μπορούσε να είναι η αντιπρόταση στο διαχωριστικό σύνθημα που αναφέρθηκε παραπάνω. Η εκμάθηση της γλώσσας, της ιστορίας, του πολιτισμού, των συνθηκών, των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων, των φόβων των διαφόρων κοινοτήτων που συνυπάρχουν είναι ένα βασικό βήμα στη διεθνιστική σχέση. Σπουδαία λειτουργία μπορούν να επιτελέσουν οι κοινές πηγές πληροφόρησης (διαπολιτισμικές, πολύγλωσσες εφημερίδες, εκπομπές, ραδιόφωνο κ.ά.), οι ευκαιρίες για κοινή μάθηση ή διασχέδαση, η αμοιβαία συναναστροφή τουλάχιστον περιστασιακά, οι δυνατότητες για μοίρασμα –έστω και σε ειδικές περιπτώσεις– των εσωτερικών εκδηλώσεων μιας κοινότητας διαφορετικής από τη δική μας (γιορτές, τελετουργίες κ.λπ.), ακόμα και οι απλές προσκλήσεις για γεύμα ή για δείπνο. Τα κοινά βιβλία ιστορίας, οι κοινοί εορτασμοί δημόσιων γεγονότων, ίσως ακόμα και οι στιγμές κοινής προσευχής ή διαλογισμού μπορούν να βοηθήσουν πολύ ώστε να αποφύγουμε τον κίνδυνο παγίωσης των εθνοκεντρικών αντιλήψεων, σε σημείο που να θεωρούνται προφανή και δεδομένα.

4. ΕΘΝΟΤΙΚΟ ΙΣΩΣ ΝΑΙ, ΑΛΛΑ ΟΧΙ ΜΟΝΟΔΙΑΣΤΑΤΑ: ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ, ΦΥΛΟ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΟΙ ΑΛΛΟΙ ΚΟΙΝΟΙ
ΠΑΡΟΝΟΜΑΣΤΕΣ.

Η εθνοτική οργάνωση της κοινότητας –της κάθε διαφορετικής κοινότητας– είναι θεμιτή, ενίοτε δε έχει και τους λόγους της: αρκεί να είναι ελεύθερη επιλογή και να μη γίνεται με τη σειρά της ακεραιολατρική και ολοκληρωτική. Θα πρέπει, λοιπόν, να αποδεχθούμε τα εθνοτικά κόμματα, τους εθνοτικούς συλλόγους, τις εθνοτικές λέσχες, συχνά ακόμα και τα εθνοτικά σχολεία και εκκλησίες. Είναι όμως σαφές ότι αν θέλουμε να διευκολύνουμε τη συνύπαρξη μάλλον παρά την εθνοτική (αυτο-) απομόνωση, θα πρέπει να αξιοποιήσουμε όλες τις άλλες διαστάσεις της προσωπικής και κοινοτικής ζωής, που δεν έχουν πρωτίστως εθνοτικό χαρακτήρα. Πρώτα απ' όλα, την κοινή επικράτεια και τη φροντίδα της, αλλά και επαγγελματικούς, κοινωνικούς, ηλικιακούς στό-

χους και συμφέροντα... ιδίως μάλιστα όσα σχετίζονται με το φύλο· οι γυναίκες μπορούν να ανακαλύψουν και να βιώσουν καλύτερα κοινούς στόχους και ευαισθησίες. Πρέπει να αποτρέψουμε το ενδεχόμενο τα άτομα να περνούν όλη τους τη ζωή και όλες τις στιγμές της μέρας τους μέσα σε εθνοτικές δομές και διαστάσεις και να προσφέρουμε κι άλλες ευκαιρίες που θα έχουν κατά κανόνα διεθνοτική βάση. Είναι βασικό να μπορούν οι άνθρωποι να συναντιούνται και να καταξιώνονται όχι μόνο μέσω της «διπλωματικής αντιπροσώπευσης» της εθνότητάς τους, αλλά άμεσα: κατά συνέπεια, είναι πολύ σημαντικό να μπορούν όλοι να απολαμβάνουν ισχυρά ατομικά ανθρώπινα δικαιώματα, παράλληλα με τα απαραίτητα συλλογικά δικαιώματα, ορισμένα από τα οποία θα έχουν και εθνοτικά γνωρίσματα (χρήση της γλώσσας, προστασία των παραδόσεων κ.λπ.)· δεν πρέπει όλα τα συλλογικά δικαιώματα να χρησιμοποιούνται και να διοχετεύονται μέσω εθνοτικών διαύλων (π.χ. περιβαλλοντικά ή κοινωνικά δικαιώματα – στέγαση, απασχόληση, αρωγή, υγεία...).

5. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΗΚΕΙΝ ΜΕ ΤΟΝ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΚΑΜΠΤΟ ΤΡΟΠΟ. ΝΑ ΜΗΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΟΥΝ ΤΟ ΠΟΛΛΑΠΛΟ ΑΝΗΚΕΙΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΕΠΙΜΙΞΙΕΣ.

Κανονικά, το εθνοτικό ανήκειν δεν απαιτεί κάποιον ιδιαίτερο ορισμό ή οριοθέτηση: είναι καρπός της ιστορίας, της παράδοσης, της μόρφωσης, των εθίμων, και μόνο δευτερευόντως της προτίμησης, της βούλησης, της συγκεκριμένης επιλογής. Όσο πιο άκαμπτος και επιτηδευμένος γίνεται ο ορισμός του ανήκειν και η οριοθέτηση έναντι των άλλων, τόσο πιο επικίνδυνα εκκολάπτεται μέσα του η τάση προς σύγκρουση. Η έμφαση στην πειθαρχία ή ακόμα και στην εθνοτική επιβολή όσον αφορά τη χρήση της γλώσσας, τη θρησκευτική πρακτική, την ενδυμασία (μέχρι την επιβεβλημένη στολή), τις καθημερινές συμπεριφορές και ο ακόμα και νομικός προσδιορισμός του ανήκειν (καταγραφές, σημειώσεις σε έγγραφα κ.λπ.) εμπεριέχουν μια νοσηρή διάθεση να αναμετριάμαστε, να αποδεικνύουμε τη δύναμή μας, να διαγκωνιζόμαστε, να ορθώνουμε οδοφράγματα και φυσικά σύνορα, να απαιτούμε μια εντελώς δική μας επικράτεια.

Αντίθετα, η αποδοχή και η προώθηση μιας πιο εύελικτης και λιγότερο αποκλειστικής πρακτικής έννοιας του ανήκειν και, ως εκ τούτου, η δυνατότητα μιας σχετικής ώσμωσης μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων και μιας πολλαπλής αναφοράς εκ μέρους των «μεθοριακών» ευνοεί την ύπαρξη «γκρίζων ζωνών», με χαλαρότερο εθνοτικό προσδιορισμό και πειθαρχία και συνεπώς πιο ελεύθερη ανταλλαγή, διεπικοινωνία και αλληλεπίδραση.

Η αποφυγή οποιασδήποτε νομικής μορφής που θα έβαζε στους ανθρώπους «ταμπέλες» από εθνοτική άποψη (ή από άποψη ομολογίας πίστεως κ.λπ.) είναι κομμάτι των απαραίτητων μέτρων για την πρόληψη της σύγκρουσης, της ξενοφοβίας, του ρατσισμού.

Ο αυτοπροσδιορισμός των ατόμων και των κοινοτήτων δεν πρέπει να ξεκινά από τον ορισμό των συνόρων τους και των απαγορεύσεων πρόσβασης, αλλά μάλλον από τον θετικό ορισμό των αξιών και των στόχων τους, και δεν πρέπει να φτάνει σε πρακτικές αποκλεισμού και διαχωρισμού. Πρέπει να καταστεί δυνατή μια εκδοχή του ανήκειν που να είναι μη αποκλειστική και ανοιχτή σε περισσότερες κοινότητες, στην οποία θα αναγνωρίζουν τον εαυτό τους κυρίως τα παιδιά των μεταναστών, τα παιδιά «μεικτών οικογενειών», τα άτομα με πιο πλουραλιστική και κοσμοπολίτικη αγωγή.

6. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ: ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΜΒΟΛΑ, ΟΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΧΕΙΡΟΝΟΜΙΕΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΝΙΩΘΕΙ ΚΑΝΕΙΣ ΣΑΝ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ.

Η ταυτόχρονη παρουσία διαφορετικών εθνοτήτων, γλωσσών, πολιτισμών, θρησκειών και παραδόσεων στην ίδια επικράτεια, στην ίδια πόλη, πρέπει να αναγνωρίζεται και να γίνεται ορατή. Τα μέλη των διαφόρων κοινοτήτων που συνυπάρχουν πρέπει να νιώθουν «σαν στο σπίτι τους», να νιώθουν ότι έχουν την ιδιότητα του πολίτη, ότι είναι αποδεκτοί και έχουν ρίζες (ή ότι μπορούν να αποκτήσουν ρίζες). Η δι- (ή πολυ-) γλωσσία, η διάθεση χώρου για διαφορετικά θρησκευτικά, πολιτιστικά, γλωσσικά ιδρύματα, η ύπαρξη ειδικών δομών και ευκαιριών για την προσέλκυση και ανάδειξη κάθε εθνότητας που είναι παρούσα αποτελούν στοιχεία σημαντικά για μια κουλτούρα συνύπαρξης. Όσο περισσότερο οργανωθεί η συμπαρουσία γλωσσών, πολιτισμών, θρησκειών, ιδιαίτερων συμβόλων, τόσο λιγότερο θα έχουμε να αντιμετωπίσουμε διαμάχες σχετικά με το εάν οι χώροι και η επικράτεια ανήκουν στη μια ή στην άλλη εθνότητα: κάθε μορφή αποκλεισμού ή εθνοτικού ακεραιωτισμού πρέπει να εξαλειφθεί με τη φυσική συνύπαρξη πολύμορφων συμβόλων, ήχων και θεσμών. (Ο Φράνιο Κομάρικα, επίσκοπος της Μπάνια Λούκα, μιας πολυεθνοτικής πόλης με σερβική πλειονότητα στην Κροατία, που σήμερα αποτελεί αντικείμενο διαμάχης ανάμεσα στους Σέρβους και τους Κροάτες, το λέει πολύ απλά: «Ένα λιβάδι με πολλά διαφορετικά λουλούδια είναι ομορφότερο από ένα λιβάδι όπου μεγαλώνει μόνο μία ποικιλία λουλουδιών»).

Η Ευρώπη έμαθε με κόπο να αποδέχεται την παρουσία περισσότερων ομολογιών πίστεως που μπορεί να συνυπάρχουν στην ίδια επικράτεια και να μην

έχουν ως στόχο να κυριαρχήσουν σε όλους και σε όλα ή να εξαπολύσουν αμοιβαίους διωγμούς: τώρα, η ίδια διαδικασία χρειάζεται να επαναληφθεί ρητά σε σχέση με τις πολυεθνотικές πραγματικότητες: η συνύπαρξη διαφορετικών εθνοτήτων στον ίδιο χώρο, με ατομικά και συλλογικά δικαιώματα κατάλληλα για την εξασφάλιση ίσης αξιοπρέπειας και ελευθερίας για όλους πρέπει να γίνει ο κανόνας, όχι η εξαίρεση.

7. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΟΥΣΙΩΔΗ, ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΑΡΚΟΥΝ· ΟΙ ΕΘΝΟΚΕΝΤΡΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΥΝΟΟΥΝ ΕΘΝΟΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ.

Να μην πιστέψει κανείς ότι η εθνοτική ταυτότητα και η διεθνοτική συνύπαρξη μπορούν να εξασφαλιστούν πρώτα απ' όλα από τους νόμους, τους θεσμούς, τις δομές και τα δικαστήρια, αν δεν είναι ριζωμένες στη συνείδηση του κόσμου κι αν δε βασίζονται σε μια ευρεία κοινωνική συναίνεση· αλλά ούτε πρέπει να υποβαθμιστεί η σπουδαιότητα ενός σαφούς και καθησυχαστικού κανονιστικού πλαισίου, που να εγγυάται σε όλους το δικαίωμα στην ταυτότητά τους (μέσω γλωσσικών, πολιτιστικών, σχολικών δικαιωμάτων και δικαιωμάτων αναφορικά με τα μέσα ενημέρωσης κ.λπ.), στην ίση αξιοπρέπεια (μέσω εγγυήσεων πλήρους συμμετοχής, ενάντια σε κάθε διάκριση), στην απαραίτητη αυτοδιοίκηση, χωρίς πειρασμούς προσάρτησης υπέρ κάποιας από τις συνυπάρχουσες εθνοτικές κοινότητες. Συγκεκριμένα, είναι πολύ σημαντικό οι καταστάσεις διεθνοτικής συνύπαρξης να απολαμβάνουν ένα πλαίσιο αυτονομίας που να ωθεί την τοπική κοινότητα (όλη, χωρίς εθνοτικές διακρίσεις) να πάρει τη μοίρα της στα χέρια της και να υποχρεώνει στη διεθνοτική συνεργασία, ώστε να αναπτυχθεί μια κοινή εδαφική συνείδηση (και μια κοινή συνείδηση πατρίδας): αυτό μπορεί να συμβάλει στην αποθάρρυνση προσπαθειών να επιλυθούν οι εντάσεις και οι συγκρούσεις με παραβιάσεις του εδαφικού στάτους (προσαρτήσεις, αλλαγές συνόρων κ.λπ.).

Και ας μην ξεχνάμε ότι οι έντονα εθνοκεντρικοί νόμοι και δομές (βασισμένοι δηλαδή στη συνεχή έμφαση στο εθνοτικό ανήκειν, στον σαφή εθνοτικό διαχωρισμό κ.λπ.) καταλήγουν αναπόφευκτα στην όξυνση των συγκρούσεων και των εντάσεων και στη δημιουργία ή ενίσχυση εθνοκεντρικών συμπεριφορών, ενώ αντιθέτως οι νόμοι και οι δομές που ευνοούν τη διεθνοτική συνεργασία μπορούν να ενθαρρύνουν και να ενδυναμώσουν επιλογές αρμονικής συνύπαρξης.

8. ΓΙΑ ΤΗ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΩΝ, ΓΕΦΥΡΟΠΟΙΩΝ, ΠΑΡΑΤΟΛΜΩΝ
ΣΑΛΤΑΔΟΡΩΝ, ΕΞΕΡΕΥΝΗΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ. ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ «ΠΡΟΔΟΤΕΣ ΤΗΣ
ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΟΜΟΘΥΜΙΑΣ» ΑΛΛΑ ΟΧΙ «ΑΠΟΣΤΑΤΕΣ».

Σε κάθε κατάσταση διεθνотικής συνύπαρξης θεωρείται δεδομένη, στην αρχή, η έλλειψη αμοιβαίας γνώσης, σχέσεων, εξοικείωσης. Εξαιρετικά θετική σημασία μπορούν να έχουν άτομα, ομάδες, ιδρύματα που τίθενται συνειδητά στα όρια ανάμεσα στις συνυπάρχουσες κοινότητες και καλλιεργούν με κάθε τρόπο τη γνώση, τον διάλογο, τη συνεργασία. Η προώθηση κοινών εκδηλώσεων και ευκαιριών συνάντησης και κοινής δράσης δεν προκύπτει εκ του μηδενός, αλλά απαιτεί ένα επίμονο και λεπτό έργο ευαισθητοποίησης, διαμεσολάβησης και εξοικείωσης, το οποίο πρέπει να αναπτύσσεται με φροντίδα και αξιοπιστία. Παράλληλα με την ταυτότητα και τα λίγο ως πολύ σαφή όρια των διαφόρων εθνотικών ομάδων, έχει βασική σημασία κάποιος, σε κοινότητες αυτού του είδους, να αφιερώνεται στην εξερεύνηση και την υπέρβαση των συνόρων: δραστηριότητες που ενδεχομένως σε καταστάσεις έντασης και σύγκρουσης θα θυμίζουν λαθρεμπόριο, μα που είναι καθοριστικές για να χαλαρώσει η ακαμψία, να σχετικοποιηθούν τα όρια, να ευνοηθεί η αλληλεπίδραση.

Οι εξάρσεις εθνικισμού, σωβινισμού, ρατσισμού, θρησκευτικού φανατισμού κ.λπ. συγκαταλέγονται στους πιο διασπαστικούς παράγοντες της συνύπαρξης των πολιτών που γνωρίζουμε (περισσότερο από τις κοινωνικές, οικολογικές ή οικονομικές εντάσεις) και πρακτικά συμπαράσφουρουν όλες τις διαστάσεις της συλλογικής ζωής: τον πολιτισμό, την οικονομία, την καθημερινή ζωή, τις προκαταλήψεις, τα έθιμα, πέρα από την πολιτική ή τη θρησκεία. Χρειάζεται συνεπώς μεγάλη ικανότητα αντιμετώπισης και επίλυσης της εθνотικής συγκρουσιακότητας. Αυτό θα απαιτήσει σε κάθε εθνотική κοινότητα να αξιοποιηθούν τα άτομα και οι δυνάμεις που είναι ικανά για αυτοκριτική προς την κοινότητά τους: αληθινοί «προδότες της εθνотικής ομοθυμίας», που όμως δεν πρέπει ποτέ να μετατραπούν σε αποστάτες, αν θέλουν να διατηρήσουν τις ρίζες τους και να παραμείνουν αξιόπιστοι. Σε περίπτωση μάλιστα σύγκρουσης είναι σημαντικό να σχετικοποιούνται και να μειώνονται τα ερεθίσματα που οδηγούν τις διαφορετικές εθνотικές κοινότητες να αναζητούν εξωτερική υποστήριξη (κηδεμονικές δυνάμεις, εξωτερικές παρεμβάσεις κ.λπ.) και να ενισχύονται τα στοιχεία κοινών δεσμών με την επικράτεια.

9. ΜΙΑ ΖΩΤΙΚΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ: ΝΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΠΟΙΗΘΕΙ ΚΑΘΕ ΜΟΡΦΗ ΒΙΑΣ.

Κατά τη διεθνοτική συνύπαρξη είναι απίθανο να μην υπάρχουν εντάσεις, ανταγωνισμός, συγκρούσεις: δυστυχώς, οι συγκρούσεις εθνοτικής, θρησκευτικής, εθνικής, φυλετικής κ.λπ. προέλευσης έχουν τεράστια δύναμη εμπλοκής και κινητοποιήσης και αναδεικνύουν τόσο πολλά και τέτοια στοιχεία συλλογικής συναισθηματικής φύσης, ώστε είναι πολύ δύσκολο να τύχουν διαχείρισης και να αναχθούν σε λογικές λύσεις, αν ξεφύγουν απ' τον έλεγχο.

Γι' αυτό μια ανάγκη προβάλλει επιτακτική έναντι όλων των άλλων: να περιθωριοποιηθεί κάθε μορφή βίας, να αντιδρούμε με τη μέγιστη αποφασιστικότητα κάθε φορά που εμφανίζεται ο σπόρος της εθνοτικής βίας, ο οποίος, αν τον ανεχτούμε, κινδυνεύει να πυροδοτήσει μια πραγματικά καταστροφική και ανεξέλεγκτη κλιμάκωση. Και σε αυτή την περίπτωση δεν αρκούν οι νόμοι ή η αστυνομία, αλλά χρειάζεται μια αποφασιστική κοινωνική και ηθική απόρριψη, με δυνατές ρίζες: ένα ισχυρό και πειστικό όχι στη βία.

10. ΟΙ «ΠΡΩΤΟΙ ΣΠΟΡΟΙ» ΤΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ ΤΗΣ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗΣ: ΜΕΙΚΤΕΣ ΔΙΕΘΝΟΤΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ.

Σε καταστάσεις έντασης, σύγκρουσης ή και απλής διεθνοτικής συνύπαρξης μπορεί να έχουν ανεκτίμητη αξία οι μεικτές ομάδες (όσο μικρές κι αν είναι). Αυτές μπορούν να δοκιμάσουν πάνω τους, όπως σε ένα θαρραλέο, πρωτοποριακό εργαστήριο, τα προβλήματα, τις δυσκολίες και τις ευκαιρίες της διεθνοτικής συνύπαρξης. Οι διεθνοτικές ομάδες μπορούν να έχουν την πολύτιμη αξία τους και να επιτελούν το έργο τους στα πιο διαφορετικά πεδία: από τη θρησκεία ως την πολιτική, από τον αθλητισμό ως την κοινωνικότητα του ελεύθερου χρόνου, από τον συνδικαλισμό ως την πολιτιστική συμμετοχή. Σε κάθε περίπτωση, θα αποτελέσουν το πιο προχωρημένο έδαφος πειραματισμού για τη συνύπαρξη και, κατά συνέπεια, αξίζουν κάθε στήριξη εκ μέρους όσων ενδιαφέρονται για την τέχνη και την κουλτούρα της συνύπαρξης ως τη μοναδική ρεαλιστική εναλλακτική στην επανεμφάνιση μιας γενικευμένης εθνοκεντρικής βαρβαρότητας.

Translation by Maria Oikonomidou

Alexander Langer: dix points pour l'art de vivre ensemble

1. LA COPRÉSENCE DE DIFFÉRENTS GROUPES ETHNIQUES VA DEVENIR LA NORME PLUTÔT QUE L'EXCEPTION: NOUS AVONS LE CHOIX ENTRE L'EXCLUSIVISME ETHNIQUE ET UN MODÈLE DE VIE LES UNS À CÔTÉ DES AUTRES

A l'avenir, en Europe et surtout dans les villes, nous aurons des communautés de langue, culture, religion et ethnie différente qui se partagent un territoire. Le phénomène n'est toutefois pas nouveau, car dans l'Antiquité et au Moyen Âge beaucoup de villes avait déjà un quartier africain, grecque, arménien, juif, polonais, allemand, espagnol etc.

Le fait que des gens appartenant à des ethnies, des cultures, des confessions religieuses, des nations et des langues différentes vivent ensemble sur un même territoire est donc la règle plutôt que l'exception, et le sera toujours davantage. Cependant ce n'est pas toujours facile, bien au contraire. La diversité, l'inconnu et tout ce qui est étranger complique la vie, peut faire peur et éveiller notre méfiance, provoquer des tensions, voire des conflits, jusqu'à arriver au terrible mors tua, vita mea (le malheur des uns est la condition du bonheur des autres). Il suffit de penser à quelqu'un qui après le mariage change de vallée ou simplement déménage et doit donc s'adapter, mais à son tour demande du respect et de l'esprit d'adaptation. Les migrations sont toujours plus nombreuses et la mobilité de notre vie moderne multiplient inévitablement les occasions de contacts interculturels et interethniques partout dans le monde. Pour la première fois dans l'histoire nous pouvons – peut-être, espérons-le ! – choisir en toute conscience d'affronter et trouver une solution pacifique aux déplacements si nombreux de personnes, groupes et peuples, même si ces migrations sont très souvent causées par la violence (misère, exploitation, destruction de l'environnement, guerre, persécution). Mais la rhétorique et les déclarations de bonnes intentions ne suffisent pas : si on veut vraiment construire une coexistence sociale sur un même territoire, il faut développer l'art complexe de vivre ensemble.

De l'autre côté, il apparaît toujours plus clairement qu'imposer des prétendus droits ethniques ou bien des droits invoqués sur la base de principes semblables (comme par exemple la nation, la confession religieuse, la tribu, la race) ayant pour objectif la construction de l'état ethnique, la sécession ethnique, l'épuration ethnique, l'homologation nationale etc. mène à des conflits et à des guerres

qui peut prendre des dimensions imprévisibles. Choisir entre l'exclusivisme ethnique (indépendamment de sa motivation et même s'il s'agit d'autodéfense) et la coexistence de différentes ethnies est de nos jours la question essentielle qui se pose à l'intérieur de la problématique ethnique, sans considérer s'il s'agit d'ethnies opprimées ou minoritaires, immigrées depuis longtemps ou récemment, de minorités religieuses ou ethniques, que l'on parle de résurgences ethniques ou de conflits entre différentes ethnies, confessions ou cultures.

Le fait que différentes ethnies vivent sur un même territoire peut être perçu et vécu comme un enrichissement et une opportunité ou bien comme une condamnation. Il ne s'agit pas de prêcher contre le racisme, l'intolérance et la xénophobie, il faut plutôt des expériences positives et des projets qui montrent de façon crédible la culture de la coexistence.

2. IDENTITÉ ET COEXISTENCE, DEUX NOTIONS INDISSOCIABLES — PAS D'INCLUSION NI D'EXCLUSION FORCÉE

«Plus nettement on se sépare et mieux on se comprendra. » : c'est ce que l'on a longtemps proclamé dans ma région et actuellement se poursuit la tendance à affronter par la séparation les problèmes liés à la présence simultanée de différents groupes ethniques. L'idée du «melting pot» américain n'a pas eu un grand succès en Europe et beaucoup de gens protestent contre une assimilation plus ou moins forcée. Mais au même temps, il y a aussi des mouvements pour l'égalité et la parité et contre l'émargination et la discrimination ethniques.

Jusqu'à présent on a essayé la politique de l'inclusion forcée (assimilation, interdiction d'utiliser une langue, de pratiquer une religion etc.) ou bien celle de l'exclusion forcée (émargination, ghettoïsation, expulsion, extermination). Ni l'une ni l'autre ont donné de grands résultats. Il faut un plus large éventail de possibilités pour les choix individuels et collectifs : des moments « d'intimité ethnique » («on reste entre nous»), mais aussi des moments de rencontre et de coopération entre les différents groupes. Les garanties pour la conservation de l'identité doivent aller de pair avec l'égalité et la participation en s'intégrant réciproquement. Cela ne demande pas seulement des réglementations et des institutions publiques, mais surtout que les communautés concernées choisissent le vivre ensemble plutôt que la confrontation.

3. CONNAISSANCE RÉCIPROQUE, DIALOGUE, INFORMATION ET INTERACTION: «PLUS NOUS AURONS AFFAIRE LES UNS AUX AUTRES ET MIEUX ON SE COMPRENDRA»

Vivre ensemble offre et au même temps demande beaucoup de possibilités pour se connaître mutuellement. Afin que cela puisse se faire avec la même dignité et sans émargination, il faut se connaître le plus possible. «Plus que nous aurons affaire les uns aux autres et mieux on se comprendra», pourrait être la réponse au slogan séparatiste cité ci-dessus. Apprendre à connaître et comprendre la langue, l'histoire, la culture, les habitudes, les préjugés, les clichés et les peurs de différentes ethnies qui vivent ensemble sur le même territoire contribue fortement à créer de bonnes relations. Les médias qui s'adressent au même temps à plusieurs ethnies (journaux, émissions radiophoniques et télévisées etc. pluri-lingues et multiculturelles) mais aussi les occasions communes de formation ou de loisirs peuvent contribuer beaucoup. Toutes les occasions de rencontre, toute invitation adressée à «l'autre» pour assister de temps en temps à des événements «interne » d'une communauté qui n'est pas la nôtre (fêtes, célébrations etc.) ou bien de simples invitations à partager des repas peuvent jouer un rôle important. Des livres d'histoire en commun, fêter ensemble des anniversaires d'événements publics, voire, si possible, prendre part à des moments de prière ou de méditation peut aussi aider à éviter le risque que des visions ethnocentriques puissent s'ancrer jusqu'au point de devenir des idées préconçues dangereuses.

4. ETHNIQUE C'EST CHIC, MAIS IL FAUT AUSSI AVOIR D'AUTRES DÉNOMINATEURS COMMUNS COMME L'ENVIRONNEMENT, LE GENRE, LES QUESTIONS SOCIALES, LE TEMPS LIBRE ETC.

Structurer une communauté suivant des critères ethniques peut avoir sa légitimité et parfois même de bonnes raisons, à condition que cette forme soit choisie librement et qu'elle ne devienne pas à son tour exclusive et donc intégriste et totalitaire. Il faudra donc accepter des partis ethniques, des associations ethniques, des clubs ethniques, voire aussi des écoles et des églises ethniques, mais il est évident que si l'on veut encourager la coexistence, il faudra valoriser toutes les autres dimensions de la vie personnelle et communautaire qui n'ont pas un caractère ethnique prédominant. Il faut avant tout penser à l'environnement et à sa défense, mais aussi aux objectifs et aux intérêts professionnels et sociaux ainsi qu'aux besoins liés à l'âge et aux domaines liés au genre, où la sensibilité féminine peut aider dans beaucoup de cas à assouplir la rigidité de la séparation ethnique. Il

faut éviter qu'une personne passe toute sa vie et tous les moments de sa journée à l'intérieur de structures et dimensions ethniques et lui offrir des opportunités de contacts interethniques et interculturels. C'est essentiel que les gens puissent se rencontrer et parler directement sans que ce soit par l'intermédiaire du «représentant diplomatique» de leur ethnie. C'est pourquoi il est extrêmement important que même dans les sociétés ou les groupes qui ont une forte connotation ethnique chacun puisse jouir des droits individuels à côté des droits collectifs nécessaires. Beaucoup de droits ont bien évidemment leur dimension ethnique et par là nécessairement une dimension collective : ils concernent la langue, la sauvegarde de la tradition etc. Toutefois on doit pouvoir bénéficier de ces droits collectifs (et surtout des droits sociaux comme le logement, le travail, la santé, l'assistance sociale etc.) indépendamment de toute appartenance ethnique.

5. L'APPARTENANCE NE DOIT PAS ÊTRE UNE STRUCTURE FIGÉE. IL NE FAUT PAS EMPÊCHER LES APPARTENANCES ET PARTICIPATIONS PLURIELLES

Normalement l'appartenance ethnique ne doit pas être définie ou délimitée d'une façon spécifique: elle est le résultat de l'histoire, de la tradition, de l'éducation, des habitudes bien avant d'être une option, une volonté ou bien un choix. Plus la définition de l'appartenance et la délimitation envers les autres sont rigides et artificielles, et plus les pulsions conflictuelles et le risque d'un conflit augmentent. L'emphasis mise sur la discipline ethnique, voire l'imposition d'une loyauté ethnique, par exemple dans la langue utilisée, dans les pratiques religieuses, dans la façon de s'habiller (jusqu'à l'imposition d'un uniforme) ou dans les comportements quotidiens, ainsi que le fait de définir légalement l'appartenance (avec l'inscription dans un registre, l'annotation sur des documents etc.) conduisent à la pratique néfaste d'avoir à se compter et à se mesurer. Tout cela peut mener à des épreuves de force, à dresser des barricades et des frontières physiques et même à la demande d'un territoire pour chaque ethnie.

Il faut au contraire préférer une interprétation plus pragmatique et plus flexible – et surtout moins exclusive – de l'appartenance à une ethnie, une confession religieuse etc. Il faut permettre une certaine osmose entre les différents groupes. Les frontaliers doivent pouvoir s'agréger d'un côté et de l'autre. Il faut également des «zones grises», des territoires où l'on peut se déplacer librement sans l'obligation d'avoir toujours à se déclarer et où l'échange est plus libre, fait de dialogue et d'interaction.

Afin de prévenir les conflits ethniques, la xénophobie, le racisme, il faut éviter de coller aux gens par la loi une «étiquette» ethnique, confessionnelle ou même

raciale. La véritable autodétermination des personnes et des groupes ne doit pas viser à établir les frontières de son territoire ou des interdictions d'y pénétrer, mais plutôt partir de la définition en positif de ses valeurs et de ses objectifs et ne doit sûrement pas aboutir à l'exclusivisme et à la séparation. Il doit y avoir aussi la possibilité d'être ouvert et loyal à l'égard de plusieurs groupes – sans exclusivité ! Surtout les enfants des immigrés ou des «familles mixtes» ainsi que les personnes de formation pluraliste et cosmopolite ont besoin de cette possibilité.

6. LA DIMENSION PLURIETHNIQUE DOIT ÊTRE RECONNUE ET RENDUE VISIBLE. LES NORMES, LES SIGNES D'APPARTENANCE ET LES SYMBOLES AINSI QUE LES GESTES DE LA VIE QUOTIDIENNE DOIVENT ÊTRE LE REFLET DE LA PLURALITÉ.

La présence simultanée de différentes ethnies, langues, cultures, religions et traditions sur le même territoire, dans la même ville, doit être reconnue et rendue visible. Les appartenants aux différentes ethnies doivent pouvoir se sentir chez eux, leur droit de cité doit être reconnu et leur aspiration à s'enraciner prise en compte. Le bi- ou le plurilinguisme, le droit d'exister pour les différentes institutions religieuses, culturelles, linguistiques ainsi que la présence de structures et d'occasions de rencontre sont des éléments importants pour la culture du vivre ensemble. Plus on garantit la libre expression de l'identité sur tout le territoire en commun à travers les différentes religions, langues et cultures, moins quelqu'un pourra prétendre avoir un territoire, des institutions etc. en exclusivité et moins il y aura des luttes pour établir à qui « appartient » un endroit ou un autre – il suffit de penser aux conflits qui durent depuis des siècles entre les religions et les confessions pour avoir l'exclusivité sur les saints lieux de Jérusalem ! Toute sorte d'exclusivisme ou d'intégrisme ethnique peut être plus facilement évitée en assurant la présence simultanée de signes, langues, symboles et institutions multiformes. (Selon l'évêque Franjo Komarica de Banja Luka «un champ plein de toutes sortes de fleurs est bien plus beau qu'un autre où il y en a un seul type».) L'Europe a eu beaucoup de mal et il a fallu plusieurs guerres pour apprendre à accepter que différentes confessions puissent coexister sur le même territoire, sans que l'une d'entre elles essaie de dominer les autres ou de les chasser. Maintenant il faut étendre le même processus aux réalités multiethniques. Arriver à vivre ensemble sur le même territoire avec des droits individuels et collectifs qui garantissent à tout le monde la même dignité et la même liberté, doit devenir la règle et pas l'exception.

7. GARANTIR LES DROITS NE SUFFIT PAS, CAR DES RÈGLES ETHNOCENTRIQUES FAVORISENT DES COMPORTEMENTS ETHNOCENTRIQUES

Il ne faut pas croire que l'identité ethnique et la coexistence interethnique puissent être garanties par des lois, des institutions, des structures et des tribunaux, si elles ne sont pas ancrées dans la société et ne sont pas approuvées par la population. Cependant il ne faut pas sous-estimer l'importance d'avoir des normes claires et rassurantes qui donnent à tout le monde le droit à l'identité (grâce à des droits linguistiques, culturels, concernant l'école et les médias etc.), à l'égalité (participation, information, contre toute discrimination), à l'autogouvernement sans aucune obligation de rattachement à une autre communauté. Il est particulièrement important que là où plusieurs ethnies, confessions religieuses etc. vivent ensemble, l'autonomie locale soit assez large, afin que toute la communauté locale (sans discrimination) se sente responsable et ressente qu'elle appartient au même territoire, à cette « patrie » tout à fait particulière : cela pourrait contribuer à décourager toute tentative de résoudre les tensions et les conflits en ayant recours à la force (annexions, changements de frontière etc.).

Il ne faut pas non plus oublier que des lois et des structures fortement ethnocentriques (où on insiste sans cesse sur l'appartenance ethnique et sur une séparation ethnique bien nette) favorisent les comportements et les attitudes ethnocentriques et par là, inévitablement, les tensions et les conflits, tandis qu'au contraire des lois et des structures qui favorisent le dialogue et la coopération entre les ethnies encouragent la coexistence et soutiennent dans ce choix.

8. DE L'IMPORTANCE DES MÉDIATEURS, DES CONSTRUCTEURS DE PONTS, DES SAUTEURS DE MURS, DES EXPLORATEURS DE FRONTIÈRES. IL FAUT DES «TRAÎTRES DE L'EXCLUSIVISME ETHNIQUE» ET NON POINT DE «TRANSFUGES»

Partout où des groupes ethniques, des confessions religieuses etc. vivent ensemble sur un même territoire, au début on ne se connaît pas, il y a peu de familiarité et les relations sont rares. Les personnes, les groupes et les institutions qui se placent consciemment à la frontière entre ces différents groupes et travaillent pour favoriser le dialogue et la collaboration peuvent jouer un rôle significatif. L'organisation de manifestations communes, d'occasions de rencontre et d'actions communes ne se fait pas à partir de rien, mais, au contraire, demande un travail de sensibilisation, de médiation et de familiarisation très délicat, fait avec soin et crédibilité. Si en vivant ensemble, l'identité de chaque groupe doit être préservé, il est aussi important que dans les sociétés de ce type il y ait des gens qui explorent

et ensuite passent les frontières. Où il y a des tensions ou des conflits cette attitude pourra être considérée comme dangereuse ou vue comme de la contrebande, et par conséquent interdite. Toutefois elle est essentielle pour assouplir la rigidité, combattre la séparation et la méfiance et favoriser l'inter-action.

Le nationalisme, le chauvinisme, le racisme, le fanatisme religieux etc. menacent sérieusement la coexistence interethnique, bien plus que les facteurs sociaux, écologiques ou bien économiques. Tous les domaines de la vie sociale sont touchés: la culture, l'économie, la vie quotidienne, les visions préconçues, les habitudes ainsi que la politique et la religion. C'est pourquoi il faut absolument reconnaître en temps utile les moteurs de la conflictualité ethnique et décrire les conflits. Pour lutter contre ce virus, il faut des anticorps que l'on trouve dans tous les groupes. Les «traîtres de l'exclusivisme ethnique» sont parmi les plus importants, car ils gardent toujours une distance critique, y-compris à l'égard de leur propre groupe d'appartenance. Mais ils ne doivent jamais devenir des «transfuges ethniques», car alors ils perdraient leurs racines et leur crédibilité. Surtout en cas de conflit il est essentiel de relativiser les questions divergentes concernant l'ethnie, de freiner toute tentation de mobiliser des forces protectrices à l'extérieur et, au contraire, de valoriser les liens en commun avec le territoire. Pour faire cela il faut des personnes qui soient capables de dépasser les barrières qui se créent quand l'exclusivisme ethnique est considéré comme la valeur suprême.

9. UNE CONDITION ESSENTIELLE:

PROSCRIRE TOUTE FORME DE VIOLENCE

Quand plusieurs ethnies vivent ensemble sur le même territoire, il est quasiment impossible qu'il n'y ait pas de tensions, de concurrence ou de conflits. Malheureusement les gens se laissent bien facilement impliquer dans des conflits d'origine ethnique et se mobilisent pour eux. Ces conflits suscitent rapidement des mouvements d'émotivité collective, solidarité, unité, ressentiments, sentiments de vengeance etc. dont surtout un conflit ethnique peut porter à se retrancher dans son camp, mais aussi à des réactions où on ne veut plus entendre raison et qu'on arrive difficilement à contrôler.

Dans ce cas un élément essentiel a la priorité: il faut absolument exclure toute forme de violence et réagir avec extrême décision chaque fois que se présente un germe de violence ethnique, car s'il était toléré, il pourrait déclencher des escalades de violence qui pourraient se révéler funestes et incontrôlables et qu'on ne pourrait guère arrêter. Dans ce cas aussi, il ne faut pas avant tout des lois ou les forces de l'ordre, mais plutôt un refus convaincu et convaincant de la violence de

la part d'une société qui s'est décidée à résoudre les conflits de façon démocratique et sans recourir à la violence.

10. IL FAUT DES GENS QUI OUVRONT LA VOIE : LES GROUPES MIXTES

Quand la tension monte, lors d'un conflit ou simplement dans les différentes situations de coexistence, les groupes mixtes interethniques (mais aussi interconfessionnels et interculturels) ont une valeur inestimable (aussi petits soient-ils). Comme dans un laboratoire courageux de pionniers, ces groupes peuvent expérimenter sur eux-mêmes les difficultés et les opportunités de la coexistence interethnique. Ils peuvent être actifs dans différents domaines : de la religion à la politique, dans le sport ou le temps libre, à l'intérieur des syndicats ou pour des activités culturelles. Ils représentent le terrain le plus avancé dans l'expérimentation de la coexistence dans tous ses aspects pratiques et au même temps l'antidote le plus simple et le plus efficace contre un conflit ethnique qui peut naître partout ainsi que contre le retour à la barbarie ethnocentrique.

Translation by Christine Stufferin

Alexander Langer: deset tačaka za umjetnost zajedničkog suživota

1. ZAJEDNIČKO POSTOJANJE SVE VEĆEG BROJA RAZLIČITIH ETNIČKIH GRUPA
POSTAT ĆE UOBIČAJENO STANJE I SVE MANJE IZUZETAK; ALTERNATIVA JE
MEĐUETNIČKA ZATVORENOST ILI ZAJEDNIČKO ŽIVLJENJE.

Situacije postojanja zajednica različitih govornih, kulturnih, religioznih i nacionalnih grupa na istom prostoru, postat će sve učestalije, pogotovo u gradovima. To i nije neka novost. I u starim srednjovjekovnim gradovima postojale su afričke, grčke, armenske, jevrejske, poljske, njemačke, španske četvrti...

Multietnički, multikulturalni, multijezični, multinacionalni suživot... pripada, dakle, i sve će više pripadati normalnom stanju, nikako izuzetku. To međutim ne znači da će se do te normalnosti doći bez poteškoća, naprotiv. Različitost, nepoznato, stranac, sve to komplicuje život, može biti izvor straha, može postati predmetom nepovjerenja i mržnje, može postati izvorom rivalstva, koje može dovesti do ekstremne situacije u kojoj "tvoja smrt" znači "moj život". To potvrđuje i iskustvo onih koji se sele iz jedne u drugu dolinu iste regije i koji se, dakle, moraju ponovo prilagođavati i istovremeno iziskivati poštovanje i prilagođavanje. Sve veća kretanja i sve veće migracije koje nam moderan život donosi sa sobom, neizbježno povećava postotak međuetničke i međukulturalne isprepletenosti u svim dijelovima svijeta. Možda, po prvi put u historiji svijeta, možemo svjesno odabrati da se suočimo i na miran način riješimo premještanje tako velikog broja ljudi, zajednica, naroda, iako je obično uzrok tom seljenju nasilje (siromaštvo, bijeda, izrabljivanje, uništena životna sredina, ratovi, progoni). Ali retorika i izjave dobre volje nisu dovoljne: Ako se zaista želi izgraditi zajedničko življenje između različitih ljudi na istom prostoru, potrebno je razviti kompleksnu umjetnost zajedničkog življenja. S druge strane, postaje sve očiglednije da pokušaji koji se temelje na potvrdi etničkih ili sličnih prava – npr. nacionalnih, religioznih, plemenskih, "rasnih" – kojima je cilj stvaranje etničke države, etničke secesije, etničkog čišćenja, nacionalne homogenizacije i slično, vode ka konfliktima i ratovima nepredvidljivih razmjera. Alternativa između etničke zatvorenosti (pa čak i kada je ista motivisana samoodbranom) i multietničkog suživota, predstavlja pravo ključno pitanje u etničkoj problematici današnjice. Bilo da se radi o potlačenim ili manjinskim etničkim grupama, o starijoj ili novijoj emigraciji, religioznim manjinama, nacionalnim buđenjima ili da se radi o međuetničkim, međureligijskim, međukulturalnim konfliktima

(sukobljavanjima).

Multietničko zajedničko življenje može se poimati i doživjeti kao obogaćivanje i dodatna mogućnost, za razliku od doživljavanja istog kao kazne: u tu svrhu nisu potrebni govori i pridike protiv rasne netrpeljivosti, intolerancije i ksenofobije, već pozitivno iskustvo i pozitivni projekti te kultura zajedničkog življenja.

2. IDENTITET I ZAJEDNIČKO ŽIVLJENJE: NIKAD JEDNO BEZ DRUGOG (NEDJELJIVI SU); NI PRISILNO UKLJUČIVANJE, ALI NI PRISILNO ISKLJUČIVANJE.

“Što se jasnije razdvojimo, bolje ćemo se razumijeti”; u današnje vrijeme postoji tendencija da se problemima zajedničkog multietničkog življenja, pristupi putem čistog razdvajanja. Nisu brojni oni koji se slažu sa idejom “melting potsa (razdvajanje)” npr. SAD-a, već su prisutni sve bezbrojniji protesti vezani za ideju više ili manje prisilne asimilacije. Istovremeno se sve više susrećemo sa raznim pokretima za jednakost, protiv etničke izoliranosti i diskriminacije te pokrete koji se bore za ista prava.

Do sada nisu dale pozitivne rezultate niti politika prisilnog uključivanja (asimilacija, zabrana korištenja vlastitog jezika, religije i sl.) niti politika prisilnog isključivanja (marginalizacija, getoizacija, protjerivanje, uništenje.).

Moramo dozvoliti što veću mogućnost individualnih i kolektivnih izbora, prihvatanjem i pružanjem prilika za “etničku” prisnost (biti među svojim) kao i za interetničke susrete i suradnju. Garancija očuvanja identiteta s jedne strane, te ravnopravnost i participacija s druge strane, nedjeljivi su i moraju se međusobno dopunjavati. To naravno, ne zahtjeva samo javne propise i pravila, već je potrebno da se pogotovo zainteresirane zajednice orijentišu ka toj opciji zajedničkog življenja.

3. UPOZNAVATI SE, MEĐUSOBNO RAZGOVARATI, INFORMISATI SE, ZAJEDNIČKI DJELOVATI: “ŠTO VIŠE BUDEMO RADILI JEDNI UZ DRUGE, BOLJE ĆEMO SE RAZUMIJETI”.

Zajedničko življene pruža, ali i iziskuje mnoge mogućnosti međusobnog upoznavanja. Kako bi do međusobnog upoznavanja došlo bez marginalizacije i na ravnopravan način, potrebno je razviti što je moguće veći nivo međusobnog upoznavanja. Slogan “Što više budemo radili jedni uz druge, bolje ćemo se razumijeti”, mogao bi da se postavi kao antiteza gore navedenom sloganu separatizma.

Naučiti upoznavati jezik, historiju, kulturu, običaje, predrasude, stereotipe i strahove različitih zajednica koje zajedno žive, jedan je od bitnih koraka u izgradnji interetničkih relacija (odnosa). Presudnu ulogu u tom smislu mogu imati zajednički izvori informacija (novine, međukulturalne i više-jezične radio emisije i sl.), trenuci zajedničkog učenja ili zabave, međusobna, makar prigodna posjećivanja, mogućnost učestvovanja- makar samo u izuzetnim slučajevima, u “unutrašnjim” događanjima etničke zajednice koja nije tvoja (slavlja, rituali i sl.), pa čak i obični pozivi na ručak ili večeru. Zajednički udžbenici historije, zajednička proslava javnih događaja, možda čak i trenuci zajedničke molitve i meditacije, mogu biti od pomoći u izbjegavanju rizika učvršćivanja etnocentričke (nacionalističke) vizije do te mjere da postanu prirodnima i očekivanima.

4. ETNIČKO, MOŽEMO ČAK I PRIHVATITI, ALI NIKAKO U SAMO JEDNOJ DIMENZIJI: ČOVJEKOVA SREDINA, SPOL, DRUŠTVENI POLOŽAJ I MNOGI DRUGI ZAJEDNIČKI NAZIVI.

Ponekad, organizovanost različitih etničkih zajednica na etničkoj bazi, imaju svoju opravdanost i dobre razloge za, ali samo pod uslovom da se radi o slobodnom izboru i pod uslovom da takva organiziranost ne postane totalitarističkom i integralističkom. Ali, evidentno je da, ako se želi raditi u korist zajedničkog življenja, više nego u smjeru etničke (auto) izolacije, taj rad će se morati usmjeriti ka valorizaciji svih ostalih dimenzija osobnog života, ali i života zajednice, a koje nisu u prvim linijama etničkog karaktera. Tu prije svega spada zajednički prostor i briga o njemu, ali i zajednički ciljevi i zajednički interesi profesionalnog, socijalnog tipa, zatim ciljevi i interesi vezani za starosnu dob i, sa posebnim osvrtom na ciljeve i interese vezane za spol: Žene mogu otkriti i na bolji način doživljavati zajedničke ciljeve i zajednički senzibilitet. Treba izbjegavati da osobe provedu cijeli svoj život i trenutke svakodnevice unutar struktura etničke dimenzije, naprotiv, potrebno je dati priliku i drugim mogućnostima koje će u načelu imati interetničku bazu.

Od posebnog je značaja dati mogućnost osobama da se susreću, međusobno razgovaraju i da istaknu svoju valjanost, ne samo putem “diplomatske reprezentacije”, već i direktno: dakle, vrlo je važno da svaka osoba može uživati u snažnim individualnim ljudskim pravima, pored, dakako potrebnim kolektivnim pravima, među kojima neka od tih prava mogu imati i etničku konotaciju (upotreba vlastitog jezika, očuvanje tradicija i dr.); sva kolektivna prava ne moraju uživati prednost ili biti usmjeravana po etničkim linijama (npr. socijalna prava-pravo na stan, na posao, na skrb, na zdravlje ili ambijentalna prava).

5. DEFINISATI I ODREDITI GRANICE ETNIČKE PRIPADNOSTI NA ŠTO JE MOGUĆE MANJE RIGIDAN NAČIN, DAKLE, NE ISKLJUČITI ETNIČKE PRIPADNOSTI I NJIHOVO MNOGOSTRUKO UKRŠTAVANJE.

Naravno, etnička pripadnost ne iziskuje neku posebnu definiciju ili određenu granicu: ona je produkt historije, tradicije, odgoja, običaja, prije nego svjesna opcija, želja ili ciljani izbor. Što rigidnijom i izvještačenijom postaje definicija pripadnosti određivanje granica u odnosu na druge (pripadnike druge nacije), tim opasnijom i urođenijom postaje sklonost ka konfliktu. Pretjerivanje u disciplini ili čak iznuđivanje etničke lojalnosti u upotrebi jezika, učestvovanja u vjerskim dužnostima, načinu odjevanja (u nekim slučajevima čak u iznuđivanju nošenja uniforme), svakodnevnog ophođenja, pa čak pravnom definisanju pripadnosti (registracija, navođenje etničke pripadnosti na ličnim dokumentima i sl.), nose u sebi nezdrav poriv da jedni druge prebrojavamo, odmjeravamo snage sve do barikada i fizičkog razgraničenja, te do zahtjeva teritorija samo za etničku grupu.

Nasuprot tome, dozvoliti i promovisati pojam fleksibilnije i manje isključive vizije pripadnosti, dakle, dozvoliti određenu dozu mješanja između različitih etničkih zajednica te mnogostruko uporište subjekata pograničnih zona, olakšava postojanje tzv. "sivih zona" sa niskom etničkom definicijom i disciplinom, te omogućava slobodnu razmjenu interkomunikacija i interakcija.

Izbjegavanje bilo koje forme "etiketiranja" osoba po etničkoj ili religioznoj osnovi, dio je potrebnih mjera koje služe prevenciji konflikata, ksenofobije, rasizma.

Pravo na samoodređivanje subjekata ili zajednica ne treba prevashodno podrazumjevati određivanje vlastitih granica i zabrane pristupa istim, već treba polaziti od pozitivnog imenovanja vlastitih vrijednosti i ciljeva, nikako ne smije dostići nivo isključivosti i razdvajanja.

Mora se dati mogućnost jednoj stvarnosti koja će biti otvorena ka što većem broju različitih etničkih zajednica, stvarnost koja neće biti isključiva i u kojoj će se dobro osjećati, pogotovo djeca imigranata i djeca "mješanih obitelji" te osobe kozmopolitske i pluralističke formacije.

6. PRIZNATI I UČINITI VIDLJIVOM MULTIETNIČKU DIMENZIJU: LJUDSKA PRAVA, JAVNI SIMBOLI, SVAKODNEVNI POSTUPCI, PRAVO DA SE OSJEĆAŠ "U SVOJOJ KUĆI":

Zajedničko življenje različitih nacija, različitih jezika, kultura, religija i običaja

na istom prostoru, u istom gradu, mora biti priznatim i vidljivim. Pripadnici različitih etničkih zajednica koji zajedno žive, moraju imati osjećaj da su “kod kuće”, da imaju državljanstvo, da su priznati, da mogu “postati” institucija, te postojanje struktura i specifičnih prilika vrednovanja svake prisutne nacije, važni su elementi zajedničkog življenja. Što se više bude organiziralo zajedničko bitisanje različitih jezika, kultura, religija, karakterističnih znakova, manje će biti diskusija vezanih za nadležnost ove ili one nacije u odnosu na prostor i teritorij: potrebno je da se bilo koji oblik etničke isključivosti ili separatizma razblaži u prirodan način zajedničkog postojanja mnogostrukih znakova, zvukova i intuicija (Franjo Komarica, biskup Banja Luke, grada u kojem žive stanovnici više nacionalnosti, ali sa većinom stanovnika srpske nacionalnosti, grad koji je u današnje vrijeme predmet rasprave između Srba i Hrvata, objašnjava to na vrlo jednostavan način:” Livada na kojoj raste mnogo vrsta cvijeća, puno je ljepša od livade na kojoj raste samo jedna vrsta cvijeća”).

Evropa je sa puno napora naučila da prihvati mogućnost zajedničkog postojanja više različitih vjeroispovjesti na istom prostoru, a da to istovremeno ne znači prevlast jedne vjeroispovjesti nad drugom ili međusobno protjerivanje: dakle, sada je potrebno da se taj isti proces desi u raznim multietničkim stvarnostima; zajedničko življenje različitih nacija na istom prostoru, prikladna individualna i kolektivna prava koja treba da predstavljaju garanciju slobode i časti za sve, takva stvarnost treba društvenu saglasnost: da postane pravilo, a ne izuzetak.

7. PRAVA I GARANCIJE SU OD BITNOG ZNAČAJA, ALI NISU DOVOLJNE; ETNOCENTRIČKE NORME IDU U PRILOG ETNOCENTRIČKOM PONAŠANJU.

Ne smije se vjerovati da se etnički identitet kao i interetničko zajedničko življenje mogu obezbijediti, prije svega zakonima, institucijama, strukturama i sudovima, ako takav stav nema bazu i korijene u ljudima i široku društvenu saglasnost: ali, ne smije se niti podcijeniti jedan umirujući normativni okvir koji će svima dati garanciju vlastitog identiteta (putem osiguranja prava na vlastiti jezik, kulturu, školu, sredstava informacija itd...) ravnopravnosti (putem garancije učestvovanja tj. protiv bilo kojeg tipa diskriminacije) kao i neophodno samoupravljanje, bez pokušaja prisile na priključivanje u korist jedne ili druge etničke grupe koje zajedno žive.

Od posebnog je značaja da mnogoetničke zajednice posjeduju takav nivo samoupravljanja koji će zajednicu voditi (cijelu zajednicu, bez etničke diskriminacije) u smjeru da sudbinu uzme u vlastite ruke i da prisili na interetničku suradnju do te mjere da razvije zajedničku teritorijalnu svijest: to može ići u korist

obeshrabljivanja onih koji misle da se tenzije i konflikti vezani za teritorijalni status mogu riješiti mjenjanjem ili pripajanjem granica.

I ne treba zaboraviti da snažno obojena etnocentrička prava i strukture (tj. ona koja se temelje na kontinuiranom pretjeranom isticanju pripadnosti određenoj naciji i na snažnom etničkom izdvajanju) neizbježno dovode do jačanja tenzija i konflikata, te do rađanja i jačanja etno-centričnih načina ponašanja - dok suprotno tome, zakoni i strukture koje unapređuju interetničku suradnju, ohrabruju i jačaju kulturu valjanog zajedničkog življenja.

8. O VAŽNOSTI POSREDNIKA, GRADITELJA MOSTOVA – ONIH KOJI PRESKAČU MEĐE I ONIH KOJI PUTUJU PREKO GRANICA. POTREBNE SU "IZDAJICE ETNIČKOG JEDINSTVA", ALI NE I PREBJEGLICE

U bilo kojoj situaciji zajedničkog življenja više etničkih grupa, ono što u početku manjka među ljudima jest uzajamno poznavanje, međusobni odnosi, prisnost.

U takvim situacijama od posebnog značaja mogu biti ljudi, grupe i institucije koje se svjesno postavljaju duž granica interetničkih grupa koje zajedno žive i koji se u svakom smislu zalažu i njeguju međusobno upoznavanje, dijalog i suradnju. Promocija zajedničkih prigodnih događanja, susreta i aktivnosti, ne rađaju se sami od sebe već zahtjevaju uporan i delikatan rad na senzibilizaciji, sticanju povjerenja, rad u koji treba uložiti puno njege i vjerodostojnosti.

Osim njegovanja identiteta i više – manje jasnih granica između raznih etničkih agregacija, od izuzetnog je značaja da u takvim zajednicama postoji neko ko će se posvetiti radu na ispitivanju, omekšavanju i konačno prevazilaženju granica: aktivnosti koje će možda, u situacijama napetosti ili konflikata izgledati kao krijumčarenje, ali akcije takvog tipa su od ključne važnosti u omekšavanju rigidnosti, relativizaciji granica i unapređenju zajedničkih akcija.

Eksplodije nacionalizma, šovinizma, rasizma, religioznog fanatizma itd., predstavljaju najrazornije dosad poznate faktore u zajedničkom življenju (više od socijalnih, ekoloških ili ekonomskih tenzija) i obuhvataju osim politike ili religije, praktično sve dimenzije kolektivnog življenja: kulturu, ekonomiju, svakodnevni život, predrasude, navike. Dakle, stvarno je potrebna velika sposobnost u pristupu i razblaživanju etničke konfliktnosti. To zahtjeva da se u bilo kojoj etničkoj grupi vrednuju osobe ili snage koje su u stanju da ispolje autokritiku prema vlastitoj zajednici: znači prave izdajice "etničke kompaktnosti", ali koji se, ako žele da održe korijene i kredibilitet, nikako i nikada ne smiju pretvoriti u prebjeglice. Baš u slučaju konflikata od izuzetne je važnosti relativizirati i smanjiti porive koji različite etničke grupe vode ka traženju podrške izvana (zaštitne snage, razne

intervencije izvana i sl.) i dati veću snagu elementima zajedničkih veza za prostor.

9. NEOPHODNI USLOV: ISKLJUČITI BILO KOJI OBLIK NASILJA.

Vrlo je teško naći međuetničke zajednice, a da među njima nema tenzija, konkurencije, konflikata:

Nažalost, konfliktualnosti religioznog, rasnog ili drugog porijekla imaju veliku moć uplitanja i mobilizacije i nose u sebi elemente takve kolektivne emotivnosti da postaje vrlo teško održati kontrolu nad situacijom ili dovesti do razumnog rješenja, ako nam situacija “pobjegne” iz ruke.

U takvim slučajevima potrebno je prije svega: Isključiti bilo koji vid nasilja u bilo kojem trenutku i ako se pojavi klica etničkog nasilja, smjesta i odlučno reagirati – jer, ako se toleriše, postoji rizik da se ta klica poveže u razarajuću spiralu koju je nemoguće kontrolisati.

I u ovom slučaju nisu dovoljni samo zakoni ili policija, već je potrebno duboko ukorijenjeno, odlučno društveno i moralno odbijanje: uvjerenost i uvjerljivo odbijanje nasilja (ili reći uvjerenost i uvjerljivo NE nasilju).

10. ZAČETNICI KULTURE ZAJEDNIČKOG ŽIVLJENJA

Oni su od neprocjenjive važnosti u situacijama tenzija, konfliktualnosti ili čak u situacijama obične koegzistencije mješovitih interetničkih grupa (makar se radilo i o vrlo malim grupama). Oni kao u jednom hrabrom laboratoriju, mogu na vlastitoj koži iskušati probleme, poteškoće i mogućnosti koje pruža međuetničko zajedničko življenje.

Interetničke grupe mogu imati svoju dragocjenu toplinu i djelovati na najrazličitijim poljima, od religije do politike, od sporta do zajedničkog provođenja slobodnog vremena, od sindikalnih aktivnosti do kulturalnog zalaganja. U svakom slučaju, oni će biti najnapredniji eksperimentalni teren zajedničkog življenja – i stoga zaslužuju potpunu podršku onih kojima je stalo do umijeća i kulture zajedničkog življenja kao jedine stvarne alternative ponovnom javljanju generaliziranog etnocentričkog barbarstva.

Translation by Lilijana Radmanović

2005. Irfanka Pašagić

2006. Ibu Robin Lim

Александер Лангер: Децет тачака за умјетност заједничког суживота

1. ЗАЈЕДНИЧКО ПОСТОЈАЊЕ СВЕ ВЕЋЕГ БРОЈА РАЗЛИЧИТИХ ЕТНИЧКИХ ГРУПА ПОСТАЊЕ УОБИЧАЈЕНО СТАЊЕ И СВЕ МАЊЕ ИЗУЗЕТАК; АЛТЕРНАТИВА ЈЕ МЕЋУЕТНИЧКА ЗАТВОРЕНОСТ ИЛИ ЗАЈЕДНИЧКО ЖИВЉЕЊЕ.

Ситуације постојања заједница различитих говорних, културних, религиозних и националних група на истом простору, постаје све учесталије, поготово у градовима. То и није нека новост. И у старим средњовјековним градовима постојале су афричке, грчке, јерменске, јеврејске, пољске, немачке, шпанске четврти ...

Мултиетнички, мултикултурални, мултијезичним, мултинационални суживот ... припада, дакле, и све ће више припадати нормалном стању, никако изузетку. То међутим не значи да ће се до те нормалности доћи без проблема, напротив. Различитост, непознато, странац, све то компликује живот, може бити извор страха, може постати предмет неповјерења и мржње, може постати извор ривалства, које може довести до екстремне ситуације у којој "твоја смрт" значи "мој живот". То потврђује и искуство оних који се селе из једне у другу долину исте регије и који се, дакле, морају поново прилагођавати и истовремено изискивати поштовање и прилагођавање. Све већа кретања и све веће миграције које нам модеран живот доноси са собом, неизбјежно повећава проценат међуетничке и међукултурно испреплетености у свим деловима свијета. Можда, по први пут у историји свијета, можемо свјесно одабрати да се суочимо и на миран начин ријешимо премјештање тако великог броја људи, заједница, народа, иако је обично узрок том сељењу насиље (сиромаштво, биједа, изабљивање, уништена животна средина, ратови, прогони). Али реторика и изјаве добре воље нису довољне: Ако се заиста жели изградити заједничко живљење између различитих људи на истом простору, потребно је развити комплексну умјетност заједничког живљења. С друге стране, постаје све очигледније да покушаји који се темеље на потврди етничких или сличних права – нпр. националних, религиозних, племенских, "расних" - којима је циљ стварање етничке државе, етничке сецесије, етничког чишћења, националне хомогенизације и слично, воде ка конфликтима и ратовима непредвидљивих размера. Алтернатива између етничке затворености (па чак и када је иста мотивисана самоодбраном) и мултиетничког суживота, представља право кључно питање у етничкој

проблематици данашњице. Било да се ради о потлаченим или мањинским етничким групама, о старијој или новијој емиграцији, религиозним мањинама, националним буђењем или да се ради о међуетничким, међурелигијским, међукултуралном конфликтима (сукобљавања).

Мултиетничко заједничко живљење може се поимати и доживи као обогаћивање и додатна могућност, за разлику од доживљавања истог као казне: у ту сврху нису потребни говори и придики против расне нетрпељивости, интолеранције и ксенофобије, већ позитивно искуство и позитивни пројекти те култура заједничког живљења.

2. ИДЕНТИТЕТ И ЗАЈЕДНИЧКО ЖИВЉЕЊЕ: НИКАД ЈЕДНО БЕЗ ДРУГОГ (НЕДЈЕЉИВИ СУ); НИ ПРИСИЛНО УКЉУЧИВАЊЕ, АЛИ НИ ПРИСИЛНО ИСКЉУЧИВАЊЕ.

"Шта се јасније раздвојимо, боље ћемо се разумјети"; у данашње вријеме постоји тенденција да се проблемима заједничког мултиетничког живљења, приступи путем чистог раздвајања. Нису бројни они који се слажу са идејом "мелтинг потс (раздвајање)" нпр. САД-а, већ су присутни све безбројнији протести везани за идеју више или мање принудне асимилације. Истовремено се све више сусрећемо са разним покретима за једнакост, против етничке изолованости и дискриминације те покрете који се боре за иста права.

До сада нису дале позитивне резултате нити политика присилног укључивања (асимилација, забрана коришћења сопственог језика, религије и сл.) нити политика присилног искључивања (маргинализација, гетоизација, протјеривање, уништавање).

Морамо дозволити што већу могућност индивидуалних и колективних избора, прихватањем и пружањем прилика за "етничку" присност (бити међу својима) као и за интеретничке сусрете и сарадњу. Гаранција очувања идентитета с једне стране, те равноправност и партиципација са друге стране, недељиви су и морају се међусобно допуњавати. То наравно, не захтјева само јавне прописе и правила, већ је потребно да се поготово заинтересоване заједнице оријентишу ка тој опцији заједничког живљења.

3. УПОЗНАВАТИ СЕ, МЕЂУСОБНО РАЗГОВАРАТИ, ИНФОРМИСАТИ СЕ, ЗАЈЕДНИЧКИ ДЕЛОВАТИ: "ШТО ВИШЕ БУДЕМО РАДИЛИ ЈЕДНИ УЗ ДРУГЕ, БОЉЕ ЋЕМО СЕ РАЗУМЈЕТИ".

Заједничко живљење пружа, али и изискује многе могућности међусобног упознавања. Како би до међусобног упознавања дошло без маргинализације и на равноправан начин, потребно је развити што је могуће већи ниво међусобног упознавања. Слоган "Што више будемо радили једни уз друге, боље ћемо се разумјети", могао би да се постави као антитеза горе наведеном слогану сепаратизма.

Научити упознавати језик, историју, културу, обичаје, предрасуде, стереотипе и страхове различитих заједница које заједно живе, један је од битних корака у изградњи интернетних релација (односа). Пресудну улогу у том смислу могу имати заједнички извори информација (новине, међукултуралном и више - језичке радио емисије и сл), тренуци заједничког учења или забаве, међусобна, макар пригодна посеђивања, могућност учествовања - макар само у изузетним случајевима, у "унутрашњим" догађањима етничке заједнице која није твоја (славља, ритуали и сл), па чак и обични позиви на ручак или вечеру. Заједнички уџбеници историје, заједничка прослава јавних догађаја, можда чак и тренуци заједничке молитве и медитације, могу бити од помоћи у избјегавању ризика учвршћивања етноцентричке (националистичке) визије до те мјере да постану природнима и очекиванима.

4. ЕТНИЧКО, МОЖЕМО ЧАК И ПРИХВАТИТИ, АЛИ НИКАКО У САМО ЈЕДНОЈ ДИМЕНЗИЈИ: ЧОВЈЕКОВА СРЕДИНА, ПОЛ, ДРУШТВЕНИ ПОЛОЖАЈ И МНОГИ ДРУГИ ЗАЈЕДНИЧКИ НАЗИВИ.

Понекад, организованост различитих етничких заједница на етничкој бази, имају своју оправданост и добре разлоге за, али само под условом да се ради о слободном избору и под условом да таква организованост не постане тоталитаристичком и интегралистичком. Али, евидентно је да, ако се жели радити у корист заједничког живљења, више него у смјеру етничке (ауто) изолације, тај рад ће се морати усмјерити ка валоризацији свих осталих димензија личног живота, али и живота заједнице, а које нису у првим линијама етничког карактера. Ту прије свега спада заједнички простор и брига о њему, али и заједнички циљеви и заједнички интереси професионалног, социјалног типа, затим циљеви и интереси везани за старосну доб и, са посебним освртом на циљеве и интересе везане за пол: Жене могу открити и на бољи

начин доживљавати заједничке циљеве и заједнички сензибилитет. Треба избјежавати да особе проведу цијели свој живот и тренутке свакодневице унутар структура етничке димензије, напротив, потребно је дати прилику и другим могућностима које ће у начелу имати интересничку базу.

Од посебног је значаја дати могућност особама да се сусрећу, међусобно разговарају и да истакну своју ваљаност, не само путем "дипломатске репрезентације", већ и директно: дакле, врло је важно да свака особа може уживати у снажним индивидуалним људским правима, поред, дакако потребним колективним правима, међу којима нека од тих права могу имати и етничку конотацију (употреба сопственог језика, очување традиција и др); сва колективна права не морају уживати предност или бити усмјеравана по етничким линијама (нпр. социјална права - право на стан, на посао, на бригу, на здравље или амбијентална права).

5. ДЕФИНИСАТИ И ОДРЕДИТИ ГРАНИЦЕ ЕТНИЧКЕ ПРИПАДНОСТИ НА ШТО ЈЕ МОГУЋЕ МАЊЕ РИГИДАН НАЧИН, ДАКЛЕ, НЕ ИСКЉУЧИТИ ЕТНИЧКЕ ПРИПАДНОСТИ И ЊИХОВО МНОГОСТРУКО УКРШТАВАЊЕ.

Наравно, етничка припадност не изискује неку посебну дефиницију или одређену границу: она је продукт историје, традиције, васпитања, обичаја, прије него свјесна опција, жеља или циљани избор. Што ригиднијом и извјештаченијом постаје дефиниција припадности одређивања граница у односу на друге

(припаднике друге нације), тим опаснијом и урођенијом постаје склоност ка конфликту. Претјеривање у дисциплини или чак изнуђивање етничке лојалности у употреби језика, учествовања у вјерским дужностима, начину одјевања (у неким случајевима чак у изнуђивању ношења униформе), свакодневног опхођења, па чак правном дефинисању припадности (регистрација, навођење етничке припадности на личним документима и сл.), носе у себи нездрав порив да једни друге пребројавају, одмјеравају снаге све до барикада и физичког разграничења, те до захтјева територија само за етничку групу.

Насупрот томе, дозволити и промовисати појам флексибилније и мање искључиве визије припадности, дакле, дозволити одређену дозу мјешања између различитих етничких заједница те многоструко упориште субјеката пограничних зона, олакшава постојање тзв. "сивих зона" са ниском етничком дефиницијом и дисциплином, те омогућава слободну размјену интеркомуникација и интеракција.

Избјегавање било које форме "етикетирања" особа по етничкој или религиозној основи, дио је потребних мјера које служе превенцији конфликта, ксенофобије, расизма.

Право на самоодређивање субјеката или заједница не треба превасходно подразумјевати одређивање сопствених граница и забране приступа истим, већ треба полазити од позитивног именовања сопствених вредности и циљева, никако не смије достићи ниво искључивости и раздвајања.

Мора се дати могућност једној стварности која ће бити отворена ка што већем броју различитих етничких заједница, стварност која неће бити искључива и у којој ће се добро осјећати, поготово дјеца имиграната и дјеца "мјешаних породица" те особе козмополитске и плуралистичке формације.

6. ПРИЗНАТИ И УЧИНITI ВИДЉИВОМ МУЛТИЕТНИЧКУ ДИМЕНЗИЈУ:
ЉУДСКА ПРАВА, ЈАВНИ СИМБОЛИ, СВАКОДНЕВНИ ПОСТУПЦИ, ПРАВО ДА СЕ
ОСЈЕЋАШ "У СВОЈОЈ КУЋИ":

Заједничко живљење различитих нација, различитих језика, култура, религија и обичаја на истом простору, у истом граду, мора бити признатим и видљивим. Припадници различитих етничких заједница који заједно живе, морају имати осјећај да су "код куће", да имају држављанство, да су признати, да могу "постати" институција, те постојање структура и специфичних прилика вредновања сваке присутне нације, важни су елементи заједничког живљења. Што се више буде организовало заједничко битисање различитих језика,

култура, религија, карактеристичних знакова, мање ће бити дискусија везаних за надлежност ове или оне нације у односу на простор и територију: потребно је да се било који облик етничке искључивости или сепаратизма разблажи у природан начин заједничког постојања многоструких знакова, звукова и

интуиција (Фрањо Комарица, бискуп Бања Луке, града у којем живе становници више националности, али са већином становника српске националности, град који је у данашње вријеме предмет расправе између Срба и Хрвата, објашњава то на врло једноставан начин: "Ливада на којој расте много врста цвијећа, пуно је љепша од ливаде на којој расте само једна врста цвијећа").

Европа је са пуно напора научила да прихвати могућност заједничког постојања више различитих вјероисповјести на истом простору, а да то истовремено не значи превласт једне вјероисповјести над другом или

међусобно протјеривање: дакле, сада је потребно да се тај исти процес деси у разним мултиетничким стварностима; заједничко живљење различитих нација на истом простору, прикладна индивидуална и колективна права која треба да представљају гаранцију слободе и части за све, таква реалност треба друштвену сагласност: да постане правило, а не изузетак.

7. ПРАВА И ГАРАНЦИЈЕ СУ ОД БИТНОГ ЗНАЧАЈА, АЛИ НИСУ ДОВОЉНЕ;
ЕТНОЦЕНТРИЧКЕ НОРМЕ ИДУ У ПРИЛОГ ЕТНОЦЕНТРИЧКОМ ПОНАШАЊУ.

Не смије се веровати да се етнички идентитет као и интернетничко заједничко живљење могу обезбиједити, прије свега законима, институцијама, структурама и судовима, ако такав став нема базу и корјене у људима и широку друштвену сагласност: али, не смије се нити подцијенити један умирујући нормативни оквир који ће свима дати гаранцију сопственог идентитета (путем осигурања права на сопствени језик, културу, школу, средстава информација итд ..) равноправности (путем гаранције учествовања тј. против било којег типа дискриминације) као и неопходно самоуправљање, без покушаја принуде на прикључивања у корист једне или друге етничке групе које заједно живе.

Од посебног је значаја да многоетничке заједнице посједују такав ниво самоуправљања који ће заједницу водити (цијелу заједницу, без етничке дискриминације) у смијеру да судбину узме у сопствене руке и да присили на интернетничку сарадњу до те мјере да развије заједничку територијалну свијест: то може ићи у корист обесхрабљивања оних који мисле да се тензије и конфликти везани за територијални статус могу ријешити мјењањем или припајањем граница.

И не треба заборавити да снажно обојена етноцентричка права и структуре (тј. она која се заснивају на континуираном претјераном истицању припадности одређеној нацији и на снажном етничком издвајању) неизбежно доводе до јачања тензија и конфликта, те до рађања и јачања етно-центричних начина понашања - док супротно томе, закони и структуре које унапрјеђују интернетничку сарадњу, охрабрују и јачају културу ваљаног заједничког живљења.

8. О ВАЖНОСТИ ПОСРЕДНИКА, ГРАДИТЕЉА МОСТОВА - ОНИХ КОЈИ ПРЕСКАЧУ МЕЂЕ И ОНИХ КОЈИ ПУТУЈУ ПРЕКО ГРАНИЦА. ПОТРЕБНЕ СУ "ИЗДАЈИЦЕ ЕТНИЧКОГ ЈЕДИНСТВА", АЛИ НЕ И ПРЕБЈЕГЛИЦЕ

У било којој ситуацији заједничког живљења више етничких група, оно што у почетку мањка међу људима јесте узајамно познавање, међусобни односи, присност.

У таквим ситуацијама од посебног значаја могу бити људи, групе и институције које се свјесно постављају дуж граница интересних група које заједно живе и који се у сваком смислу залажу и његују међусобно упознавање, дијалог и сарадњу. Промоција заједничких пригодних догађања, сусрета и активности, не рађају се сами од себе већ захтјевају упоран и деликатан рад на сензибилизацији, стицању повјерења, рад у који треба уложити пуно њега и вјеродостојности.

Осим његовања идентитета и више - мање јасних граница између разних етничких агрегација, од изузетног је значаја да у таквим заједницама постоји неко ко ће се посветити раду на испитивању, омекшавању и коначно превазилажењу граница: активности које ће можда, у ситуацијама напетости или конфликта изгледати као кријумчарење, али акције таквог типа су од кључне важности у омекшавању ригидности, релативизацији граница и унапређењу заједничких акција.

Експлозије национализма, шовинизма, расизма, религиозног фанатизма итд., представљају најразорнији досад познате факторе у заједничком живљењу (више од социјалних, еколошких или економских тензија) и обухватају осим политике или религије, практично све димензије колективног живљења: културу, економију, свакодневни живот, предрасуде, навике. Дакле, стварно је потребна велика способност у приступу и разблаживању етничке конфликтности. То захтјева да се у било којој етничкој групи вреднују лица или снаге које су у стању да испоље аутокритику према сопственој заједници: значи праве издајце "етничке компактности", али који се, ако желе да одрже корјене и кредибилитет, никако и никада не смију претворити у пребјеглице. Баш у случају конфликта од изузетне је важности релативизирати и смањити пориве који различите етничке групе воде ка тражењу подршке споља (заштитне снаге, разне интервенције споља и сл.) и дати већу снагу елементима заједничких веза за простор.

9. НЕОПХОДНИ УСЛОВ: ИСКЉУЧИТИ БИЛО КОЈИ ОБЛИК НАСИЉА.

Врло је тешко наћи међуетничке заједнице, а да међу њима нема тензија, конкуренције, конфликта:

Нажалост, конфликтуалности религиозног, расног или другог поријекла имају велику моћ уплитања и мобилизације и носе у себи елементе такве колективне емотивности да постаје врло тешко одржати контролу над ситуацијом или довести до разумног ријешења, ако нам ситуација "побјегне" из руке.

У таквим случајевима потребно је прије свега: Искључити било који вид насиља у било којем тренутку и ако се појави клица етничког насиља, смјеста и одлучно реаговати - јер, ако се толерише, постоји ризик да се та клица повеже у разарајуће спиралу коју је немогуће контролисати .

И у овом случају нису довољни само закони или полиција, већ је потребно дубоко укорјењено, одлучно друштвено и морално одбијање: уверено и увјерљиво одбијање насиља (или рећи увјерено и увјерљиво НЕ насиљу).

10. ЗАЧЕТНИЦИ КУЛТУРЕ ЗАЈЕДНИЧКОГ ЖИВЉЕЊА:

Они су од непроцјењиве важности у ситуацијама тензија, конфликтуалности или чак у ситуацијама обичне коегзистенције мјешовитих интересничких група (макар се радило и о врло малим групама). Они као у једном храбром лабораторију, могу на сопственој кожи искушати проблеме, потешкоће и могућности које пружа међуетничко заједничко живљење.

Интеретничке групе могу имати своју драгоцјену топлоту и дјеловати на најразличитијим пољима, од религије до политике, од спорта до заједничког провођења слободног времена, од синдикалних активности до културалног залагања. У сваком случају, они ће бити најнапреднији експериментални терен заједничког живљења - и стога заслужују потпуну подршку оних којима је стало до умијећа и културе заједничког живљења као једине стварне алтернативе поновном јављању генерализираног етноцентричког варварства.

Translation by Lilijana Radmanović

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԼԱՆԳԵՐ: ՄԻԱՍԻՆ ԱՊՐԵԼՈՒ ԱՐՎԵՍՏԻ ՏԱՍԸ ԴՐՈՅԹ

1. ԲԱԶՄԱԷԹՆԻԿ ՀԱՄԱՏԵՂ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՎԵԼԻ ՇԱՏ
ԿԼԻՆԻ ՆՈՐՄ, ՔԱՆ ԲԱՅԱՌՈՒԹՅՈՒՆ. ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԸ ԷԹՆԻԿ
ՏԱՐԱՄԵՐԺՈՒԹՅԱՆ և ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԼ Է:

Միևնույն տարածքում լեզվական, մշակութային, կրոնական և էթնիկ ծագման առումով տարբեր համայնքների համատեղ ներկայության իրադրությունները գնալով ավելի հաճախակի կդառնան՝ հատկապես քաղաքներում: Իհարկե, սա նորություն չէ: Անտիկ և միջնադարյան քաղաքներում էլ կային տարբեր թաղամասեր՝ աֆրիկյան, հունական, հայկական, հրեական, լեհական, գերմանական, իսպանական... Հետևաբար, բազմաէթնիկ՝ բազմամշակութային, բազմակրոն, բազմալեզու, բազմագգ [...] համակեցությունը դասվում է և գնալով ավելի կդասվի որպես նորմալ, այլ ոչ որպես բացառություն: Մա չի նշանակում, այնուամենայնիվ, որ դա հեշտ ու սահուն է լինելու, ընդհակառակը: Բազմազանությունը, անհայտը, օտարը դժվարեցնում է կյանքը, այն կարող է վախեցնել, կարող է դառնալ անվստահության կամ ատելության պատճառ, մրցակցություն առաջացնել մինչև իսկ ծայրահեղականություն "mors tua, vita mea" / «քո մահն իմ կյանքն է» սկզբունքով: Դա նույն այն փորձառությունն է, ինչ երբ մեկը մի շրջանի մի դաշտավայրից տեղափոխվում է միևնույն շրջանի մեկ այլ դաշտավայր և ստիպված է լինում համակերպվել և անում դա՝ ինքն էլ պահանջելով, որ իր հանդեպ ևս հարգանքով ու համակերպվելով վարվեն: Միգրացիաները գնալով ավելի զանգվածային բնույթ կկրեն: Ժամանակակից կյանքի բերած շարժունակությունն անխուսափելիորեն ավելի է խորացնում միջէթնիկ և միջմշակութային միահյուսումն աշխարհի բոլոր ծայրերում: Պատմության մեջ առաջին անգամ կարելի է, թերևս, գիտակցաբար ընտրել ու խաղաղ ճանապարհով լուծել մարդկանց, համայնքների, ժողովուրդների այդչափ զանգվածային տեղաշարժի խնդիրը՝ նույնիսկ չնայած, որ դրանց հիմքում սովորաբար ընկած է լինում բռնությունը

1 «Էթնիկ», «էթնոս» եզրույթն այստեղ գործածվում է ազգային, լեզվական, կրոնական, մշակութային հատկանիշների առավելագույն ընդգրկման իմաստով՝ հատկանիշներ, որոնք սահմանում են հավաքական ինքնությունը և կարող են այն սրել՝ հանգեցնելով էթնոկենտրոնության՝ հավաքական էգո-մանիայի, որն այսօր առավել տարածված է:

(թշվառություն, շահագործում, շրջակա միջավայրի քայքայում, պատերազմ, հալածանքներ...): Մակայն հռետորաբանությունն ու սոսկ հայտարարված պատրաստակամությունը բավարար չեն. եթե իրապես ցանկանում ենք միևնույն տարածքում տարբերների գոյակցություն ստեղծել, ապա անհրաժեշտ է մշակել համակեցության մի բարդ արվեստ: Մյուս կողմից՝ գնալով ավելի պարզ է դառնում, որ էթնիկ իրավունքների և նմանատիպ այլ, օրինակ՝ ազգային, դավանաբանական, խմբային, «ռասայական» իրավունքների արտահայտման վրա հիմնված մոտեցումները – էթնիկ պետության, էթնիկ առանձնացման, էթնիկ գտման, միատարրացման և նմանատիպ այլ նպատակների միջոցով, հանգեցնում են անկանխատեսելի ծավալի հակամարտությունների և պատերազմների: Էթնիկ տարամերժության (որն, այնուամենայնիվ, հիմնավորված է՝ նաև ինքնապաշտպանության տեսանկյունից) և բազմաէթնիկ համակեցության միջև այլընտրանքն այսօր առանցքային է էթնիկ բնույթի խնդիրների շարքում: Խոսքն այստեղ կարող է վերաբերել ճնշումների ենթարկված կամ փոքրամասնություն կազմող էթնիկ խմբերին, ուշ կամ վաղ ներգաղթածներին, կրոնական փոքրամասնություններին, էթնիկ վերածնմանը, և կամ էլ թե՛ միջէթնիկ, միջդավանաբանական և միջմշակութային հակասություններին: Բազմաէթնիկ համակեցությունը կարող է ընկալվել և ապրվել որպես հարստացում և հավելյալ հնարավորություն, ոչ թե՛ որպես պատիժ. անհրաժեշտ են ոչ թե ցեղապաշտության, անհանդուրժողականության և այլատյացության հակաքարոզներ, այլ դրական փորձառություններ ու ծրագրեր և համակեցության մշակույթ:

2. ԻՆՔԼՈՒԹՅՈՒՆ և ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹՅՈՒՆ. և ո՛չ ԵՐԲԵՔ՝ ՄԵԿՆ ԱՌԱՅ ՍՅՈՒՄԻ, ո՛չ ԲՈՒՆ ԵՐԵԱՌՈՒՄ, ո՛չ ԲՈՒՆ ԴՈՒՐՄՄՂՈՒՄ:

«Որքան ավելի հստակ տարանջատվենք միմյանցից, այնքան ավելի լավ կհասկանանք միմյանց» – այսօր զգալի միտում կա բազմաէթնիկ համատեղ ներկայության խնդիրները հստակ տարանջատումների միջոցով լուծելու: Այսպես կոչված «համաձուլման կաթսաները» ("melting pot") լայն կոնսենսուս չեն ձևավորում, այդ «ձուլարանները» հայտարարված նպատակ են (ասենք՝ ԱՄՆ-ում), սակայն հաշվի չեն առնվում ընդվզումներն՝ ընդդեմ քիչ թե՛ շատ հարկադրված միաձուլման փորձերի: Միևնույն ժամանակ հանդիպում ենք շարժումների, որոնք հանդես են գալիս հանուն հավասարության, ընդդեմ էթնիկ խմբերի մարգինալացման (լուսանցքայնացման) և խտրականության, ինչպես

նան՝ հանուն հավասար արժանապատվության:

Իրենց կենսունակությունը չեն ապացուցել ո՛չ բռնի ընդգրկման քաղաքականությունները (ձուլում /սպիմիլյացիա/, արգելքներ լեզուների և կրոնների նկատմամբ և այլն), ոչ էլ բռնի բացառման (մարգինալացում, գետնոռացում, վտարում, բնաջնջում...): Անհրաժեշտ է ապահովել անհատական և հավաքական ընտրությունների ավելի լայն շրջանակ՝ ընդունելով և առաջարկելով էթնիկ «մտերմության» առիթներ, ինչպես, օրինակ, միջէթնիկ շփման և համագործակցության: Մի կողմից՝ ինքնության պահպանման երաշխիքը, և մյուս կողմից՝ հավասար արժանապատվությունն ու մասնակցությունը պետք է փոխլրացնեն միմյանց: Սրա համար բնականաբար կպահանջվի, որ ոչ միայն հանրային կանոններն ու կանոնակարգերը, այլ հատկապես ազդակիր համայնքները ձգտեն համակեցության այս տարբերակին:

3. ՃԱՆԱԶԵԼ ՄԻՍՅԱՆՑ, ԽՈՍԵԼ ՄԻՍՅԱՆՑ ՀԵՏ, ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ՄԻՍՅԱՆՑ ՄԱՍԻՆ, ՓՈԽԳՈՐԾԱԿՑԵԼ. «ՈՐՔԱՆ ԱՎԵԼԻ ՇԱՍ ԱՌԶՎԵԼՔ ՄԵԿՍ ՄՅՈՒՄԻ ՀԵՏ, ԱՅՆՔԱՆ ԱՎԵԼԻ ԼԱՎ ԿՀԱՍԿԱՆԱՆՔ ՄԻՍՅԱՆՑ»:

Համակեցությունն առաջարկում և պահանջում է փոխադարձ իմացության բազմաթիվ հնարավորություններ: Որպեսզի այն կարողանա զարգանալ արժանապատվության հավասարության և մարգինալացման բացառման պայմաննորում, անհրաժեշտ է զարգացնել փոխադարձ իմացության առավելագույն հնարավոր մակարդակը: «Որքան ավելի շատ առնչվենք մեկս մյուսի հետ, այնքան ավելի լավ կհասկանանք միմյանց» - սա կարող էր լինել անջատողականության վերոհիշյալ կարգախոսի հակադրությո՜ւթ: Սովորել ճանաչել համատեղ բնակվող տարբեր համայնքների լեզուն, մշակույթը, սովորույթները, նախապաշարմունքներն ու կարծրատիպերը, վախերը – սա միջէթնիկ հարաբերություններում առանցքային քայլ է: Մեծ դեր կարող են խաղալ տեղեկատվության ընդհանուր աղբյուրները (միջմշակութային և բազմալեզու թերթեր, հաղորդումներ, ռադիո, և այլն), համատեղ ուսուցման և խրախճանքի առիթները, առնվազն պատահական փոխայցելությունները, սեփականից տարբերվող համայնքի «ներքին» իրադարձություններին (գոնե առիթից առիթ) անմասն չմնալու հնարավորությունը (տոներ, ծիսակատարություններ, և այլն), նույնիսկ ճաշի և ընթրիքի սովորական հրավերները: Պատմության ընդհանուր գրքերը, հանրային տոնական իրադարձությունների համատեղ անցկացումը, գուցե նաև համատեղ աղոթքի և մտասնեռման առիթները կարող են մեծապես օգնել խուսափել

Էթնոկենտրոն տեսլականների ամրապնդման, ինչպես նաև դրանց՝ ակնհայտ և սովորական դառնալու վտանգից:

4. ԳՈՒՑԵՆ ԷԹՆԻԿ, ՍԱԿԱՅՆ ՈՉ ՍՈՍԿ ՄԵԿ ՉԱՓՄԱՆ ՄԵՋ. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ, ՄԵՌԱՅԻՆ, ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԴԻՐՔԻ, ԱԶԱՏ ԺԱՄԱՆԱԿԻ և ԲԱԶՄԱԹԻԿ ԱՅԼ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՅՏԱՐԱՐՆԵՐ:

Համայնքի, տարբեր համայնքների էթնիկ կազմակերպումը թերևս իր արդարացված ու նաև դրական պատճառներն ունի, եթե այն ազատ ընտրության արդյունք է և իր տեսակով չի դառնում ինտեգրալիստական և ամբողջատիրական: Ուստի պետք է ընդունենք էթնիկ հիմքի վրա ստեղծված կուսակցությունները, միությունները, ակումբները, հաճախ նաև դպրոցներն ու եկեղեցիները: Մակայն ակնհայտ է, որ եթե ցանկանում ենք խթանել համակեցությունը, ոչ թե էթնիկ (ինքնա-) մեկուսացումը, պետք է արժևորենք անձնական և համայնքային կյանքի մյուս բոլոր չափումները, որոնք նախ և առաջ էթնիկ բնույթի չեն: Նախ և առաջ, դա համայնքն է, տարածքն ու դրա նկատմամբ հոգածությունը, բայց նաև՝ մասնագիտական, հասարակական և տարիքային նպատակներն ու հետաքրքրությունները ... և հատկապես սեռային. կանայք կարող են ճանաչել ու ավելի լավ ընկալել կյանքի նպատակների և ընդհանուր ընկալումների հետ կապված խնդիրները: Անհրաժեշտ է խուսափել այն վիճակից, երբ մարդ իր ողջ գիտակցական կյանքն ու օրվա բոլոր պահերն անց է կացնում էթնիկ կառույցների և չափումների ներսում, և հարկավոր է առաջարկել նաև այլ հնարավորություններ, որոնք, որպես կանոն, կլինեն միջէթնիկ բնույթի: Անչափ կարևոր է, որ մարդիկ հնարավորություն ունենան հանդիպելու և խոսելու միմյանց հետ, և միմյանց գնահատելու ոչ միայն սեփական էթնիկ խմբի «դիվանագիտական ներկայացուցչության» միջոցով, այլ նաև անմիջականորեն: Ուստի, էական է, որ յուրաքանչյուր անձ հնարավորություն ունենա օգտվելու հաստատուն անհատական իրավունքներից՝ անհրաժեշտ հավաքական իրավունքներից բացի, որոնց առնչությամբ ոմանք կունենան նաև էթնիկ սկզբունքներ (լեզվի գործածության, ավանդույթների և այլ առումներով): Հավաքական ոչ բոլոր իրավունքներն են, որ պետք է տրվեն և հասանելի լինեն էթնիկ պատկանելության հիման վրա (օր. սոցիալական իրավունքներ՝ տուն, զբաղվածություն, աշակցություն, առողջապահություն... կամ շրջակա միջավայրին վերաբերող իրավունքները):

5. ՀԱՐԱՐԱԿՈՐԻՆՍ ՊԱԿԱՍ ԿՈՇՏ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ՍԱՀՄԱՆԵԼ և ՍԱՀՄԱՆԱԶԱՏԵԼ ՊԱՏԿԱՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԶԲԱՑԱՌԵԼ ԲԱԶՄԱԿԻ ՊԱՏԿԱՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՓՈԽՆԵՐԹԱՓԱՆՑՈՒՄՆԵՐԸ:

Սովորաբար էթնիկ պատկանելությունը հատուկ սահմանում կամ տարանջատում չի պահանջում. այն ավելի շատ պատմության, ավանդույթի, դաստիարակության, սովորույթների արգասիք է, քան ընտրանքի, ցանկության, հստակ ընտրության: Որքան ավելի կոշտ ու արհեստական է դառնում պատկանելության և այլոցից սահմանազատվելու ձևակերպումը, այնքան ավելի է այն պարունակում հակամարտության միտումներ: Էթնիկ կարգերի շեշտադրումը կամ ուղղակի պարտադրումը՝ լեզվի գործածության, կրոնադավանաբանական, հագուկապի (ընդհուպ մինչև համագեստի պարտադրումը), առօրյա վարքի ու պահվածքի առումներով, և պատկանելության ընդհուպ մինչև իրավական սահմանումը (գրանցումներ, նշումներ փաստաթղթերում և այլն) ինքնին պարունակում են անառողջ մղում՝ սեփական խմբի ուժերը ցուցադրաբար փորձելու, ֆիզիկական պատենշներ ու պատվարներ կառուցելու, ամբողջապես և միմիայն սեփական մի տարածք պահանջելու:

Եվ ընդհակառակը՝ պատկանելության՝ գործնական, ավելի ճկուն և պակաս բացառող գաղափար ընդունելն ու խրախուսելը, և հետևաբար, տարբեր համայնքների միջև որոշակի փոխազդեցություն թույլ տալն, ինչպես նաև «սահմանային» սուբյեկտների համար բազմակի հղման կետեր ապահովելը՝ նպաստում է «մոխրագույն գոտիների» գոյությանը և էթնիկ սահմանման առավել մեղմացմանն ու հետևաբար նաև առավել ազատ փոխանակումներին, փոխ-հաղորդակցությանն ու փոխ-գործակցությանը:

Էթնիկ (կամ դավանաբանական, և այլ) տեսանկյունից մարդկանց «առանձնանշելու» ցանկացած իրավական դրսևորումից խուսափելը պատկանում է հակամարտությունները կանխարգելելու, այլատյալությունն ու ռասիզմը կանխելու անհրաժեշտ միջոցների շարքին: Սուբյեկտների և համայնքների ինքնորոշումը չպետք է բխի սեփական սահմաններից և մուտքի արգելքներից, այլ ավելի շուտ սեփական արժեքների և նպատակների դրական սահմանումից, և այն չպետք է հանգեցնի տարամերժության և առանձնացման: Պետք է հնարավոր լինի բաց, հավատարիմ պատկանելությունը մի քանի համայնքների՝ ոչ տարամերժողական, որում ճանաչելի կլինեն հատկապես ներգաղթյալների, «խառն ընտանիքների» զավակները, ավելի բազմաթեմ և աշխարհաքաղաքացիական կրթության տեր անձինք:

6. ՃԱՆԱԶԵԼ և ՏԵՄԱՆԵԼԻ ԴԱՐՁՆԵԼ ԲԱԶՄԱԷԹՆԻԿ ԶԱՓՈՒՄԸ՝ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ,
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ, ԱՌՕՐՅԱ ԺԵՍՏՆԵՐԸ, ՏԱՆԸ ԶԳԱԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ:

Տարբեր էթնոսների, լեզուների, մշակույթների, կրոնների և ավանդույթների համատեղ ներկայությունը միևնույն տարածքում, միևնույն քաղաքում պետք է ճանաչվի և տեսանելի դարձվի: Գոյակցող տարբեր համայնքների ներկայացուցիչները պետք է զգան, որ «տանն են», որ ունեն քաղաքացիություն, որ այդտեղ ընդունված են և հիմնավորված (կամ որ կարող են հիմնավորվել): Երկ- (կամ բազմա-)լեզվությունը, կրթական ոլորտում կրոնական, մշակութային, լեզվական տարբեր ուղղությունների հասանելիությունը, ներկա յուրաքանչյուր էթնոսի համար հիշատակի և արժևորման հատուկ առիթների առկայությունը համակեցության մշակույթի կարևոր տարրեր են: Որքան ավելի կազմակերպվի լեզուների, մշակույթների, կրոնների, առանձնահատուկ նշանների համաներկայությունը, այնքան ավելի քիչ կառնչվենք վայրերի և տարածքների՝ այս կամ այն էթնոսին պատկանելու շուրջ ծավալվող վեճերի հետ. անհրաժեշտ է, որ տարամերժության կամ էթնիկ ինտեգրալիզմի յուրաքանչյուր դրսևորում տարրալուծվի բազմաձև նշանների, հնչյունների և կառույցների բնական գոյակցության մեջ (Ֆրանկո Վորամիկան – ով եպիսկոպոս է Բանյա Լուկայում՝ Խորվաթիայի՝ մեծ մասամբ սերբերով բնակեցված բազմաէթնիկ մի քաղաքում, որն այսօր սերբերի և խորվաթների կողմից վիճարկվող գոտի է – ահա այս պարզ խոսքերով է ներկայացնում նույն միտքը. «տարատեսակ ծաղիկներով լի մարգագետինն ավելի գեղեցիկ է այն մեկից, որում ընդամենը մի տեսակի ծաղիկ է աճում»:)

Եվրոպան ջանադրաբար սովորեց ընդունել տարբեր դավանանքների ներկայությունը, որոնք կարող են գոյակցել միևնույն տարածքում՝ չձգտելով իշխել բոլորին և ամենքին կամ դուրս մղել մեկը մյուսին: Այժմ հարկավոր է, որ նույն գործընթացը հստակորեն տեղի ունենա նաև բազմաէթնիկ իրականությունների առնչությամբ. տարբեր էթնոսների գոյակցությունը միևնույն տարածքում՝ անհատական և հավաքական իրավունքներով հանդերձ, որոնք երաշխավորում են հավասար արժանապատվություն և ազատություններ բոլորի համար, պետք է դառնա նորմ, ոչ թե բացառություն:

7. ԻՐԱՎՈՒԹՅՆԵՐՆ ՈՒ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԵՆ, ԲԱՅՑ ՈՉ ԲԱՎԱՐԱՐ.
ԷԹՆՈԿԵՆՏՐՈՆ ՆՈՐՄԵՐԸ ԽՐԱԽՈՒՍՈՒՄ ԵՆ ԷԹՆՈԿԵՆՏՐՈՆ ՎԱՐՔԱՏԵՍԱԿՆԵՐ:

Մի՛ հավատացեք, թե էթնիկ ինքնությունն ու միջէթնիկ համակեցությունը կարելի է երաշխավորել առաջին հերթին օրենքներով, հաստատություններով, կառույցներով ու դատարաններով, եթե դրանք արմատացած չեն ժողովրդի մեջ և լայն առումով չեն հիմնավորվում հասարակական լայն կոնսենսուսով: Սակայն ոչ էլ պետք է թերագնահատել հստակ և հուսալի նորմատիվ-իրավական բազայի կարևորությունը, որը բոլորի համար կերաշխավորի սեփական ինքնությունն ունենալու (լեզվական, մշակութային, կրթական, տեղեկատվական և այլ իրավունքների միջոցով), հավասար արժանապատվության (լիարժեք մասնակցության երաշխիքի միջոցով բացառելով ցանկացած տիպի խտրականություն) իրավունքների իրացումն, ինչպես նաև անհրաժեշտ ինքնակառավարում ունենալու իրավունքի իրացումը, սակայն առանց բռնակցման փորձերի, որոնք միտված կլինեն, օրինակ, գոյակցող էթնիկ համայնքներից որևիցե մեկին սատարելուն: Մասնավորապես այստեղ անչափ կարևոր է, որ միջէթնիկ համակեցության իրավիճակները զետեղված լինեն որոշակի ինքնավարության համայնապատկերում, ինչը տեղական համայնքին (ամբողջապես, առանց էթնիկ խտրականության) կդրդի ինքնուրույն տնօրինել սեփական ճակատագիրը և պարտադիր կդարձնի միջէթնիկ համագործակցությունն այնքան, որ զարգացնի տարածքային (և «Heimat1»-ի) համընդհանուր գիտակցություն: Վերջինս կօգնի կանխել այն փորձերը, որոնք միտված կլինեն լարվածություններն ու հակամարտությունները տարածքային «կարգավիճակի» պարտադրանքներով լուծելուն (բռնակցումներ, սահմանի փոփոխություններ, և այլն):

Եվ մի՛ մոռացեք, որ օրենքներն ու խստորեն էթնոկենտրոն կառույցները (այսինքն՝ նրանք, որոնց առանցքում էթնիկ պատկանելությունը շարունակաբար շեշտելն է, էթնիկ հստակ տարանջատումը և այլն) անխուսափելիորեն հանգեցնում են հակամարտությունների և լարվածությունների թեժացմանը և ստեղծում ու ամրապնդում են էթնոկենտրոն մոտեցումներ, մինչդեռ միջէթնիկ համագործակցությունը խթանող օրենքներն ու կառույցներն, ընդհակառակը, կարող են խրախուսել և ամրապնդել հաջող համակեցության տարբերակներ:

8. ՄԻՋՆՈՐԴՆԵՐԻ, ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ ԿԱՌՈՒՑՈՂՆԵՐԻ, ՊԱՏԵՐԻ ՎՐԱՅՈՎ ԱՆՑՆՈՂՆԵՐԻ, ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՂՆԵՐԻ ԿԱՐԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ «ԷԹՆԻԿ ԿԱՐԾՐԱՏԻՊԻ ԴԱՎԱՃԱՆՆԵՐ», ՈՉ ԹԵ «ՅՈՒՐԱՅԻՆՆԵՐԻՆ ՈՒՐԱՅՈՒՆՆԵՐ»:

Գոյակցության ցանկացած իրավիճակում նկատվում է, նախ և առաջ, փոխադարձ իմացության, հարաբերությունների և մտերմության բացակայություն: Անչափ կարևոր կարող են լինել այն անհատները, խմբերն ու հաստատությունները, որոնք գիտակցաբար կգրադեցնեն սահմանային դիրք գոյակցող համայնքների միջև և ամեն կերպ կմշակեն իմացություն, երկխոսություն և համագործակցություն: Համընդհանուր իրադարձությունների, հանդիպման ու համատեղ գործողության առիթների խթանումը գրոյից չի ստեղծվում. այն պահանջում է իրազեկման, միջնորդության և երևոյթների ներկայացման, դրանց հետ ծանոթացման ծանր ու նրբանկատ աշխատանք, որը պետք է զարգացնել զգուշությամբ և վստահությամբ: Էթնիկ տարբեր խմբերի ունեցած քիչ թե շատ հստակ տարորոշելի ինքնության և սահմանների կողքին խիստ էական է նաև, որ ինչ-որ մեկը համապատասխան հասարակությունների ներսում իրեն նվիրվի այդ սահմանների շրջանցման ուղիների որոնմանը՝ մի գործունեություն, որը լարվածության ու հակամարտության իրավիճակում թերևս կնմանվի մաքսանենգության, բայց այն անհրաժեշտ է սուր անկյունները հարթելու, սահմանները հարաբերականության մեջ տեսնելու և փոխգործակցությունը խթանելու համար:

Ազգայնամոլության, շովինիզմի, ցեղապաշտության, կրոնական ֆանատիզմի և այլ պողոթնությունները քաղաքացիական համակեցությունը ամենից շատ խարխլող հայտնի գործոնների շարքում են (առավել քան՝ սոցիալական, բնապահպանական կամ տնտեսական լարվածությունները): Դրանք գործնականում վերաբերում են հանրային կյանքի բոլոր ոլորտներին՝ մշակույթի, տնտեսության, առօրյա կյանքի, նախապաշարմունքների, սովորույթների, այլ ոչ միայն՝ քաղաքականության և կրոնի: Ուստի, անհրաժեշտ է մեծ ունակություն՝ դիմագրավելու և չեզոքացնելու միջէթնիկ հակամարտության ոգին: Սրա համար կպահանջվի, որ յուրաքանչյուր էթնիկ համայնքում արժևորվեն այն անձինք և ուժերը, որոնք ունակ են ինքնաքննադատության՝ սեփական համայնքի սխալները տեսնելու, այսինքն ովքեր իսկապես կլինեն «էթնիկ կարծրատիպի դավաճաններ», ովքեր, սակայն, երբեք չպետք է վերածվեն ուրացող դասալիքների, եթե ցանկանում են հավատարիմ մնալ արմատներին և պահպանել վստահությունը: Հենց

հակամարտության պարագայում է խիստ կարևոր որպես միակ ճիշտ տարբերակ չներկայացնել, ուստիև չեզոքացնել բոլոր այն մոդուսները, որոնք էթնիկ տարբեր համայնքների դրդում են արտաքին գորավիզներ փնտրելու (հովանավորող ուժեր, արտաքին միջամտություններ և այլն) և միևնույն ժամանակ արժևորել համայնքների համընդհանուր կապը խնդրո առարկա տարածքի հետ:

9. ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆ՝ ԱՐԳԵԼԵԼ ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿԻ ԲՈՒՈՒԹՅՈՒՆ:

Միջէթնիկ գոյակցության մեջ դժվար թե չլինեն լարվածություններ, մրցակցություն, հակամարտություններ: Ցավոք, էթնիկ, կրոնական, ազգային, ռասակայան և այլ հիմքի վրա առաջ եկած թշնամանքը զանգվածներին ընդգրկելու և մոբիլիզացնելու հսկայական ներուժ ունի, ընդ որում՝ այն մեջտեղ է բերում հավաքական հուզականության այնքան շատ և այնպիսի տարրեր, որ այնուհետև դժվար կառավարելի է դառնում և ողջամիտ լուծումների չի հանգեցնում, եթե դուրս է գալիս վերահսկողությունից:

Ուստի, բոլոր անհրաժեշտություններից ամենաանցքայինն ու կարևորը մնում է ամեն տեսակի բռնություն արգելելը՝ առավելագույնս վճռականորեն հակազդելով յուրաքանչյուր պարագայում, երբ միջէթնիկ բռնության է սերմանվում մի երևույթ, որը հանդուրժելու դեպքում վերջինս կարող է ավերիչ ու անկառավարելի ալիք առաջացնել: Եվ նույնիսկ այս դեպքում օրենքներն ու իրավապահները բավարար չեն, այլ անհրաժեշտ է հասարակական և բարոյական վճռական մերժում, որը կունենա ամուր հիմքեր. այսինքն՝ համոզված և համոզիչ կերպով ոչ ասել բռնությանը:

10. ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱՌԱՋԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ. ՄԻՋԵԹՆԻԿ ԽԱՈԸ ԽՄԲԵՐ:

Լարվածության, թշնամանքի կամ էլ միջէթնիկ սովորական գոյակցության համատեքստում անգնահատելի արժեք կարող են ունենալ խառը խմբերը (թեկուզև փոքր): Դրանք կարող են իրենց մաշկի վրա զգալ և փորձել, ինչպես համարձակ փորձարարական մի լաբորատորիայում, միջէթնիկ համակեցությանն առնչվող բոլոր խնդիրները, դժվարություններն ու հնարավորությունները: Միջէթնիկ խմբերը կարող են իրենց խիստ արժեքավոր ներդրումն ունենալ ամենատարբեր ոլորտներում՝ կրոնից

մինչև քաղաքականություն, սպորտից մինչև ժամանցի ընկերական մթնոլորտի ձևավորում, արհմիություններից մինչև մշակութային գործունեություն: Ամեն դեպքում նրանք կներկայացնեն համակեցության փորձարարության ամենաառաջավոր դաշտը, և ուստի արժանի են ամեն տեսակի աջակցության՝ նրանց կողմից, ում հոգեհարազատ և թանկ են համակեցության արվեստն ու մշակույթը՝ որպես միակ իրատեսական այլընտրանք ընդհանրական էթնոկենտրոն բարբարոսության վերարտադրության:

Translation by Grigor Ghazaryan

Alexander Langer: dieci punti per l'arte della convivenza

1. LA COMPRESENZA PLURI-ETNICA SARÀ LA NORMA PIÙ CHE L'ECCEZIONE; L'ALTERNATIVA È TRA ESCLUSIVISMO ETNICO E CONVIVENZA.

Situazioni di compresenza di comunità di diversa lingua, cultura, religione, etnia sullo stesso territorio saranno sempre più frequenti, soprattutto nelle città. Questa, d'altronde, non è una novità. Anche nelle città antiche e medievali si trovavano quartieri africani, greci, armeni, ebrei, polacchi, tedeschi, spagnoli...

La convivenza pluri-etnica¹, pluri-culturale, pluri-religiosa, pluri-lingue, pluri-nazionale... appartiene dunque, e sempre più apparterrà, alla normalità, non all'eccezione. Ciò non vuol dire, però, che sia facile o scontata, anzi. La diversità, l'ignoto, l'estraneo complica la vita, può fare paura, può diventare oggetto di diffidenza e di odio, può suscitare competizione sino all'estremo del "mors tua, vita mea". La stessa esperienza di chi da una valle si sposa in un'altra valle della stessa regione, e deve quindi adattarsi e richiede a sua volta rispetto e adattamento, lo dimostra. Le migrazioni sempre più massicce e la mobilità che la vita moderna comporta rendono inevitabilmente più alto il tasso di intreccio inter-etnico e inter-culturale, in tutte le parti del mondo. Per la prima volta nella storia si può – forse – scegliere consapevolmente di affrontare e risolvere in modo pacifico spostamenti così numerosi di persone, comunità, popoli, anche se alla loro origine sta di solito la violenza (miseria, sfruttamento, degrado ambientale, guerra, persecuzioni...). Ma non bastano retorica e volontarismo dichiarato: se si vuole veramente costruire la compresenza tra diversi sullo stesso territorio, occorre sviluppare una complessa arte della convivenza. D'altra parte diventa sempre più chiaro che gli approcci basati sull'affermazione dei diritti etnici o affini – ad es., nazionali, confessionali, tribali, "razziali" – attraverso obiettivi come lo stato etnico, la secessione etnica, l'epurazione etnica, l'omogeneizzazione nazionale, ecc., portano a conflitti e guerre di imprevedibile portata. L'alternativa tra esclusivismo etnico (comunque motivato, anche per auto-difesa) e convivenza pluri-etnica costituisce la vera questione-chiave nella problematica etnica oggi. Che si tratti di etnie oppresse o minoritarie, di recente o più antica immigrazione, di minoranze religiose, di risvegli etnici o di conflittualità inter-etnica, inter-

¹ Il termine "etnico", "etnia" viene usato qui come il più comprensivo delle caratteristiche nazionali, linguistiche, religiose, culturali che definiscono un'identità collettiva e possono esasperarla sino all'etnocentrismo: l'ego-mania collettiva più diffusa oggi.

confessionale, inter-culturale. La convivenza pluri-etnica può essere percepita e vissuta come arricchimento e opportunità in più piuttosto che come condanna: non servono prediche contro razzismo, intolleranza e xenofobia, ma esperienze e progetti positivi e una cultura della convivenza.

2. IDENTITÀ E CONVIVENZA: MAI L'UNA SENZA L'ALTRA; NÉ INCLUSIONE NÉ ESCLUSIONE FORZATA.

“Più chiaramente ci separeremo, meglio ci capiremo”: c'è oggi una forte tendenza ad affrontare i problemi della compresenza pluri-etnica attraverso più nette separazioni. Non suscitano largo consenso i “melting pots”, i crogiuoli dichiaratamente perseguiti come obiettivo (ad esempio negli USA), e non si contano le sollevazioni contro assimilazioni più o meno forzate. Al tempo stesso si incontrano movimenti per l'uguaglianza, contro l'emarginazione e la discriminazione etnica, per la pari dignità.

Non hanno dato buona prova di sé né le politiche di inclusione forzata (assimilazione, divieti di lingue e religioni, ecc.), né di esclusione forzata (emarginazione, ghettizzazione, espulsione, sterminio...). Bisogna consentire una più vasta gamma di scelte individuali e collettive, accettando e offrendo momenti di “intimità” etnica come di incontro e cooperazione inter-etnica. Garanzia di mantenimento dell'identità, da un lato, e di pari dignità e partecipazione dall'altro, devono integrarsi a vicenda. Ciò richiede, naturalmente, che non solo le regole pubbliche e gli ordinamenti, ma soprattutto le comunità interessate si orientino verso questa opzione di convivenza.

3. CONOSCERSI, PARLARSÌ, INFORMARSI, INTER-AGIRE: “PIÙ ABBIAMO A CHE FARE GLI UNI CON GLI ALTRI, MEGLIO CI COMPRENDEREMO”.

La convivenza offre e richiede molte possibilità di conoscenza reciproca. Affinché possa svolgersi con pari dignità e senza emarginazione, occorre sviluppare il massimo possibile livello di conoscenza reciproca. “Più abbiamo a che fare gli uni con gli altri, meglio ci comprenderemo”, potrebbe essere la controproposta allo slogan separatista sopra ricordato. Imparare a conoscere la lingua, la storia, la cultura, le abitudini, i pregiudizi e gli stereotipi, le paure delle diverse comunità conviventi è un passo essenziale nel rapporto inter-etnico. Una grande funzione la possono svolgere fonti di informazioni comuni (giornali, trasmissioni, radio, ecc., inter-culturali, pluri-lingui, ecc.), occasioni di apprendimento o di divertimento

comune, frequentazioni reciproche almeno occasionali, possibilità di condividere – magari eccezionalmente – eventi “interni” a una comunità diversa dalla propria (feste, riti, ecc.), anche dei semplici inviti a pranzo o a cena. Libri comuni di storia, celebrazioni comuni di eventi pubblici, forse anche momenti di preghiera o di meditazione comune possono aiutare molto a evitare il rischio che visioni etnocentriche si consolidino sino a diventare ovvie e scontate.

4. ETNICO MAGARI SÌ, MA NON A UNA SOLA DIMENSIONE:

TERRITORIO, GENERE, POSIZIONE SOCIALE,
TEMPO LIBERO E TANTI ALTRI DENOMINATORI COMUNI.

Ha la sua legittimità, e talvolta forse anche le sue buone ragioni, l'organizzazione etnica della comunità, delle differenti comunità: purché sia scelta liberamente, e non diventi a sua volta integralista e totalitaria. Quindi dovremo accettare partiti etnici, associazioni etniche, club etnici, spesso anche scuole e chiese etniche. Ma è evidente che se si vuole favorire la convivenza più che l'(auto-) isolamento etnico, si dovranno valorizzare tutte le altre dimensioni della vita personale e comunitaria che non sono in prima linea a carattere etnico. Prima di tutto il comune territorio e la sua cura, ma anche obiettivi e interessi professionali, sociali, di età... e in particolare di genere; le donne possono scoprire e vivere meglio obiettivi e sensibilità comuni. Bisogna evitare che la persona trascorra tutta la sua vita e tutti i momenti della sua giornata all'interno di strutture e dimensioni etniche, e offrire anche altre opportunità che di norma saranno a base inter-etnica. È essenziale che le persone si possano incontrare e parlare e farsi valere non solo attraverso la “rappresentanza diplomatica” della propria etnia, ma direttamente: quindi è assai rilevante che ogni persona possa godere di robusti diritti umani individuali, accanto ai necessari diritti collettivi, di cui alcuni avranno anche un connotato etnico (uso della lingua, tutela delle tradizioni, ecc.); non tutti i diritti collettivi devono essere fruiti e canalizzati per linee etniche (ad es., diritti sociali – casa, occupazione, assistenza, salute... – o ambientali).

5. DEFINIRE E DELIMITARE NEL MODO MENO RIGIDO POSSIBILE

L'APPARTENENZA, NON ESCLUDERE APPARTENENZE
E INTERFERENZE PLURIME.

Normalmente l'appartenenza etnica non esige una particolare definizione o delimitazione: è frutto di storia, tradizione, educazione, abitudini, prima che di

opzione, volontà, scelta precisa. Più rigida e artificiosa diventa la definizione dell'appartenenza e la delimitazione contro altri, più pericolosamente vi è insita la vocazione al conflitto. L'enfasi della disciplina o addirittura dell'imposizione etnica nell'uso della lingua, nella pratica religiosa, nel vestirsi (sino all'uniforme imposta), nei comportamenti quotidiani, e la definizione addirittura legale dell'appartenenza (registrazioni, annotazioni su documenti, ecc.) portano in sé un'insana spinta a contarsi, alla prova di forza, al tiro alla fune, all'erezione di barricate e frontiere fisiche, alla richiesta di un territorio tutto e solo proprio.

Consentire e favorire, invece, una nozione pratica più flessibile e meno esclusiva dell'appartenenza, e permettere quindi una certa osmosi tra comunità diverse e un riferimento plurimo da parte di soggetti "di confine", favorisce l'esistenza di "zone grigie", a bassa definizione e disciplina etnica e quindi di più libero scambio, di inter-comunicazione, di inter-azione.

Evitare ogni forma legale per "targare" le persone da un punto di vista etnico (o confessionale, ecc.) fa parte delle necessarie misure preventive del conflitto, della xenofobia, del razzismo.

L'autodeterminazione dei soggetti e delle comunità non deve partire dalla definizione delle proprie frontiere e dei divieti di accesso, bensì piuttosto dalla definizione in positivo dei propri valori e obiettivi, e non deve arrivare all'esclusivismo e alla separatezza. Deve essere possibile una lealtà aperta a più comunità, non esclusiva, nella quale si riconosceranno soprattutto i figli di immigrati, i figli di "famiglie miste", le persone di formazione più pluralista e cosmopolita.

6. RICONOSCERE E RENDERE VISIBILE LA DIMENSIONE

PLURI-ETNICA: I DIRITTI, I SEGNI PUBBLICI, I GESTI QUOTIDIANI,
IL DIRITTO A SENTIRSI DI CASA.

La compresenza di etnie, lingue, culture, religioni e tradizioni diverse sullo stesso territorio, nella stessa città, deve essere riconosciuta e resa visibile. Gli appartenenti alle diverse comunità conviventi devono sentire che sono "di casa", che hanno cittadinanza, che sono accettati e radicati (o che possono mettere radici). Il bi- (o pluri-) linguismo, l'agibilità per istituzioni religiose, culturali, linguistiche differenti, l'esistenza di strutture e occasioni specifiche di richiamo e di valorizzazione di ogni etnia presente sono elementi importanti per una cultura della convivenza. Più si organizzerà la compresenza di lingue, culture, religioni, segni caratteristici, meno si avrà a che fare con dispute sulla pertinenza dei luoghi e del territorio a questa o quella etnia: bisogna che ogni forma di esclusivismo o integralismo etnico venga diluita nella naturale compresenza di segni, suoni e istituzioni multiformi. (Franjo

Komarica, vescovo di Banja Luka, città pluri-etnica a maggioranza serba, oggi assai disputata tra serbi e croati, lo dice in modo semplice: “Un prato con molti fiori diversi è più bello di un prato dove cresce una sola varietà di fiori”).

Faticosamente l'Europa ha imparato ad accettare la presenza di più confessioni che possono coesistere sullo stesso territorio e non puntare a dominare su tutti e tutto o a espellersi a vicenda: ora bisogna che lo stesso processo avvenga esplicitamente a proposito di realtà pluri-etniche; convivere tra etnie diverse sullo stesso spazio, con diritti individuali e collettivi appropriati per assicurare pari dignità e libertà a tutti, deve diventare la regola, non l'eccezione.

7. DIRITTI E GARANZIE SONO ESSENZIALI MA NON BASTANO; NORME ETNOCENTRICHE FAVORISCONO COMPORTAMENTI ETNOCENTRICI.

Non si creda che identità etnica e convivenza inter-etnica possano essere assicurate innanzitutto da leggi, istituzioni, strutture e tribunali, se non sono radicate tra la gente e non trovano fondamento in un diffuso consenso sociale; ma non si sottovaluti neanche l'importanza di una cornice normativa chiara e rassicurante che garantisca a tutti il diritto alla propria identità (attraverso diritti linguistici, culturali, scolastici, mezzi d'informazione, ecc.), alla pari dignità (attraverso garanzie di piena partecipazione, contro ogni discriminazione), al necessario autogoverno, senza tentazioni annessionistiche in favore di qualcuna delle comunità etniche conviventi. In particolare appare assai importante che situazioni di convivenza inter-etnica godano di un quadro di autonomia che spinga la comunità locale (tutta, senza discriminazione etnica) a prendere il suo destino nelle proprie mani e obblighi alla cooperazione inter-etnica, tanto da sviluppare una coscienza territoriale (e di “Heimat”) comune: ciò potrà contribuire a scoraggiare tentativi di risolvere tensioni e conflitti con forzature sullo “status” territoriale (annessioni, cambiamenti di frontiera, ecc.).

E non si dimentichi che leggi e strutture fortemente etnocentriche (fondate cioè sulla continua enfasi dell'appartenenza etnica, sulla netta separazione etnica, ecc.) finiscono inevitabilmente a inasprire conflitti e tensioni e a generare o rafforzare atteggiamenti etnocentrici, mentre, al contrario, leggi e strutture favorevoli alla cooperazione inter-etnica possono incoraggiare e irrobustire scelte di buona convivenza.

8. DELL'IMPORTANZA DI MEDIATORI, COSTRUTTORI DI PONTI,
SALTATORI DI MURI, ESPLORATORI DI FRONTIERA.
OCCORRONO "TRADITORI DELLA COMPATTEZZA ETNICA",
MA NON "TRANSFUGHI".

In ogni situazione di coesistenza inter-etnica si sconta, in principio, una mancanza di conoscenza reciproca, di rapporti, di familiarità. Estrema importanza positiva possono avere persone, gruppi, istituzioni che si collochino consapevolmente ai confini tra le comunità conviventi e coltivino in tutti i modi la conoscenza, il dialogo, la cooperazione. La promozione di eventi comuni e occasioni di incontro e azione comune non nasce dal nulla, ma chiede una tenace e delicata opera di sensibilizzazione, di mediazione e di familiarizzazione, che va sviluppata con cura e credibilità. Accanto all'identità e ai confini più o meno netti delle diverse aggregazioni etniche è di fondamentale rilevanza che qualcuno, in simili società, si dedichi all'esplorazione e al superamento dei confini: attività che magari in situazioni di tensione e conflitto assomiglierà al contrabbando, ma è decisiva per ammorbidire le rigidità, relativizzare le frontiere, favorire l'inter-azione.

Esplosioni di nazionalismo, sciovinismo, razzismo, fanatismo religioso, ecc., sono tra i fattori più dirompenti della convivenza civile che si conoscano (più delle tensioni sociali, ecologiche o economiche), e implicano praticamente tutte le dimensioni della vita collettiva: la cultura, l'economia, la vita quotidiana, i pregiudizi, le abitudini, oltre che la politica o la religione. Occorre quindi una grande capacità di affrontare e dissolvere la conflittualità etnica. Ciò richiederà che in ogni comunità etnica si valorizzino le persone e le forze capaci di autocritica, verso la propria comunità: veri e propri "traditori della compattezza etnica", che però non si devono mai trasformare in transfughi, se vogliono mantenere le radici e restare credibili. Proprio in caso di conflitto è essenziale relativizzare e diminuire le spinte che portano le differenti comunità etniche a cercare appoggi esterni (potenze tutelari, interventi esterni, ecc.) e valorizzare gli elementi di comune legame al territorio.

9. UNA CONDIZIONE VITALE: BANDIRE OGNI VIOLENZA.

Nella coesistenza inter-etnica è difficile che non si abbiano tensioni, competizione, conflitti: purtroppo la conflittualità di origine etnica, religiosa, nazionale, razziale, ecc., ha un enorme potere di coinvolgimento e di mobilitazione e mette in campo tanti e tali elementi di emotività collettiva da essere assai difficilmente governabile e riconducibile a soluzioni ragionevoli se scappa di mano.

Una necessità si erge pertanto imperiosa su tutte le altre: bandire ogni forma di violenza, reagire con la massima decisione ogni volta che si affacci il germe della violenza etnica, che, se tollerato, rischia di innescare spirali davvero devastanti e incontrollabili. E anche in questo caso non bastano leggi o polizie, ma occorre una decisa repulsa sociale e morale, con radici forti: un convinto e convincente no alla violenza.

10. LE PIANTE PIONIERE DELLA CULTURA DELLA CONVIVENZA:

GRUPPI MISTI INTER-ETNICI.

Un valore inestimabile possono avere, in situazioni di tensione, conflittualità o anche semplice coesistenza inter-etnica, i gruppi misti (per piccoli che possano essere). Essi possono sperimentare sulla propria pelle e come in un coraggioso laboratorio pionieristico i problemi, le difficoltà e le opportunità della convivenza inter-etnica. Gruppi inter-etnici possono avere il loro prezioso valore e svolgere la loro opera nei campi più diversi: dalla religione alla politica, dallo sport alla socialità del tempo libero, dal sindacalismo all'impegno culturale. Saranno in ogni caso il terreno più avanzato di sperimentazione della convivenza, e meritano pertanto ogni appoggio da parte di chi ha a cuore l'arte e la cultura della convivenza come unica alternativa realistica al riemergere di una generalizzata barbarie etnocentrica.

2007. Zackie Achmat

2008. Ayuub Village

2009. Narges Mohammadi

עשר נקודות למען אומנות החיים המשותפים

1. חיים משותפים רב-לאומיים יהיו כלל נורמטיבי ולא חריגה ממנו; זו בחירה בין הדרה אתנית לבין קיום משותף.

נסיבות בהן קהילות חיות יחד, באותו מרחב טריטוריאלי, במגוון שפות שונות, תרבויות, דתות ומורשות לאומיות/אתניות, יהפכו נפוצות יותר, בעיקר בערים. זו אינה תופעה חדשה: גם בערים האירופיות הקדומות ובימי הביניים חיו בשכנות אפריקאים, יוונים, ארמנים, יהודים, פולנים, גרמנים, ספרדים ואחרים.

חיים משותפים בסביבה רב תרבותית, בה יש ריבוי דתות, שפות, לאומים ומוצאים אתניים, יהפכו להיות כלל נורמטיבי ולא חריגה ממנו. אין זה אומר כי הדבר קל או ברור, נהפוך הוא: מגוון, חוסר וודאות, זרות - מסבכים את החיים, מעוררים פחד, בדידות ושנאה. הם יכולים לדרבן תחרות על-פי חוקי הג'ונגל: "mors tua, vita mea" הוא ביטוי לטיני האומר "מותך הוא חיי".

ראיה לאתגרים הנוצרים מפערי תרבויות ניתן למצוא אצל זוגות מכפרים שונים שזה עתה נישאו. מי שנישא ועזב את הבית נדרש להסתגל ולכבד את המקום החדש. החיים המודרניים גורמים להגירה רבה ולניידות ואילו מעוררות בהכרח רמה גבוהה של אינטראקציה בין-לאומית/אתנית ובין-תרבותית בכל קצוות העולם. בפעם הראשונה בהיסטוריה, ייתכן וניתן יהיה לבחור, בהכרה מלאה, להתמודד עם אתגרי הגירה של קהילות ואוכלוסיות ולפתור אותם בדרכי שלום, גם אם מקורם בנסיבות אלימות במדינות מוצאם (סבל, ניצול, הרס הסביבה, מלחמות, כליאה ועוד).

אולם רטוריקה יפה וכוונות טובות אינן מספיקות: אם אכן קיים רצון אמיתי לחיים משותפים, במגוון אנושי, באותו תא שטח, יש לפתח את האומנות המורכבת של היחד. ניכר היום, יותר ויותר, כי גישות המבוססות על הצהרת זכויות אתניות או אחרות - בין אם לאומיות, שבטיות או גזעיות, במדינת הלאום או בניסיונות לטהרנות אתנית, מובילות לקונפליקטים ולמלחמות שלא ניתן לצפות את ממדיהן. הבחירה בין הדרה לאומית/אתנית (גם זו הנובעת מצורך בהגנה עצמית) לבין קיום רב-לאומי/אתני, הינה השאלה המרכזית היום, בין אם מדובר באוכלוסיות מדוכאות או במיעוטים, במהגרים ותיקים או חדשים, בקבוצות מיעוט דתיות, בקבוצות אתניות המתעוררות מחדש, או בסכסוך בין-לאומי/אתני ובין-תרבותי.

קיום רב-לאומי/אתני יכול להיתפס ולהחוות כחוויה מעשירה וכהזדמנות, ולא כגינוי: אנחנו לא זקוקים לדרשות גזעניות, לחוסר סובלנות ולשנאת זרים, אלא לחוויות טובות ולפריקטים חיוביים, לתרבות של חיים משותפים.

2. זהות וחיים משותפים: לעולם האחד עם השני; לא הכללה בכפייה ולא הדרה בכפייה

"ככל שנבהיר את ההפרדה כך נבין טוב יותר האחד את השני": זהו ביטוי של נטייה חזקה להתמודד עם הבעיות של קיום רב-לאומי/אתני משותף באמצעות הפרדה ברורה. "כור היתוך" כבר אינו בקונצנזוס, גם כאשר הוכרז כמטרה ברורה (למשל בארה"ב), וישנן התקוממויות נגד התבוללות כפויה. יחד עם זאת, אנו עדים לקיומן של תנועות למען שוויון, נגד אפליה והדרה אתנית. מדיניות הכופה הכללה (היטמעות, איסור שפה או דת), או הדרה כפויה (דחיקה-לשוליים, הקמת גטאות, בידול, גירוש, חיסול וכו') אינה מניבה תוצאות חיוביות. יש להבטיח אפשרויות אינדיווידואליות וקולקטיביות מרובות יותר, להבין שמתן אפשרות לרגעי "אינטימיות" לאומית, כביטוי של זהות, אינם בהכרח מזיקים למפגשים ושיתופי פעולה בין-אתניים. ההבטחה כי אדם יכול לשמר את הזהות שלו מצד אחד, ולקבל זכות שווה בשותפות מצד שני, חייבת להזין יחסי גומלין הדדים בין קהילות. לשם כך נדרש לא רק שינוי מדיניות אלא גם קהילות שבעצמן יבקשו זאת.

3. להכיר אחד את השני, לדבר אחד עם השני, לפעול ולתקשר: "ככל שיהיה לנו יותר במשותף, כך נבין האחד את השני טוב יותר"

חיים משותפים מזמנים ודורשים שלל הזדמנויות ללמידה הדדית. על מנת שזה יקרה באופן שוויוני וללא הדרה, יש לפתח את הרמה הגבוהה ביותר האפשרית של ידע משותף. המשפט: "ככל שיהיה לנו יותר במשותף, כך נבין האחד את השני טוב יותר", יכול להיות הצעת-נגד ל**סימא**. ללמוד להכיר את השפה, ההיסטוריה, התרבות, ההרגלים, הדעות הקדומות והסטריאוטיפים, הפחדים של קהילות שונות החיות יחד - אלו צעדים חיוניים ביחסים בין-לאומיים. למקורות המידע המשותפים (בעיתונים, תחנות רדיו וטלוויזיה בין תרבותיים) תפקיד חשוב ביצירת הזדמנויות משותפות ללמידה ולבילוי, למפגשים אקראיים והדדיים, להשתתפות באירועים (חגים, טקסים) של קהילות שונות. אפשר להזמין פשוט לארוחת צהריים או ערב. ספרים וסיפורים משותפים, חגיגות משותפות של אירועים ציבוריים, אפילו רגעים משותפים של תפילה ומדיטציה יסייעו מאד להימנע מחזיונות אתנוצנטריים מסוכנים שאחרת הופכים ברורים מאליו וטבעיים.

4. "אתני זה יפה?" למה לא? אולם לא בממד אחד בלבד: מרחב, מגדר, מעמד חברתי, תרבות פנאי ומכנים משותפים אחרים עשויים להיות חשובים גם כן

התארגנויות אתניות בחברה הן לגיטימיות וסיבות קיומן טובות, במקרים מסוימים, עבור קהילות שונות, אולם אלו חייבות להתבסס על בחירה חופשית ולא להפוך לטוטליטריות. משמע, עלינו לקבל התאגדויות לאומיות, ארגונים, מועדונים, ולעיתים אף בתי ספר ובתי תפילה אתניים. אולם ברור שאם אדם מעדיף חיים משותפים יותר מאשר הסתגרות לאומית/אתנית, יהיה עליו לתת ערך לא-אתני לחיי הקהילה ולחיי הפרטיים. בראש ובראשונה עליו לדאוג למרחב המשותף, כמו גם לחיי המקצועיים והחברתיים, לקבוצת הגיל, למטרות ואינטרסים מגדריים - שכן נשים יכולות ביתר קלות למצוא ולחוות שותפות ייעוד ולגלות רגישות לזולת. יש להימנע ממצב בו כל רגעי הקיום היומיומי מתנהלים במבנים לאומיים/אתניים, ולכן יש להציע הזדמנויות שאופיין בין-אתני. הכרחי שאנשים יפגשו, ישוחחו ויציגו את ערכיהם, ואף יקבלו "ייצוג דיפלומטי" של הקבוצה האתנית שלהם; כל אדם ייהנה מזכויות פרט לצד זכויותיו כקהילה. בחלקן יהיו אלו בעלות אופי לאומי/אתני (שפה, מסורת וכו') אך לא כולן (למשל זכויות סוציאליות, זכות לדירה, לקניין, לפרנסה, לבריאות, או זכויות סביבתיות הן אוניברסליות).

5. להגדיר בדרך הגמישה/רכה ביותר שייכות מבלי לדחות ריבוי שייכויות

לרוב, שייכות לאומית אינה דורשת הגדרה ייחודית או תיוג. זהו תוצר היסטורי, מסורתי, של חינוך והרגלים, הרבה לפני שאלות של אפשרויות, רצון ובחירה ספציפית. ככל שהגדרת ההשתייכות העצמית, והתיוג כלפי אחרים, הופכים נוקשים ומלאכותיים, כך גוברת הסכנה להצתת קונפליקט. נוצר לחץ לא בריא להעמיד אחד את השני למבחן כוח, להיאבק במשיכת חבל, להקים מחסומים וגבולות פיזיים, ולדרוש שהמרחב הציבורי יהיה מוגדר ומגודר אך ורק עבור קבוצה אחת, כתוצאה מהתמקדות בהגדרה חוקית של שייכות (רישום במסמכים וכו') או גרוע יותר - מהטיה אתנית על ידי שימוש בשפה, במנהגים דתיים, בלבוש (ביטוי קיצוני לכך הינו מדים). מנגד, ניתן להסכים לעודד ולהגביר תחושת שייכות גמישה יותר ומדירה פחות, וכך לאפשר התמזגות (אוסמוזה) מסוימת בקרב קהילות שונות ומגוון התייחסויות באזורי "ספר (גבול)". כך נסייע ביצירת "אזורים אפורים" בהם ההגדרות האתניות רופפות, ולכן מעודדות יחסי גומלין חופשיים, אינטראקציות ותקשורת בין קהילות. הכרחי להימנע מכל היבט חוקי של "תיוג" ומתן תוויות לבני אדם מנקודות מבט אתניות שונות כדי למנוע קונפליקטים, שנאת זרים וגזענות.

ההגדרה העצמית של אנשים וקהילות אינה נובעת מהגדרת גבולות ומגבולותיו של כל אדם אלא מהגדרה חיובית של ערכיו ומטרותיו. אין ההגדרה צריכה להגיע לנקודת ההדרה או ההסתגרות. יש להעדיף תפיסת נאמנות הפתוחה למספר קהילות, שאינה

מדירה אלא נפתחת לכל בני המהגרים, לכל הילדים מ"משפחות מעורבות", כך שאנשים הבאים מרקע פלורליסטי וקוסמופוליטי יוכלו לזהות את עצמם בה ולהזדהות עמה.

6. להכיר ולהוכיח את הממד הרב-לאומי/אתני: חוקים, זכויות, שפות, סמלים ציבוריים, מחוות יומיומיות - הזכות להרגיש בבית

קיום משותף של קבוצות לאומיות שונות – קיומן של השפות, התרבויות, הדתות והמסורות השונות באותו מרחב, באותה עיר - חייב לקבל הכרה ונראות. חברי קהילות שונות החיים ביחד חייבים להרגיש "בבית", להרגיש שהם אזרחים, שהם מקובלים ומושרשים (או שהם יכולים להשתרש). מרכיביה של תרבות-היחד הם דו (או רב) לשוניות, האפשרות לפתח מוסדות דת, תרבות ושפה מגוונים, והקיום של מבנים חברתיים המוכיחים את הערך של כל קבוצה לאומית/אתנית. ככל שנכיר בקיום משותף של שפות, תרבויות, דתות וסמלים ונעודדן, כך נמעיט במאבקים על מרחב וטריטוריה. יש לצמצם את ההדרה האתנית באמצעות קיום משותף טבעי של ריחות וקולות, סמלים ומוסדות משותפים. אירופה למדה בדרך הקשה שקבוצות שונות יכולות לחיות יחד באותו מרחב, מבלי שאחת מהן תנסה להשתלט על כולו, או לגרש את השאר. תהליך זה חייב להתנהל באופן מכוון ויזום לקראת מציאות רב-לאומית/אתנית. הקיום המשותף באותו מרחב חייב להיות הכלל ולא היוצא מן הכלל, עם זכויות פרט וזכויות קולקטיביות השואפות להבטיח את השוויון ואת כבוד-האדם וחירותו, לכולם.

7. זכויות ובטחונות הן תנאי הכרחי אך אינו מספיק: אתנוצנטריות בנורמות גוררת התנהגות כזו.

חוקים ובתי משפט, מוסדות ומסגרות חברתיות לא יעניקו בטחון לחיים רב-לאומים משותפים ולריבוי זהויות אתניות בתוכם. אלו צריכים להיות מושרשים היטב אצל האנשים או בקונצנזוס החברתי הרחב. אין להמעיט בערכה של מערכת נורמטיבית המבטיחה את זכויותיו השוות של כל אדם לכבוד ולזהות (ע"י שפה, תרבות, חינוך, תקשורת). חשוב במיוחד שקיום משותף ייחנה מאוטונומיה שתאפשר לקהילה המקומית לקחת את גורלה בידה ולקדם שיתופי פעולה בין-לאומיים/אתניים כדי ליצור תודעת שייכות והרגשת בית. כך נימנע מניסיונות לפתור קונפליקטים ומתחים באמצעות טיעונים מרחיקי לכת על גידור והצבת גבולות חדשים. אין לשכוח שחוקים ומסגרות חברתיות המבוססים על שייכות לאומית והפרדה לאומית, מחמירים מתחים וקונפליקטים ומביאים לעמדות אתנוצנטריות בעוד שאלו המעודדים שותפות בין-לאומית מחזקים את הבחירה בחיים משותפים.

8. חשיבותם של מתווכים, מגשרים, אלו המטפסים על קירות וחוצים גבולות

בכל מצב של חיים משותפים מתמודדים, בהתחלה, עם חוסר ידע הדדי והעדר יחסי קרבה. חשובים האנשים, הקבוצות, והמוסדות הממקמים עצמם במודע בין הקהילות ומסייעים באופן מעמיק לטפח חיים משותפים באמצעות העברת ידע ויצירת דיאלוג ושיתופי פעולה.

אירועים משותפים, נקודות מפגש, ופעולות משותפות לא קורים מעצמם באופן ספונטני אלא דורשים עבודה עיקשת ועדינה של בניית-מודעות, של תיווך והתייחדות, שמתפתחת בתשומת לב ויצירת אמון. לצד הבהרת הגבולות והזהירות האתניים/לאומיים, נדרשים בקהילות משותפות אלו המחויבים לחיפוש דרכי גישור והתעלות מעל לגדרות והגדרות. זו פעולה הכרחית לריכוך הנוקשות, להגמשת המחיצות, לעידוד הבינתחומיות, גם אם ברגעי מתח וקונפליקט היא מאיימת.

לאומנות, שוביניזם, גזענות, קנאות דתית וכדומה הם הגורמים המערערים ביותר את הקיום האזרחי המשותף (יותר ממתחים חברתיים, אקולוגיים או כלכליים). יש להם השפעה על כל היבט בחיי יומיום: כלכלה, תרבות, דעות קדומות, הרגלים, פוליטיקה. יש צורך ביכולת רבה להתמודד עם קונפליקטים כאלו וכל קהילה זקוקה לאנשים וכוחות המסוגלים לביקורת עצמית ורוכשים את אמון הקהילה. עליהם לשמור על שורשיהם בתוכה ולא להתנכר לה. אלו נדרשים, כוון שדווקא במקרי קונפליקט חשוב לפרק כוחות ומתחים המביאים כל קהילה לחפש תמיכה חיצונית וכוח מגן מבחוץ לה.

9. לפסול כל צורה של אלימות

במצב של קיום משותף בין-לאומי תמיד יש תחרות, מתח, קונפליקט. לצערנו לאלו יש כוח אדיר להניע גורמים רבים למעורבות רגשית וקשה לשלוט בהם ולשוב לפתרונות רציונליים כשמאבדים שליטה. התפרצויות של לאומנות, שוביניזם, גזענות וקנאות הם המזיקים ביותר לכל קיום-יחד. צריך לפתח יכולת להתמודדות עם מצבי קונפליקט. משמע, כל קהילה תצטרך להשקיע באנשים ובכוחות, משורותיה, המסוגלים לביקורת עצמית ובקורת-קהילתם, המקובלים בין חברי הקהילה ומושרשים בה. צורך אחד עולה על כולם: להימנע מכל צורה של אלימות, להגיב בנחישות לכל זרע-אלימות שנובט. אם נתייחס אליו בסלחנות יצמח באופן חסר שליטה. במקרה כזה חוקים ומשטרה אינם מספיקים: צריך לפתח דחייה חברתית ומוסרית המבוססת על שורשים עמוקים של התנגדות לכל אלימות.

10. זרעי החלוציות של תרבות-השותפות – קבוצות מעורבות בין-לאומיות

קבוצות מעורבות בין-לאומיות (קטנות ככל שיהיו) ערכן רב מאד במצבי מתח, קונפליקט או אפילו שגרה של חיים משותפים. קבוצות אלו חוות על בשרן חיים, במעין מעבדה חלוצית ואמיצה, את הבעיות, הקשיים והאפשרויות של החיים המשותפים. קבוצות בין-לאומיות חולקות ערכי ליבה משל עצמן ופעולות מגוונות – פוליטיקה ודת, ספורט ואירועי חברה ובילוי הפנאי – מהתארגנויות מקצועיות ועד למחויבויות תרבותיות. הן מייצגות את הנקודה המתקדמת ביותר של חיים משותפים ומגיעה להן תמיכה מלאה מאלו הדואגים לתרבות ולאומנות של שותפות, כאלטרנטיבה היחידה לברבריות לאומנית ואתנוצנטרית.

Alexander Langer: Zece puncte pentru arta conviețuirii

1. COEXISTENȚA MULTIETNICĂ VA FI O NORMĂ, NU O EXCEPȚIE;
ALTERNATIVA ESTE ÎNTRE EXCLUSIVISM ETNIC ȘI CONVIEȚUIRE.

Situații de coexistență a comunităților care vorbesc diferite limbi, de diferite culturi, religii, etnii, pe același teritoriu vor fi din ce în ce mai frecvente, mai ales în mediul urban. Aceasta, de altfel, nu este o noutate. Și în orașele antice și medievale existau cartiere africane, grecești, armene, evreiești, poloneze, nemțești, spaniole...

Conviețuirea multietnică, multiculturală, pluri-religioasă, multilingvistică, multi-națională ... aparține, deci, și va aparține întotdeauna, normalității, nu excepției. Asta nu înseamnă, însă, că este ușoară sau scontată, dimpotrivă. Diversitatea, necunoscutul, natura diferită complică viața, poate naște temeri, poate deveni obiectul neîncrederii și a urii, poate suscita competitivitate până la extrema „mors tua, vita mea” (moartea ta este viața mea). Aceeași experiență a celui care prin căsătorie se mută dintr-o vale în alta a aceleiași regiuni și trebuie, deci, să se adapteze și să ceară la rândul său respect și adaptare, demonstrează acest lucru. Migrațiile din ce în ce mai masive și mobilitatea pe care viața modernă o comportă fac inevitabil mai mare rata de intersectare interetnică și interculturală, în toate părțile lumii. Pentru prima dată în istorie se poate alege – poate – în mod conștient confruntarea și rezolvarea în mod pacifist a deplasărilor atât de numeroase de persoane, comunități, popoare, chiar dacă la originea lor stă de obicei violența (sărăcia, exploatarea, degradarea mediului, războiul, persecuțiile ...). Nu sunt suficiente retorica și voluntariatul declarat: dacă se dorește într-adevăr construcția coexistenței între cei diferiți pe același teritoriu, trebuie dezvoltată o artă complexă a conviețuirii. Pe de altă parte devine din ce în ce mai clar faptul că abordările care se bazează pe afirmarea drepturilor etnice sau asemănătoare – de exemplu naționale, confesionale, tribale, „rasiale” – prin intermediul obiectivelor cum ar fi statul etnic, secesiunea etnică, epurarea etnică, omogenizarea națională etc., duc la conflicte și războaie de dimensiuni neprevăzute. Alternativa între exclusivismul etnic (oricum motivat, și prin autoapărare) și conviețuirea multietnică constituie adevărata cheie în problematica etnică de astăzi. Fie că este vorba despre etnii oprimate sau minoritare, care au imigrat mai recent sau mai de mult, de minorități religioase, de deștepări etnice sau de conflicte interetnice, interconfesionale, interculturale. Conviețuirea multietnică ar trebui percepută sau

văzută ca o modalitate de îmbogățire sau ca o oportunitate în plus, decât ca o condamnare: nu ajută predicile împotriva rasismului, intoleranței și xenofobiei, ci experiențe și proiecte pozitive și o cultură a conviețuirii.

2. IDENTITATE ȘI CONVIEȚUIRE: NU POT EXISTA UNA FĂRĂ CEALALTĂ; NICI INCLUZIUNE NICI EXCLUDERE FORȚATĂ

„Cu cât ne vom separa mai clar, cu atât ne vom înțelege mai bine”: există astăzi o tendință puternică de a înfrunta problemele coexistenței multietnice prin intermediul unor separări mai nete.

Nu sunt aprobate la scară largă aceste „melting pots”, creuzetele sunt persecutate în mod declarat ca obiective (de exemplu în Statele Unite), și nu contează revoltele împotriva asimilărilor mai mult sau mai puțin forțate. În același timp se întâlnesc prin similitudine, împotriva marginalizării și discriminării etnice, pentru aceeași demnitate.

Nu au dat un bun exemplu de sine nici politicile de incluziune forțată (asimilarea, interdicțiile de limbă și religie etc), nici de excludere forțată (marginalizarea, includerea în ghetouri, expulzarea, exterminarea ...). Este necesară permiterea unei game mai vaste pentru alegeri individuale și colective, acceptând și oferind momente de „intimitate” etnică pe de o parte, și de demnitate similară și participare, pe de altă parte, acestea trebuie să se integreze una pe alta. Acest lucru necesită, bineînțeles, ca nu doar regulile publice și ordonanțele, dar mai ales comunitățile interesate să se orienteze către această opțiune de conviețuire.

3. CUNOAȘTEȚI-VĂ, VORBIȚI-VĂ, INFORMAȚI-VĂ, INTERACȚIONAȚI: „CU CÂT AVEM MAI MULT DE A FACE UNII CU CEILALȚI, CU ATÂT NE VOM ÎNȚELEGE MAI BINE”

Conviețuirea oferă și necesită multe posibilități de cunoaștere reciprocă. Pentru a vă putea deschide cu aceeași demnitate și fără marginalizare, trebuie dezvoltat la maximum nivelul de cunoaștere reciprocă. „Cu cât avem mai mult de a face unii cu ceilalți, cu atât ne vom înțelege mai bine”, ar putea fi contrapropunerea pentru sloganul separatist menționat mai sus. Învățarea limbii, istoriei, culturii, obiceiurilor, prejudecăților și stereotipurilor, a temerilor diferitelor comunități care conviețuiesc este un pas esențial în raportul interetnic. Un rol important poate fi jucat de sursele comune de informare (ziare, transmisii radio etc. interculturale, multilingvistice etc.), ocaziile de învățare sau de distracție comune, frecventă-

rile reciproce, cel puțin cele ocazionale, posibilitatea de a împărtăși – măcar în mod excepțional – a evenimentelor „interne” ale unei comunități diferite de cea de apartenență (sărbători, ritualuri, etc.), chiar și simplele invitații la prânz sau la cină. Cărțile comune de istorie, celebrările comune a evenimentelor publice, poate chiar și momentele de rugăciune sau de meditație comună pot ajuta mult în evitarea riscului ca viziunile etno-centristice să se consolideze până la a deveni evidente și prevăzute.

4. ETNIC, POATE DA, DAR NU ÎNTR-O SINGURĂ DIMENSIUNE: TERITORIU, GEN, POZIȚIE SOCIALĂ, TIMP LIBER ȘI ATÂTEA ALTE DENUMIRI COMUNE

Are propria legitimitate, și uneori poate și motivele sale bune, organizarea etnică a comunității, a diferitelor comunități: cu condiția să fie ales în mod liber și să nu devină la rândul său integralist și totalitar. Ar trebui, deci, să acceptăm partidele etnice, asociațiile etnice, cluburile etnice, adeseori și școlile și bisericile etnice. Dar este evident că, dacă se dorește favorizarea conviețuirii mai mult decât (auto) izolarea etnică, ar trebui valorificate toate celelalte dimensiuni ale vieții personale și comunitare care nu sunt în primul rând cu caracter etnic. În primul rând teritoriul comun și îngrijirea lui, dar și obiective și interese profesionale, sociale, de vârstă ... și în special de gen; femeile pot descoperi și trăi mai bine obiectivele și sensibilitățile comune. Trebuie să evităm ca o persoană să-și petreacă întreaga viață și toate momentele zilei în interiorul unor structuri și dimensiuni etnice, și să îi oferim și alte oportunități care să fie pe bază interetnică. Este esențial ca persoanele să se poată întâlni să vorbească și să se valorifice nu doar prin „reprezentanțele diplomatice” ale propriei etnii, ci direct: deci este destul de relevant ca fiecare persoană să poată să se bucure de drepturi umane individuale, alături de necesarele drepturi colective, dintre care unele pot avea și conotație etnică (utilizarea limbii, menținerea tradițiilor etc.); nu trebuie să profităm de toate drepturile colective sau acestea să fie canalizate pe linie etnică (de ex. drepturile sociale – casa, ocupația, asistența, sănătatea – sau cele de mediu).

5. DEFINIȚII ȘI DELIMITĂȚI ÎN CEL MAI PUȚIN RIGID MOD APARTENENȚA, DAR NU EXCLUDEȚI APARTENENȚA ȘI INTERFERENȚELE MULTIPLE.

În mod normal apartenența etnică nu necesită o definiție sau delimitare specială: este fructul istoriei, tradiției, educației, obiceiurilor, înainte de a fi opțiune, voință, alegere precisă. Cu cât devine mai rigidă și artificială definiția apartenenței deli-

mitării contra celorlalți, cu atât este mai periculos sădita aplecarea către conflict. Emfaza disciplinei sau chiar a impunerii etnice în utilizarea limbii, în practica religioasă, în modul de a se îmbrăca (până la uniformă impusă), în comportamentele cotidiene, în definirea legală a apartenenței (înregistrări, note pe documente, etc) poartă în sine un impuls nesănătos de a se socoti, la proba de forță, la contribuția de bună voie la binele comun, la ridicarea de baricade și frontiere fizice, la cererea unui teritoriu întreg doar pentru acea etnie.

Permiterea și favorizarea unei noțiuni practice mai flexibile și mai puțin exclusivă a apartenenței, și permiterea unei anumite osmoze între comunități diferite și o trimitere pluralistă din partea unor subiecți „de graniță” favorizează existența unor „zone gri”, cu definire slabă și disciplină etnică și deci cu un schimb mai liber, de inter-comunicare, de interacțiune.

Evitarea oricărei forme legale pentru „etichetarea” persoanelor din punct de vedere etnic (sau confesional etc.) face parte din măsurile necesare pentru prevenirea conflictului, a xenofobiei, a rasismului.

Autodeterminarea subiecților și a comunităților nu trebuie să plece de la definiția propriilor frontiere și a interdicțiilor de acces, ci mai degrabă de la definiția pozitivă a propriilor valori și obiective, și nu trebuie să ajungă la exclusivism și la separatism. Trebuie să fie posibilă o loialitate deschisă mai multor comunități, neexclusivistă, în care să se recunoască mai ales fiii imigranților, fii din „familiile mixte”, persoanele de formație pluralistă și cosmopolită.

6. RECUNOAȘTEȚI ȘI FACEȚI VIZIBILĂ DIMENSIUNEA MULTIETNICĂ:

DREPTURILE, SEMNELE PUBLICE, GESTURILE COTIDIENE, DREPTUL DE A SE SIMȚI DE-AL CASEI.

Coexistența etniilor, a limbilor, culturilor, religiilor și tradițiilor diferite pe același teritoriu, în același oraș, trebuie să fie recunoscută și vizibilă. Cei care aparțin diverselor comunități conviețuitoare trebuie să simtă că sunt „ai casei”, că au cetățenia, că sunt acceptați și că au rădăcini (sau că pot să prindă rădăcini). Bilingvismul (multilingvismul), starea de funcționare a instituțiilor religioase, culturale, lingvistice diferite, existența structurilor și ocaziilor specifice de chemare și valorificare a fiecărei etnii prezente sunt elemente importante pentru o cultură a conviețuirii. Cu cât se va organiza coexistența limbilor, culturilor, religiilor, semnelor caracteristice, cu atât se vor diminua disputele asupra apartenenței locurilor și a teritoriului a unei sau altei etnii: trebuie ca orice formă de exclusivism sau integralism etnic să fie dizolvată în coexistența naturală a semnelor, sunetelor și instituțiilor multiforme. (Franjo Komarica, episcop de Banja Luka, oraș mul-

tietnic majoritar sârb, astăzi destul de disputat între sârbi și croați, spune în mod simplu: „o câmpie cu multe flori diferite este mai frumoasă decât o câmpie unde crește o singură specie de flori”. Cu multă muncă Europa a învățat să accepte prezența mai multor confesiuni care pot coexista pe același teritoriu și să nu arate cu degetul pentru dominare asupra tuturor sau să elimine cu totul argumentul: acum trebuie ca acest proces să aibă loc explicit în legătură cu realitatea multiethnică; coexistența între etnii diferite în același spațiu, cu drepturi individuale și colective potrivite pentru asigurarea egalității în privința demnității și liberă pentru toți, trebuie să devină regula, nu excepția.

7. DREPTURILE ȘI GARANȚIILE SUNT ESENȚIALE DAR NU SUFICIENTE; NORMELE ETNOCENTRISTE FAVORIZEAZĂ COMPORTAMENTE ETNOCENTRISTE.

Să nu credeți că identitatea etnică și conviețuirea interetnică pot fi asigurate în primul rând de legi, structuri și tribunale, dacă nu sunt eradicat în rândul oamenilor și nu își găsesc fundamentul într-un consens social larg; nu trebuie subevaluată nici importanța unui cadru normativ clar și asigurator care să garanteze tuturor dreptul la propria identitate (prin intermediul drepturilor lingvistice, culturale, școlare, mijloacelor de informare etc.) la egalitate în privința demnității (prin garanții de participare deplină, împotriva oricărui tip de discriminare), la autogovernarea necesară, fără tentații anexioniste în favoarea oricăreia dintre comunitățile locale (totul, fără discriminare etnică) pentru a-și lua destinul în propriile mâini și obligațiile pentru cooperarea interetnică, astfel încât să dezvolte o conștiință teritorială (și „Heimat”) comună: acest fapt va putea contribui la descurajarea tentativelor de a rezolva tensiunile și conflictele cu forțări ale „statusului” teritorial (anexări, schimbări de granițe etc.).

Nu trebuie să uităm că legile și structurile puternic etnocentrice (bazate pe continua emfază a apartenenței etnice, pe neta separare etnică etc.) sfârșesc, inevitabil, prin aspirarea conflictelor și tensiunilor și la generarea sau întărirea atitudinilor etnocentrice, în timp ce – din contră – legile și structurile favorabile cooperării interetnice pot încuraja și întări alegerile unei bune conviețuiri.

8. DESPRE IMPORTANȚA MEDIATORILOR, CONSTRUCTORILOR DE PUNȚI, CELOR CARE RIDICĂ ZIDURI, EXPLORATORILOR DE FRONTIERE. ESTE NEVOIE DE „TRĂDĂTORI AI SOLIDITĂȚII ETNICE”, DAR NU „DEZERTORI”.

În orice situație de coexistență interetnică se scontează, în principiu, pe lipsa de

cunoaștere reciprocă, de raporturi, de familiaritate. O importanță extrem de pozitivă pot avea persoane, grupuri, instituții care să se poziționeze în mod conștient la granița între comunitățile conviețuitoare și să cultive în toate modurile posibile cunoașterea, dialogul, cooperarea. Promovarea de evenimente comune și ocazii de întâlnire și acțiune comună nu ia naștere din neant, ci necesită acțiuni tenace și delicate de sensibilizare, de mediere și de familiarizare, care se dezvoltă cu grijă și credibilitate. Lângă identitatea și granițele mai mult sau mai puțin clare ale diferitelor agregate etnice și de o relevanță fundamentală pe care unii, în societăți similare trebuie să ne dedicăm explorării și depășirii granițelor: activități care poate în situații de tensiune și de conflict seamănă cu contrabanda, dar sunt decisive pentru înmuierea rigidității în privința frontierelor, favorizează interacțiunea. Exploziile de naționalism, șovinism, rasism, fanatism religios etc. sunt printre factorii cei mai puternici de izbucniri în conviețuirea civilă care se cunosc (mai puternici decât tensiunile sociale, ecologice sau economice) și implică practic toate dimensiunile vieții colective: cultura, economia, viața cotidiană, prejudecățile, obiceiurile, pe lângă politică sau religie. Deci, este nevoie de o mare capacitate de a înfrunța și dizolva conflictele etnice. Pentru asta este necesar ca în fiecare comunitate etnică să se valorifice persoanele și forțele capabile de autocritică, asupra propriei comunități: adevărați „trădători ai spiritului etnic compact”, care însă, nu trebuie să se transforme niciodată în dezertori, dacă doresc să-și mențină rădăcinile și să rămână credibili. Chiar în cazuri de conflict este esențial să relativizezi și să diminuezi impulsurile care conduc diferite comunități etnice spre căutarea sprijinului extern (puteri tutelare, intervenții externe etc.) și să valorifice elementele comune de legătură cu teritoriul.

9. O CONDIȚIE VITALĂ: SUPRIMAREA ORICĂREI VIOLENȚE

În coexistența interetnică este dificil să nu existe tensiuni, competiții, conflicte: totuși conflictele de origine etnică, religioasă, națională, rasială etc. au o putere enormă de implicare și de mobilizare și pun în discuție atâtea elemente de emoție colectivă încât sunt destul de dificil de guvernat și de ghidat către soluții raționale, dacă ne scapă din mână.

Din acest motiv există o necesitate care devine imperativă asupra tuturor celorlalte: suprimarea oricărei forme de violență, reacționarea cu maximă decizie ori de câte ori apare un germen de violență etnică, care – dacă este tolerată – riscă să de-a naștere unor spirale într-adevăr devastatoare și incontroabile. Și în acest caz, nu sunt suficiente legile sau polițele, ci trebuie să existe o repulsie socială și morală decisivă, cu rădăcini puternice: un convins și convingător NU împotriva violenței.

10. PLANURILE PIONIERE ALE CULTURII CONVIEȚUIRII: GRUPURI MIXTE INTERETNICE

O valoare inestimabilă pot avea, în situații de tensiune, conflict sau în simpla coexistență interetnică, grupurile mixte (oricât de mici ar fi acestea). Ele pot experimenta pe propria piele, ca într-un curajos laborator pionier, problemele, dificultățile și oportunitățile conviețuirii interetnice. Grupurile interetnice pot avea valoarea lor și se pot desfășura în cele mai diferite domenii: de la religie la politică, de la sport la socializarea în timpul liber, de la sindicalism la angajament cultural. Acesta ar fi, în orice caz terenul cel mai avansat de experimentare a conviețuirii și de aceea merită tot sprijinul din partea celor care poartă în inimă arta și cultura conviețuirii ca unică alternativă realistă la renașterea unei barbarii etnocentriste generalizate.

Translation by Eugenia Popa

2010. Stava Association

2011. Fddpa Association (*Force pour la défense des droits des paysans haïtiens*), in memory of Elane Printemps Dadoue

2012. Association Tunisienne des femmes démocrates

Aleksander Langer: dhe dhjetë pikat mbi artin e bashkëjetesës

1. BASHKËJETESA MULTI-ETNIKE DO TË JETË MBI TË GJITHA NORMË E JO PËRJASHTIM; ALTERNATIVA QËNDRON MES MONOPOLIZMIT ETNIK DHE BASHKËJETESËS.

Situatat e bashkëjetesës së komuniteteve me gjuhë, kulturë e etni të ndryshme në të njëjtin territor do të ekzistojnë gjithmonë e më shpesh, sidomos në qytete. Kjo veç të tjerash, nuk është as edhe diçka e re. Edhe në qytetet antike e mesjetare kishte lagje afrikanësh, grekësh, armenësh, ebrejsh, polakësh, gjermanësh, spanjollësh... Pra bashkëjetesa pluri – etnike¹), pluri – kulturore, pluri- fetare, shumëgjuhëshe, pluri – kombëtare, i përket e do t’i përkasë gjithmonë normalitetit, jo përjashtimit. S’do mënd që nuk do të thotë se kjo është diçka e lehtë dhe natyrale, përkundrazi. Dallimet, e panjohura, e huaja të ndërlikojnë jetën, mund të të frikësojnë, mund të shndërrohen në objekt mosbesimi dhe urrejtjeje, mund të shkaktojnë garimin deri në ekstrem të “mors tua, vita mea”². E tregon vetë eksperiencia e kujt martohet në një tjetër luginë të së njëjtës zonë, ku i duhet të përshtatet e po ashtu të kërkojë respekt e përshtatje. Emigrimet gjithmonë e më masive, e paqëndrueshmeria që sjell jeta moderne e bëjnë të paevitueshme rritjen e ndërthurjes ndër-etnike e ndër-kulturore anëmbanë botës. Për herë të parë në histori, ndoshta, mundet, të zgjedhet ndërgjegjshmërisht trajtimi e zgjidhja paqësore e lëvizjes së kaq shumë personave, bashkësive, pupujsh, edhe pse shkaku i tyre është shpesh dhuna (mjerimi, shkatërrimi i mjedisit, luftrat, përndjekjet...) Për këtë nuk mjaftojnë retorikat dhe vullnetarizmi i deklaruar: nëse dëshirohet vërtet ndërtimi i një bashkëjetese mes të komuniteteve të ndryshme në të njëjtin territor, duhet krijuar një art të ndërlikuar i bashkëjetesës.

Nga ana tjetër duket gjithmonë e më e qartë sesi qasjet e bazuara mbi njohjen e të drejtave etnike o të ngjashme me to – për shëmbull kombëtare, fetare, tribale, “racore” – përmes objektivave si p.sh të një shteti etnik, separatizmit etnik, pastrimit etnik, homogenizimit kombëtar etj, çojnë në konflikte e luftra të përmasave të paparishikueshme. Alternativa mes përjashtimit etnik (sado e

1 termi “etnik”, “etni”, këtu përdoret për lehtësi kuptimore të karakteristikave nacionale, gjuhësore, fetare, kulturore që përcaktojnë një identitet kolektiv e i cili mund ta degradojë këtë të fundit deri në etnocentricizëm : ego – mania kolektive nga më të përhapurat sot për sot. (shënim i Alexander Langer).

2 “Mors tua vita mia” – shprehje latine: “vdekja jote jeta ime”.

motivuar të jetë, edhe si vetëmbrojtje) dhe bashkëjetesës pluri – etnike, përbën çelësin e vërtetë për zgjidhjen e problematikave etnike të sotme. Qofshin këto të etnive të shtypura apo minoritare, të emigrimeve të fundit apo të kahershme, të pakicave fetare, të rizgjimeve etnike apo të konflikteve ndër- etnike, ndër – fetare, ndër – kulturore.

Bashkëjetesa pluri – etnike mund të perceptohet e të përjetohet më shumë si një pasurim e mundësi sesa një ndëshkim: nuk kanë peshë thirrjet kundër racizmit, intolerancës e xenofobisë, por përvojat e planet e shëndetshme si edhe një kulturë e bashkëjetesës.

2. IDENTITET E BASHKËJETESË: ASNJËHERË NJËRA PA TJETRËN; AS PËRFSHIRJE/AS PËRJASHTIM I FORCUAR.

“Sa më qartë ndarja, aq më i qartë mirëkuptimi”: sot ngre krye një prirje e fortë për t’i trajtuar problemet e bashkëjetesës multi – etnike përmes ndasive të mirfillta. Nuk janë shumë të parapëlqyeshme as modelet “melting-pots” –at, kazane çorbash, model që qëllimisht ndiqet haptazi si objektiv (si për shëmbull në USA), pa llogaritur revoltat kundër asimilimeve pak a shumë të forcuara. Njëkohësisht hasen lëvizjet për barazi, kundër marginalizimit e dallimit etnik, për barazi në dinjitet.

Prova bindëse nuk kanë dhënë as politikat e përfshirjes së forcuar (asimilimi, ndalimi i gjuhës dhe i fesë, etj.) as përjashtimi i forcuar (shpërfillja, getoizimi, dëbimet, përzënjet...). I duhet dhënë mundësia një game të gjërë zgjedhjesh individuale e kolektive, shkëmbime momentesh “intime” etnike si edhe takimeve e bashkëpunimeve ndër- etnike. Duhet të jetë reciproke garantimi i ruajtjes së identitetit nga njëra anë dhe e dinjitetit të barabartë e gjithpërfshirjes nga ana tjetër. Kjo kërkon, pa dyshim, jo vetëm rregulla të përbashkëta e urdhëresa, por mbi të gjitha, orientimin e komuniteteve të interesuara drejt kësaj mundësie bashkëpunimi.

3. NJOHJA, E FOLURA, INTERESIMI, NDËR-VEPRIMI: ”SA MË SHUMË TË BËHEMI ME NJËRI TJETRIN AQ MË MIRË DO TË KUPTOHEMI”

Bashkëjetesa ofron e kërkon mundësi të shumta njohjeje reciproke. Realizimi i saj në kushte dinjiteti të barabartë e në mungesë të një marginalizimi, ka nevojë për zhvillimin në maksimumin e mundshëm të nivelit të njohjes reciproke. “Sa më shumë të bëhemi me njëri tjetrin, aq më shumë do të kuptohemi”, mund të jetë

kundërpërgjigja kundrejt parrullës separatiste të sipërpërmëndur. Njohja e gjuhës, e historisë, e kulturës, e zakoneve, e paragjykimeve e prototipeve, e frikërave të komuniteteve të ndryshme bashkëjetues, janë një hap i rëndësishëm në raportin ndër – etnik. Një rol të rëndësishëm mund të luajnë burimet e informimit publik (gazetat, transmetimet, radiot, ecc. ndër – kulturore, shumë – gjuhëshe, etj.), rastet e mësimdhënieve apo të argëtimeve të përditëshme, madje edhe mardhëniet e ndërsjellta të rastit, mundësia për të ndarë sëbashku të paktën, në raste të veçanta, edhe ngjarje “ personale” me komunitete të tjera (festa, rite, etj), qoftë edhe sikur ftesa për drekëra e darkëra. Libra të zakonshëm historik, gëzime të përbashkëta, ndoshta edhe momente lutjesh fetare apo meditimesh të përbashkëta, mund të ndihmojnë shumë në parandalimin e rrezikut të konsolidimit, të normalizimit e natyralizimit të ideve etnocentrike.

4. ETNIKE, PSE JO, POR JO VETËM PËRMES NJË ELEMENTI: TERRITOR, GJINI, POZICION SHOQËROR, KOHË E LIRË E TË TJERA EMËRTIME TË PËRBASHKËTA.

Organizimi etnik i komuniteteve të ndryshme, ka me vete të drejtën e tij ligjore, e madje shpesh edhe arsytet e veta të shëndosha: por kjo duhet të mbetet një zgjedhje e lirë, pa u shndërruar në integraliste e totalitare. Pra na duhet të pranojmë parti etnike, shoqata etnike, klube etnike, shpesh edhe shkolla e institucione fetare etnike. Por kuptohet që nëse synohet mbi të gjitha nxitja e bashkëjetesës në vënd të vet – izolimit etnik, duhet të merren parasysh të gjitha përmasat e tjera të jetës personale e të përbashkët që nuk janë në linjë të parë me karakterin etnik. Si fillim territori i përbashkët e përkujdesja për të, por edhe synimet e interesat profesionale, shoqërore, të moshës, e në veçanti të gjinisë; gratë mund të zbulojnë e t'i përjetojnë më mirë objektivat dhe emocionet e përbashkëta. Duhet shmangur qëndrimi i gjatë i një personi, në jetën e tij, në struktura e përmasa etnike, duke ju ofruar edhe mundësi të tjera që të kenë si rregull bazë: ndër – etninë. Është e rëndësishme që njerëzit të mund të takohen e të flasin e të merren në konsideratë jo vetëm nëpërmjet “përfaqësimeve dipolomatike” të etnive përkatëse, por drejtpërsëdrejti: është domethënëse që çdo person të mund të gëzojë të drejta të plota njerëzore dhe personale, përkrah të drejtave të domosdoshme kolektive, disa prej të cilave do të kenë edhe një fill etnik (përdorimi i gjuhës, ruajtja e traditave, etj.); jo të gjitha të drejtat kolektive duhet të përftohen e të kanalizohen nëpërmjet linjave etnike (si përshëmbull, të drejtat sociale – të banimit, të punëmarrjes, shërbimeve, të shëndetit... – apo të ambientit).

5. TË PËRCAKTOHET E TË KUFIZOHET NË MËNYRA SA MË PAK TË NGURTË PËRKATËSIA, TË MOS PËRJASHTOHEN PËRKATËSITË DHE NDËRHYRJET E SHUMTA.

Normalisht përkatësia etnike nuk ka nevojë për një emërtim të veçantë o përkufizime: para se të jetë fryt i mundësive, i dëshirave, i një zgjedhjeje të caktuar, është fryt i historisë, i traditës, i edukimit, i zakoneve. Sa më i ngurtë dhe i sajuar të jetë përcaktimi i përkatësisë dhe kufizimi i të tjerave, aq më i mundshëm është rreziku i prirjes për konflikt. Emfaza e disiplinës apo më keq, përcaktimi etnik në përdorimin e gjuhës, në praktikën fetare, në të veshurit, (kjo deri edhe si përcaktim uniformësh), në sjelljet e përditshme, si dhe përcaktimi ligjor i përkatësisë (rregjistrime, shënime mbi dokumenta, etj.), mbart në vetvete një shtysë të sëmure për t'u llogaritur, si provë force, tërheqje litari, për ngritje barrikadash e kufijsh fizik, për kërkesë të një territori të gjithin për vete.

Në të kundërtën, lejimi dhe nxitja, një koncept praktik më elastik e më pak përjashtues sesa përkatësia, e si pasojë krijimi i një lloj ozmozi mes komuniteteve të ndryshme me dëshmitë e shumta të personave “kufitarë”, ndihmon krijimin e “zonave gri”, me ngjyrim e materie të vakët etnike, që lehtëson shkëmbimin e lirë ndër – komunikues e ndër – veprimin.

Evitimi i çdo forme ligjore që “vulos” personat sipas këndvështrimit etnik (apo fetar, etj.) është pjesë e domosdoshme e masave parandaluese kundër konfliktit, xenofobisë, racizmit.

Vetvendosja e personave dhe e komuniteteve nuk duhet të nisë nga përcaktimi i kufijve të veta e të mungesës së akseseve, por nga vlerat pozitive personale e objektike, e nuk duhet të çojë në përjashtim e ndarje. Duhet të bëhet e mundur një drejtësi e hapur për më shumë se një komunitet, një drejtësi jo përjashtuese, ku të gjejnë veten sidomos fëmijët e emigrantëve, fëmijët e “familjeve të përziera”, njerëz me formim të lartë e të gjithanshëm.

6. NJOHJA DHE VËNIA NË PAH E PËRMASAVE MULTI-ETNIKE: TË DREJTAT, SHENJAT PUBLIKE, TË PËRDITSHMET, E DREJTA PËR T'U NDJERË SI NË SHTËPI.

Bashkëjetesa e grupeve të ndryshme etnike, gjuhëve, kulturave, feve dhe traditave në të njëjtin territor, në të njëjtin qytet, duhet të njihet e dhe të spikasë. Anëtarët e komuniteteve të ndryshme që jetojnë sëbashku duhet të ndjehen “të shtëpisë”, që janë shtetas, që janë të mirëpritur e që kanë hedhur rrënjë (o që mund të hedhin rrënjë). Dy- (apo shumë-) gjuhësimi, mundësia e ushtrimit të institucioneve fetare,

kulturore, gjuhësore, ekzistenca e strukturave e të rasteve specifike të nxitjes e vlerësimit të çdo grupi etnik të pranishëm, janë elementë të rëndësishëm për një kulturë të bashkëjetesës. Sa më shumë të organizohet bashkëjetesa e gjuhëve, e kulturave, e besimeve fetare, e shenjave karakteristike, aq më pak do të na duhet të merremi me mosmarrëveshje mbi rëndësinë e vëndeve e të territoreve të këtij apo të atij grupi etnik: duhet që çdo formë përjashtimi apo integrimi etnik të zbehet në bashkëjetesë të shenjave, të tingujve e të institucioneve shumformëshe. (Franjo Komarica, peshkop i Banja Luka-s, qytet multi –etnik me shumicë serbe, sot objekt përplasjesh mes serbëve e kroatëve, e shpjegon këtë në një mënyrë të thjeshtë:” një livadh me lule të larmishme është më i bukur sesa një tjetër në të cilin rritet vetëm një lloj luleje”).

Europa me mundim u mësua me praninë e besimeve të tjera fetare në territorin e saj e me heqjen dorë nga synimi i zotërimit të të gjithëve e të gjithçkaje, apo të debimit reciprok: tani duhet që i njëjti proces të ushtrohet edhe në realitetet multi-etnike; të jeturit bashkë të grupeve etnike të ndryshme në të njëjtën hapësirë, me të drejta individuale e kolektive që garantojnë dinjitet të barabartë e liri për të gjithë, duhet jetë rregull, jo përjashtim.

7. TË DREJTAT E GARANCITË JANË THELBËSORE POR TË PAMJAFTUESHME; RREGULLAT ETNOCENTRIKE NXISIN VEPRIME ETNOCENTRIKE.

Të merret parasysh që identiteti etnik e bashkëjetesa ndër – etnike nuk mund të jenë të garantuara vetëm nëpërmjet ligjit, institucioneve, strukturave të Gjykatave, nëse nuk ka zënë rrënjë tek njerezit e nëse nuk kanë gjetur mbështetje të gjërë në shoqëri; por njëkohësisht nuk duhet të nënvleftësohet as rëndësia e një kuadri normativ të qartë e nxitës, që t'u sigurojë të gjithëve të drejtën e identitetit individual (përmes të drejtave gjuhësore, kulturore, shkollore, mjeteve të informimit, etj), të barazisë në dinjitet (përmes garancive për gjithpërfshirje, kundër çdo lloj diskriminimi), të domosdoshmërisë për vetqeverisje, pa tundime aneksimi në favor të ndonjë grupi etnik të caktuar. Në veçanti duket me shumë rëndësi që situatat e bashkëjetesës ndër – etnike të gëzojnë një kuadër pamvarësie të tillë që të detyrojnë komunitetin lokal (të gjithë, pa asnjë dallim etnik) të marrë vetë në dorë fatin e vet e të shtrëngoje bashkëpunimin ndër – etnik aq sa të zhvillohojë një ndërgjegje territoriale (e të “Heimat-it”³) të përbashkët: kjo mund të ndihmojë në shkurajimin e tundimeve për t'i zgjidhur tensionet dhe konfliktet

3 Heimat është një term i gjuhës gjermane që shpesh nënkupton vëndin si territorin në të cilin jetohej, një “shtëpi” apo një “ atdhe i vogël”.

me kufizime të “statuteve” territoriale (aneksime, ndryshime kufijsh, etj.). Gjithashtu nuk duhet harruar që ligjet dhe strukturat tepër etnocentrike (bazuar në vënien e vazhdueshme të theksit mbi përkatësinë etnike, mbi ndarjet etnike të mirfillta, etj.) sjellin në mënyrë të pashmangshme ashpërsimin e konflikteve e të tensioneve, përforcojnë sjelljet etnocentrike; në të kundërt – ligjet dhe strukturat e favorshme për bashkëpunim ndër – etnik mund të ndihmojnë e të nxisin zgjedhje të shëndetshme të bashkëjetesës.

8. MBI RËNDËSINË E NDËRMJETËSVE, NDËRTUESVE TË URAVE, KAPËRCYESVE TË MUREVE, EKSPLORUESVE TË KUFIJVE. NEVOJITEN “ TRATHTARË TË NJËHSIMIT ETNIK”, POR JO “ DEZERTOR”

Dihet që në fillim të çdo situatë bashkëjetese ndër – etnike ka mungesë njohjeje reciproke, mardhëniesh dhe familjarizimi. Një rëndësi të madhe marrin njerëzit, grupet, institucionet që vihen me dëshirë në rolin e ndërmjetësit në kufij të komuniteteve bashkëjetuese duke ndihmuar në të gjitha format njohjen, dialogun, bashkëpunimin. Përrurimi i ngjarjeve të përbashkëta, takimet e aksionet e përbashkëta, nuk vijnë nga hiçi, por nga një punë delikate e këmbëngulëse për ta bërë të prekshëm ndërmjetësimin e familjarizimin, gjë që duhet ushtruar me kujdes e me besueshmëri. Krahas identitetit e kufijve pak e shumë të përcaktuar të shumë grupeve etnike, kanë një rëndësi të veçantë ata anëtarë grupesh, që u përkushtohen hulumtimit dhe kapërcimit të kufijve: aktivitet, ndoshta në situata të ndera konflikti do t'i ngjante një kontrabande, i domosdoshëm për çngurtësimin, relativizimin e kufijve, nxitjen e ndër – veprimit.

Shpërthimet e nacionalizmave, të shovinizmave, të racizmave, fanatizmave fetarë, etj. njihen si ndër faktorët më shkatërrimtarë të bashkëjetesës civile (më shumë sesa tensionet sociale, ekologjike apo ekonomike), e përfshijnë të gjitha fushat e jetës kolektive: kulturë, ekonomi, të përditshmet, paragjykimet, zakonet, pa llogaritur këtu politikën dhe fenë. Për këtë, përballimi e zgjidhja e konfliktit etnik, ka nevojë për një përgatitje e lartë. Kjo kërkon që në çdo komunitet etnik tu jepet vlerë personave e forcave të afta për autokritikë: “trathtarë të vërtetë e autentik të njëvehtsimin etnik”, që nëse janë të interesuar ti ruajnë rrënjët e tyre e të fitojnë besueshmëri, nga ana tjetër s’duhet në asnjë mënyrë të transformohen në dizertorë. Pikërisht në rast konflikti është e rëndësishme të relativizohen e të zvogëlohen prirjet e komuniteteve të ndryshme etnike për të kërkuar mbështetje të jashtëme (fuqi mbrojtëse, ndërhyrje, etj.) e të vlerësohen elementente të përbashkëta të territorit.

9. KUSHT I DOMOSDOSHËM: PARANDALIMI I ÇDO DHUNE

Vështirë të mos ketë presione, garime, përplasje në bashkëjetesën ndër – etnike: për fat të keq, përplasja etnike, kombëtare, raciale, fetare etj., kanë një pushtet gjithëpërfshirës e mobilizues të jashtëzakonshëm, e vënë në veprim mekanizma të shumtë e me ndjeshmëri aq të lartë kolektive, sa, në raste të daljes jashtë kontrolli të situatës, bëhet i vështirë zotërimi e adresimi i saj drejt zgjidhjeje të arsyeshme. Një nga nevojat me prioritet më të lartë është: parandalimi i çfarëdolloj forme të dhunës, reagimi i menjëhershëm kundër çdo shfaqjeje të farës së dhunës etnike, gjë që – në të kundërt mund të krijojë një spirale shkatërrimtare dhe të pakontrollueshme. Edhe në këtë rast nuk mjaftojnë ligjet apo policia, por një mënjanim social e moral i drejtpërdrejtë, i menduar mirë: një Jo e qartë dhe bindëse kundër dhunës.

10. FILIZAT PIONERË TË KULTURËS SË BASHKËJETESËS: GRUPET E PËRZIERA NDËR – ETNIKE.

Një vlerë të paçmuar në situata të ndera konflikti apo thjesht bashkëjetese ndër-etnike, mund të kenë grupet e përziera (sado të vogla që të jenë). Këto mund përjetojnë në kurriz të tyre, si në një laborator të guximshëm pionieristik, problemet, vështirësitë e mundësitë e bashkëjetesës ndër – etnike. Grupet ndër-etnike mund të kenë vlerën e tyre të çmuar duke u ushtruar në fusha nga më të ndryshmet: nga feja në politikë, nga sporti në kohën e lirë, nga sindikalizmi te angazhimi kulturor. Në çdo rast, janë terreni më i përshtashëm për të provuar bashkëjetesën, e për këtë arsye meritojnë çdo mbështetje nga ata që e kanë për zemër artin dhe kulturën e bashkëjetesës si e vetmja rrugë reale kundër rizgjimit të një barbarie të gjërë etnocentrike.

Translation by Gentiana Minga

2013. Donors of music

2015. Adopt Srebrenica

Alexander Langer: On maddede birlikte yaşam sanatı

1. ÇOK ETNISİTELİ BİRLİKTE YAŞAM BİR İSTİSNA DEĞİL KAİDE OLACAKTIR;
SEÇİMİMİZİ ETNİK MÜNHASIRLIK VE BİRLİKTE YAŞAM ARASINDA YAPACAĞIZ.

Farklı dilsel, kültürel, dini ve etnik toplulukların aynı topraklarda birlikte yaşamaları özellikle kentlerde olmak üzere gittikçe daha yaygın bir hale gelecektir. Aslında bu, yeni bir olgu değildir. Eski çağ ve Orta çağ kentlerinde de Afrikalı, Yunan, Ermeni, Yahudi, Polonez, Alman, İspanyol mahalleleri vardı...

Çok etnisiteli¹, çok kültürlü, çok dinli, çok dilli, çok uluslu birlikte yaşam, bu nedenle, gittikçe istisna olmaktan çıkarak bir norm haline gelecektir. Ancak bu, kolay ya da kendiliğinden olacağı anlamına gelmiyor; bilakis... Çeşitlilik, bilinmeyen, yabancı olan, hayatı karmaşıklştırır, korkutabilir, bir çatışma ve düşmanlık nesnesi olabilir, aşırı bir rekabete yol açarak “mors tua, vita mea” (senin ölümün, benim yaşamım)’a kadar gidebilir. Aynı bölgedeki iki ayrı köyden insanların birbirleriyle evlendiklerinde uyum sağlamak zorunda kalmaları ve aynı saygı ve uyumu karşıdan beklemleri de bunu destekler bir deneyimdir. Gittikçe artan göçler ve modern hayatın getirdiği hareketlilik dünyanın her köşesinde etnik gruplar ve kültürler arası etkileşim seviyesini artırmaktadır. Tarihte ilk kez, insanların, toplumların, halkların bu kadar çok yer değiştirmesini, kökeninde şiddet de yatıyor olsa (sefalet, sömürü, çevresel tahribat, savaş, zulüm...) barışçıl bir biçimde ele almak ve çözmek yönünde bilinçli bir tercih yapmak – belki de – mümkündür. Ama retorik ve iyi niyet beyanı yeterli değildir, eğer aynı toprakları paylaşan farklı insanlar arasında birlikte yaşamı mümkün kılmak istiyorsanız, karmaşık bir birlikte yaşam sanatı geliştirmeniz gerekir.

Diğer taraftan, etnik statü, etnik ayrılıkçılık, etnik arınma, ulusal homojenleşme gibi hedefler güden etnik veya benzeri – ör. milliyet, din, kabile, “ırk” temelli- hak iddiasına dayanan yaklaşımların, öngörülemez boyutlarda çatışmalara ve savaşlara neden olduğu gittikçe daha aşikâr hale gelmektedir. İster baskı gören ya da azınlıktaki etnik gruplar, ister yakın zamanda ya da daha eski tarihlerde göç etmiş etnik gruplar, dini azınlıklar, etnik uyanışlar ya da etnik gruplar arası, dinler arası ve kültürler arası çatışmalar durumunda olsun, etnik münhasırlık (gerekçesi, öz savunma olsa bile,) ve çok etnisiteli birlikte yaşam, günümüzde etnisite sorunsalı

1 “Etnik”, “etnisite” terimleri, burada, kolektif kimliği belirleyen ve onu etnik merkeziliğe kadar götürebilecek ulusal, dilsel, dini ve kültürel özellikleri en geniş biçimde kapsamaktadır: Günümüzde etnik merkeziliğin en yaygın hali kolektif egomanyadır.

lının ana konusunu teşkil etmektedir.

Çok etnisiteli birlikte yaşam bir mahkumiyetten çok, bir zenginlik ve bir fırsat olarak algılanabilir ve yaşanabilir: Irkçılığa, hoşgörüsüzlüğe ve yabancı düşmanlığına karşı söylevlerden ziyade, olumlu deneyimler ve projelere ve bir birlikte yaşam kültürüne ihtiyaç vardır.

2. KİMLİK VE BİRLİKTE YAŞAM: BİRİ OLMAKSIZIN, DİĞERİ DE OLMAZ; NE KAPSAYICILIK NE DE DIŞLAYICILIK ZORLA OLMAZ.

“Ne kadar net ayrılırsak, birbirimizi o kadar iyi anlarız”: Günümüzde çok etnisiteli birlikte yaşam sorunlarını daha net ayrışmalarla ele almaya doğru yoğun bir yönelim var. ABD’nin hedeflediğini belirttiği “melting pots”, eritme potası kavramı geniş bir kabul görmüyor, az çok zorlama asimilasyonlara karşı sayısız başkaldırı ortaya çıkıyor. Aynı zamanda eşitlik ve eşit saygınlık yanlısı, ötekileştirme ve etnik ayrımcılık karşıtı hareketler gelişiyor.

Bugüne kadar ne zorlayıcı kapsayıcılık (asimilasyon, dil ve din yasakları, vb.) ne de zorlayıcı dışlama politikaları (ötekileştirme, gettolaştırma, sınır dışı etme, kıyım...) olumlu sonuç vermiştir. Etnik “yakınlık”, (biz bize olma) anları kadar etnik gruplar arası işbirliği ve buluşma noktalarını mümkün kılan daha geniş bir bireysel ve kolektif tercih yelpazesine imkan tanınmalıdır. Bir yandan kimliğin korunmasının garantisi, diğer yandan da eşit saygınlık ve katılım birbirini tamamlamalıdır. Bu, doğal olarak, sadece resmi kurallar ve düzenlemeler değil, her şeyden önce ilgili toplulukların birlikte yaşam seçeneğine doğru yönelmelerini gerektirmektedir.

3. BİRBİRİMİZİ TANIMAK, KONUŞMAK, BİLGİLENMEK, ETKİLEŞMEK: “NE KADAR ÇOK İLİŞKİ İÇİNDE OLURSAK, BİRBİRİMİZİ O KADAR İYİ ANLARIZ”.

Bir arada yaşam birbirini tanıma açısından birçok imkan sunar ve gerektirir. Eşit saygınlıkla ve ötekileştirme olmaksızın gerçekleşebilmesi için, birbirini tanıma düzeyinin mümkün olduğunca yukarı çekilmesi gerekmektedir. “Ne kadar çok ilişki içinde olursak, birbirimizi o kadar iyi anlarız”, yukarıda anılan ayrılıkçı slogana bir karşı öneri teşkil edebilir. Bir arada yaşayan farklı toplulukların dilini, tarihini, kültürünü, alışkanlıklarını, önyargılarını ve basmakalıp düşüncelerini, korkularını öğrenmek, etnik gruplar arası ilişkide atılacak en temel adımdır. Ortak haber alma kaynakları (çok kültürlü, çok dilli gazeteler, yayınlar, radyolar, vb.), ortak öğrenme ve eğlenme fırsatları, nadiren dahi olsa bir arada vakit

geçirmek, farklı bir topluluğun “iç” etkinliklerinden birine (bayramlar, törenler, vb.) – istisnai de olsa – katılma imkanı, hatta basit bir yemek daveti dahi önemli bir işlev görebilirler. Ortak tarih kitapları, kamu etkinliklerinin ortak kutlanması, hatta ortak dua ve meditasyon anları, etnik merkezli görüşlerin doğal hale gelerek kalıplaşması riskinin önüne geçilmesine yardımcı olabilirler.

4. ETNİK OLSA BİLE, TEK BOYUTLU OLMAYAN ALANLAR VARDIR: ÇEVRE, CİNSİYET, SOSYAL KONUM, BOŞ ZAMAN VE DAHA BİRÇOK ORTAK PAYDA.

Topluluğun, farklı toplulukların etnik örgütlenmesinin bir meşruiyeti ve bazen de geçerli nedenleri vardır, ancak özgürce seçilmiş olup köktenci ve totaliter bir boyuta dönüşmemek kaydıyla... Bu nedenle etnik siyasi partileri, etnik dernekleri, etnik kulüpleri, hatta etnik okulları ve ibadethaneleri kabullenmeliyiz. Ancak etnik bir öz-tecrit yerine birlikte yaşamın desteklenmesi isteniyorsa, kişisel ve toplumsal hayatın etnik özelliği öne çıkmayan diğer boyutlarının güçlendirilmesi gerekecektir. Öncelikle birlikte yaşanan topraklar ve ona gösterilen özen, bunun yanında, profesyonel, sosyal ve yaş grupları, cinsiyete dayalı hedefler ve çıkarlar öne çıkarılmalıdır; özellikle kadınlar ortak hedef ve hassasiyetleri daha iyi keşfedebilir ve yaşayabilirler. İnsanların tüm hayatlarını ve günün her anını etnik yapı ve boyutlar içerisinde geçirmesinin önüne geçilmeli, normal olarak etnik gruplar arası temellere dayanan başka fırsatlar da sunulmalıdır. İnsanların sadece kendi etnik gruplarının “diplomatik temsilcisi” aracılığıyla değil, doğrudan bir araya gelip konuşabilmeleri ve kendilerini ifade edebilmeleri elzemdir: Bu nedenle gerekli olan ve bazıları dilin kullanımı, geleneklerin korunması, vb. gibi etnik bir çağrışıma da sahip kolektif hakların yanı sıra, herkesin sağlam bireysel insan haklarından faydalanması oldukça önemli bir husustur; tüm kolektif haklar etnik aidiyete göre kullanılmamalı ve yönlendirilmemelidir (ör. Sosyal haklar - ev, istihdam, sosyal yardım, sağlık- veya çevresel haklar).

5. AIDIYET BELİRLENİR VE SINIRLANDIRILIRKEN ASGARI DÜZEYDE KATI OLUNMALI, ÇOĞUL AIDIYET VE ETKİLEŞİMLER HARIÇ TUTULMAMALIDIR.

Normal olarak etnik aidiyet belirli bir tanım veya sınırlama gerektirmez: Bir seçenek, bir irade, veya belirli bir tercih olmaktan ziyade tarihin, geleneğin, eğitimin ve alışkanlıkların ürünüdür. Aidiyetin tanımı ve başkalarıyla arasına koyduğu sınır ne kadar katı ve yapay olursa, içerisinde o kadar tehlikeli bir çatışma eğilimi barındırır. Dil kullanımında, dini uygulamalarda, kılık kıyafette (empoze edilen

üniformaya kadar), günlük davranışlarda etnik disiplin ya da vecibelerin vurgulanması ve aidiyetin özellikle yasal tanımının yapılması (nüfus kayıtları, kimlik belgelerindeki ibareler, notlar, vb.) beraberinde kendi gücünü test etmeye, kuvvet gösterisinde bulunmaya, çekişmeye, fiziksel barikatlar ve sınırlar inşa etmeye, tamamen ve münhasıran kendine ait toprak talep etmeye iten sağlıksız bir dürtüyü getirir.

Oysa, aidiyetin daha esnek ve münhasırlıktan daha uzak bir yorumunun kabul edilmesi ve desteklenmesi; farklı topluluklar arasında belirli bir geçişime ve “sınırlardaki” bireylerin herkes için bir referans haline gelmesine izin verilmesi, etnik tanım ve disiplinin zayıf olduğu, dolayısıyla daha serbest bir alışveriş, iletişim ve etkileşimin yaşandığı “gri bölgeler” in oluşmasına imkan tanır.

İnsanları etnik (veya dini, vb.) yönden “etiketleme” nin tüm yasal biçimlerinden kaçınmak, etnik çatışma, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığa karşı alınması gereken önlemlerin bir parçasıdır.

Bireylerin ve toplulukların kendi kaderini tayin etmesinin hareket noktası, kendi sınırları ve erişim yasakları değil, kendi değer ve amaçlarının pozitif bir tanımlanması olmalı ve münhasırlığa ve ayrılıkçılığa varmamalıdır. Birden fazla topluluğa açık, münhasır olmayan bir bağlılık mümkün olabilmeli, özellikle de göçmenlerin çocukları, “karma aileler” in çocukları, çoğulcu ve kozmopolit yetişmiş insanlar onda kendilerini bulabilmelidir.

6. ÇOK ETNISİTELİ BOYUTU KABUL ETMEK VE GÖRÜNÜR KILMAK: HAKLAR, KAMUSAL SİMGELER, GÜNLÜK DAVRANIŞLAR, KENDİNİ EVİNDE HİSSETME HAKKI.

Farklı etnik grupların, dillerin, kültürlerin, dinlerin ve geleneklerin aynı topraklarda, aynı şehirde, birlikte varoluşu kabul edilmeli ve görünür kılınmalıdır. Birlikte yaşayan farklı topluluklara ait bireylerin kendilerini “evlerinde” adanmeleri, yurttaş olduklarını, kabul edildiklerini ve köklerinin orada olduğunu (ya da kök salabileceklerini) hissetmeleri gerekmektedir. İki (veya çok-) dillilik, farklı din, kültür ve dil kurumlarına sahip olunabilmesi, var olan her etnik grubu öne çıkaran ve onlara değer veren yapı ve fırsatların var olması, birlikte yaşam kültürünün önemli unsurlarıdır. Dillerin, kültürlerin, dinlerin, ayırt edici özelliklerin bir arada var olması örgütlendiği ölçüde, şu veya bu etnik gruba ait yer veya toprakların meşruluğu kavgaları da azalacaktır: Bunun için, etnik münhasırlığın ve köktencililiğin tüm unsurları, çok şekilli simgeler, sesler ve kurumların doğal biçimde birlikte varoluşu içerisinde seyrermelidir. (Hırvatistan'ın, çoğunluğunu Sırpın oluşturduğu, günümüzde Sırp ve Hırvatlar arasında halen tartışılan,

çok etnisiteli kenti Banja-Luka'nın piskoposu Franjo Komarica, bunu çok basit biçimde ifade etmiştir: “Farklı çiçeklerle dolu bir çayır, tek çeşit çiçeğin yettiği bir çayırdan daha güzeldir”).

Avrupa aynı topraklarda birden fazla inancın varlığını kabul etmeyi, herkes ve her şey üzerinde hakimiyet kurmamayı veya birbirini dışlamamayı öğrenmek için çok çaba sarf etti: Şimdi aynı sürecin açık bir biçimde çok etnisitelilik gerçeği için yaşanması gerekmektedir. Aynı ortamda farklı etnik grupların herkesin eşit saygınlık ve özgürlüğünü garanti altına alacak bireysel ve kolektif haklara sahip olarak birlikte yaşamaları istisna değil kaide olmalıdır.

7. HAKLAR VE TEMİNATLAR ELZEM OLMAKLA BİRLİKTE, YETERLİ DEĞİLDİR; ETNIK MERKEZLİ KURALLAR, ETNIK MERKEZLİ DAVRANIŞLARI BERABERİNDE GETİRİR.

Etnik kimlik ve etnik gruplar arası birlikte yaşamın, halk arasında kök salmadan ve yaygın bir sosyal mutabakata dayanmadan sadece yasalar, kurumlar, yapılar ve mahkemelerle teminat altına alınabileceği zannedilmemelidir. Ancak, herkese kendi kimliğine sahip olma (dil, kültür, okul, bilgilenme araçları, vb. ile), eşit saygınlık (hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın, tam bir katılım teminatı ile), kendi kendini yönetme hakkı veren açık ve güven verici bir yasal çerçevenin, birlikte yaşayan etnik toplumlardan herhangi biri lehine ilhak edici eğilimler olmaksızın var olmasının önemi de göz ardı edilmemelidir. Özellikle de etnik gruplar arası birlikte yaşamın, yerel halkı (etnik ayrım olmaksızın tüm halkı) kendi kaderini ele almaya itecek ve etnik gruplar arası işbirliğine mecbur edecek, bu sayede ortak bir bölgesel bilinç (ve bir “Heimat”²) oluşturulmasını sağlayacak bir özerklik çerçevesinden faydalanması önem arz etmektedir: Bu durum, gerilim ve ihtilafları bölgesel "statü" zorlamalarıyla (ilhak, sınır değişiklikleri gibi) çözme girişimlerinin gücünü kırmaya da katkıda bulunabilecektir.

Fazla etnik merkezli (yani etnik aidiyetin ve net etnik ayrımın ısrarla vurgulandığı) yasa ve yapıların etnik merkezli davranışları doğurduğunu ya da güçlendirdiğini ve kaçınılmaz biçimde gerilim ve çatışmaları körüklediğini, bunun aksine, etnik gruplar arası diyalog ve işbirliğini gözeten yasa ve yapıların ise birlikte yaşam tercihlerini cesaretlendirdiğini ve desteklediğini unutmamak gerekir.

2 (Alm.) Vatan. (Ç.N).

8. ARABULUCULAR, KÖPRÜ KURUCULAR, DUVARLARI AŞANLAR VE SINIR KAŞIFLERİNİN ÖNEMİ. “ETNİK GEÇİRMEZLİĞİN HAINLERİ” NE İHTİYAÇ VAR, AMA SAF DEĞİŞTİRENLERE DEĞİL.

Her etnik gruplar arası birlikte var olma durumunda, başlangıçta karşılıklı bilgi, ilişki ve aşinalık eksikliği ile karşı karşıya kalınır. Kendilerini bilinçli olarak bir arada yaşayan toplulukların sınırlarında konumlandırılan kişi, grup ve kurumların var olması ve tüm güçleriyle bilgi paylaşımı, diyalog ve işbirliği için çalışmaları son derece önemlidir. Ortak etkinlikler düzenleme, bir araya gelme ve ortak faaliyet sergileme fırsatları tek başına doğmaz; aksine, çok kararlı ve hassas bir bilinçlendirme, arabuluculuk ve yakınlaştırma çalışmasına ihtiyaç duyar ve bunların özenle ve inandırıcılıkla hayata geçirilmesi gerekir. Farklı etnik toplulukların kimliklerinin ve az çok belirgin sınırlarının yanında, birilerinin, bu tür toplumlardaki sınırları keşfetmesi ve aşması büyük önem arz etmektedir: Bu faaliyetler belki gerilim ve çatışma durumlarında bir nevi kaçakçılıkla özdeşleştirilebilir, ancak sertlikleri yumuşatmak, sınırları göreceleştirmek ve etkileşimi artırmak için belirleyici olacaktır.

Milliyetçilik, şovenizm, ırkçılık, kökten dincilik patlamaları medenice birlikte yaşam için bilinen en yıkıcı faktörler (sosyal, ekolojik ve ekonomik gerilimlerden de fazla) arasında yer almakta ve kolektif hayatın tüm boyutlarını kültürü, ekonomiyi, günlük yaşamı, ön yargıları, alışkanlıkları ve keza siyaset ve dini etkilemektedirler. Bu nedenle, etnik çatışmalara karşı koymak ve onları sona erdirmek için güçlü bir kapasiteye ihtiyaç vardır. Bunun için her etnik toplulukta öz eleştiri yapma becerisine sahip kişi ve güçlerin öne çıkması gerekmektedir: Yani gerçek birer “etnik geçirmezliğin hainleri” olmalı, ancak bu kişiler köklerini korumak ve inandırıcı olmak istiyorlarsa saf değiştirmemelidirler. Özellikle de çatışma durumunda, farklı etnik toplulukları dış destek (koruyucu güçler, dış müdahaleler, vb) aramaya iten dürtüleri mantık çerçevesinde ele almak, hafifletmek ve yaşanan topraklarla olan ortak bağ unsurlarını öne çıkarmak elzemdir.

9. HAYATİ BİR KOŞUL: HER TÜRLÜ ŞİDDETİ DIŞLAMAK.

Etnik gruplar arası birlikte yaşamda gerilim, rekabet, ihtilaf olmaması zordur: Maalesef etnik, din, ulus veya ırk vb. kökenli çatışma, insanları önemli ölçüde müdahil ve seferber etme potansiyeline sahiptir ve o kadar çok sayıda kolektif duygusallık unsuru işin içine girer ki, kontrolden çıkması halinde yönetilmesi ve mantıklı çözümlere ulaştırılabilmesi oldukça zor hale gelir.

Bu durumda kesinlikle hepsinden önemlisi, şiddetin her biçimini dışlamak, hoş-

görü gösterilmesi halinde çok yıkıcı ve kontrol edilemez bir girdaba dönüşebilecek olan her türlü etnik şiddet tomurcuklanmasına karşı tavizsiz bir biçimde tepki vermektir. Bu durumlarda da yasalar ve kolluk kuvvetleri yeterli olmaz; şiddetin toplumsal ve ahlaki açıdan köklü ve kararlı bir biçimde reddedilmesi gerekir: Şiddete inançlı ve inandırıcı bir biçimde hayır denmelidir.

10. BİRLİKTE YAŞAM KÜLTÜRÜNÜN ÖNCÜ KUVVETLERİ: KARMA ETNİK GRUPLAR.

Etnik gruplar arası gerilim, çatışma ya da basitçe birlikte yaşam durumlarında karma gruplar (küçük de olsalar) paha biçilmez bir değere sahip olurlar. Bu karma gruplar, etnik gruplar arası birlikte yaşamın sorunlarını, zorluklarını ve fırsatlarını cesur ve öncü bir laboratuvar ortamındaymışçasına kendi üzerlerinde deneyebilirler. Karma etnik gruplar dinden siyasete, spordan sosyal etkinliklere, sendikacılıktan kültürel çalışmalara, çok farklı alanlarda faaliyetler yürütüp büyük bir değer yaratabilirler. Bu gruplar, her hâlükârda birlikte yaşam deneyiminin en gelişmiş boyutunu temsil edeceklerdir ve bu nedenle de birlikte yaşam sanatı ve kültürünün genelleşmiş etnik merkezli barbarlıkların yeniden doğuşuna karşı tek gerçekçi alternatif olduğunu düşünen herkes tarafından desteklenmelidirler.

Translation by Laura Rossi

2017. *Angalia*

2017. *Asgi*

2018. *Arava Institute*

Alexander Langer biography

Born in Sterzing/Vipiteno in South Tyrol, Italy on 22 February 1946. Langer lived in Sterzing/Vitipeno, Bozen/Bolzano and Florence. He worked as a teacher, journalist, translator and collaborator on various journals and newspapers. From a young age, he was active in associations and citizens' initiatives.

From 1978 onwards, he was elected three times as a member of the Provincial and Regional Council of Bolzano/South Tyrol for the New Left, the Alternative List for South Tyrol and the Green Alternative List.

In the 1980s, he was one of the promoters of the green political movement in Italy and Europe and a co-founder of the Italian Greens. He saw the Greens as an innovatory force cutting across traditional party lines. From 1989, he was elected a Member of the European Parliament, becoming the first chair of the newly founded Green Group. He campaigned for a peace-oriented foreign policy, for fairer North-South relations, for an opening to Eastern Europe and for the ecological conversion of society, the economy and lifestyles. From 1991 to 1994, he chaired the EP delegation to Albania, Romania and Bulgaria and also travelled to Israel, Brazil, Russia and Argentina.

In 1981 and 1991, Alexander Langer refused to make the official census declaration as to which ethnic and linguistic group he belonged, as it reinforced the policy of ethnic division of the population in his region. As a consequence, he was not allowed in May 1995 to stand for election as Mayor of Bolzano (to little protest).

After the fall of the Berlin Wall, Langer became increasingly committed to fighting the rising demons of nationalism. He supported those who strove to reconcile opposing forces in the former Yugoslavia. He was a co-founder of the Verona Forum for Peace and Reconciliation on the Territories of the Former Yugoslavia, established to support inter-ethnic dialogue and reconciliation, bringing together hundreds of activists for living together at meetings in Verona, Strasbourg, Vienna, Brussels, Paris, Tuzla, Skopje and Zagreb.

On 26 June 1995, he was in Cannes with other MEPs, to deliver a dramatic appeal to the Heads of States and Governments at the European Council: "Europe will die or be reborn in Sarajevo".

Alexander Langer Foundation

You can read on our website www.alexanderlanger.org many of the documents written and disseminated by Alexander Langer during his intense lifetime full of encounters.

You can also find descriptions in several languages of the Foundation's activities, publications and prizes awarded.

The Foundation has a dream of a Euro-Mediterranean brotherhood and of a European civil peace corps.

The Foundation is committed to fostering a culture that welcomes others and to promoting a thoroughgoing transformation of the economy and lifestyles.

Since 2006, the Foundation has worked together with the Association Tuzlanska Amica in order to support the international network "Adopt Srebrenica".

The Foundation is recognized by the Autonomous Province of Bolzano as a non-profit volunteer organization (Onlus).

Via Bottai Straße 3
Italy – 39100 BOLZANO/BOZEN

C.F. 94069920216 St. Nr.

Tel. +39 0471 977691
E-Mail: info@alexanderlanger.net

Index

A few introductory words	3
Alexander Langer: ten points for the art of living together	
<i>Translation by Andy Hartley</i>	5
Arabic, <i>Translation by Sami Adwan</i>	13
German	21
Greek, <i>Translation by Maria Oikonomidou</i>	31
French, <i>Translation by Christine Stufferin</i>	39
Croatian (Latin script), <i>Translation by Lilijana Radmanović</i>	47
Croatian (Cyrillic script), <i>Translation by Lilijana Radmanović</i>	55
Armenian, <i>Translation by Grigor Ghazaryan</i>	63
Italian	73
Hebrew, <i>Translated by Yaarah Bar-On</i>	81
Romanian, <i>Translation by Eugenia Popa</i>	87
Albanian, <i>Translation by Gentiana Minga</i>	95
Turkish, <i>Translation by Laura Rossi</i>	103
Alexander Langer biography	111

Layout and printing by Una città soc. coop.

December 2020

*Accept that many ethnic groups sharing the same space will
be the norm rather than the exception; the choice we have to
make is between ethnic exclusion and living together*

Alexander Langer

